

ΗΛΙΑΣ Ε. ΜΠΙΤΣΑΝΗΣ

Καλαμάτα όπως Δουνκέρκη

**80 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΜΑΧΗ ΣΤΗΝ
ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ**

ΣΥΛΛΟΓΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
ΜΕ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΣ

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2021

ΗΛΙΑΣ Ε. ΜΠΙΤΣΑΝΗΣ

Καλαμάτα όπως Δουνκέρκη

80 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ
ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΜΑΧΗ
ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
ΜΕ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΣ

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2021

ΜΙΑ “ΑΓΝΩΣΤΗ” ΣΤΙΓΜΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Κλείνουν φέτος 80 χρόνια από τη μάχη της Καλαμάτας. Ένα ιστορικό γεγονός μεγάλης σημασίας, πριν μερικά χρόνια εντελώς άγνωστο στην πόλη και την ευρύτερη περιοχή. Και κάποια πράγματα άρχισαν να γίνονται γνωστά από το 1994, όταν η Αδελφότητα των Απομάχων της Ελληνικής Εκστρατείας, μετά από ενέργειες του τότε προέδρου της Edwin Horlington και σε συνεργασία με το Δήμο Καλαμάτας τοποθέτησαν στη νοτιοδυτική γωνία του Πάρκου Σιδηροδρόμων μνημείο για τους πεσόντες κατά τη μάχη που έγινε στις 28 Απριλίου 1941. Από τότε, κάθε χρόνο, γίνεται εκδήλωση στην οποία παραβρίσκονται κάποιοι από τους ελάχιστους επιζώντες και πολλοί περισσότεροι απόγονοί τους. Σημαντικό ρόλο σε όλη την προσπάθεια έπαιξε ο αείμνηστος Νίκος Ι. Ζερβής, ο οποίος -πέραν των άλλων- παρουσίασε, μέσα από ένα πλήθος πηγών, τα όσα αφορούν στη μάχη αυτή, στον πρώτο τόμο του βιβλίου του “Καλαμάτα – Κατοχή, αντίσταση, απελευθέρωση” που εκδόθηκε το 2001.

Στους Καλαματιανούς εξακολουθεί να είναι άγνωστη αυτή η “στιγμή” της ιστορίας, αν και τα τελευταία χρόνια, μέσα από την ετήσια εκδήλωση μνήμης και κάποιες εκδηλώσεις, έσπασε “ο κύκλος της σιωπής”. Στις χώρες της πρώην Βρετανικής Κοινοπολιτείας ωστόσο, εξελίσσεται σημαντική προσπάθεια να γίνει γνωστή, καθώς χιλιάδες άνθρωποι από αυτές συμμετείχαν στο Εκστρατευτικό Σώμα, βρέθηκαν στην Καλαμάτα εκείνες τις ημέρες και σχεδόν οι μισοί συνεληφθησαν ως αιχμάλωτοι πολέμου και οδηγήθηκαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης. Έχουν γραφτεί βιβλία, αναμνήσεις, η μάχη έχει γίνει ακόμη και κόμικ, το διαδίκτυο κατακλύζεται από μνήμες των μαχητών που έχουν καταγράψει οι απόγονοί τους, πολλοί από τους οποίους αναζητούν στοιχεία για τους δικούς τους.

Εδώ και λίγα χρόνια κάποιοι Καλαματιανοί που έζησαν εκείνη την εποχή, έχουν καταθέσει τις δικές τους μνήμες σε διάφορες αυτοβιογραφικές εκδόσεις. Έτσι άρχισε να “πέφτει φως” και από τη δική μας πλευρά, με ορισμένες αφηγήσεις να καταγράφουν συγκλονιστικές στιγμές. Με άλλες να καταγράφουν, σε απόσταση από τα γεγονότα, τις μνήμες από τους βομβαρδισμούς και τη φυγή σε μέρη που οι Καλαματιανοί έκριναν μέσα στον πανικό ως ασφαλή. Και κάποιες να μιλούν για την επόμενη ημέρα.

Με αφορμή τα 80 χρόνια από τη μάχη έκρινα πως θα ήταν χρήσιμο να συγκεντρωθούν σε μια έκδοση όλα εκείνα τα στοιχεία που δίνουν μια εικόνα των γεγονότων: Το ιστορικό της παρουσίας των στρατευμάτων του Βρετανικού Εκστρατευτικού Σώματος, την υποχώρηση, το σχέδιο εκκένωσης, τη μάχη, τη ναυτική επιχείρηση, τις μνήμες εκείνης της εποχής.

Όλα αυτά με σκοπό να γίνει ευρύτερα γνωστή αυτή η πτυχή της τοπικής ιστορίας, να ενισχυθούν οι δεσμοί της πόλης με τους απόμαχους και τους απογόνους τους, να αποτελέσει σημαντικό γεγονός για τον τόπο η ετήσια συνάντηση.

Σε αυτό το εγχείρημα σημαντική ήταν η συμμετοχή και βοήθεια του καλού φίλου και συνάδελφου Βασίλη Μπακόπουλου, ο οποίος ασχολείται συστηματικά με το θέμα στο πλαίσιο της προσπάθειας που προαναφέρθηκε.

Γερμανοί με λάφυρα της μάχης (από το e bay)

ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟΝ “ΚΥΚΛΟ ΤΗΣ ΣΙΩΠΗΣ”

Ολοκληρώνοντας την παρουσίαση των όσων συνδέονται με τη μάχη της Καλαμάτας, θα ήταν χρήσιμο να διατυπωθούν ορισμένες σκέψεις για τους λόγους οι οποίοι οδήγησαν στον “κύκλο της σιωπής” για μια τόσο σημαντική στιγμή της τοπικής ιστορίας αλλά και της ιστορίας χιλιάδων οικογενειών από τις χώρες της πρώην Βρετανικής Κοινοπολιτείας. Οι απαντήσεις δεν είναι εύκολες και ασφαλώς κρύβουν έναν υποκειμενισμό στη θεώρηση των πραγμάτων. Κάποιες σκέψεις λοιπόν:

1. Η μεγάλη πλειοψηφία των Καλαματιανών απομακρύνθηκε από την πόλη εξ αιτίας των βομβαρδισμών και του φόβου ότι θα υπάρξει ευρεία πολεμική επιχείρηση. Έτσι δεν υπήρχε εικόνα σχετικά με τα πραγματικά γεγονότα. Οι αφηγήσεις του Χρήστου Δ. Σωφρονά και του Γιώργου Β. Μπακόπουλου αποτυπώνουν την εικόνα που σχημάτισαν νέοι άνθρωποι όταν κινήθηκαν στην πόλη την επομένη της “μάχης”, ήταν η εικόνα του αποτελέσματος μιας πολεμικής σύγκρουσης στην οποία κανένας δεν είχε καταλάβει ακριβώς τι είχε συμβεί. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι οι Γερμανοί είχαν περισσότερους νεκρούς αλλά στην πόλη ήταν σκόρπια μόνο πτώματα Βρετανών. Αυτοί που κυκλοφόρησαν στην πόλη και είδαν ή άκουσαν πλευρές της ιστορίας, ήταν ελάχιστοι. Οι περισσότεροι είτε περίμεναν να μάθουν τα νέα για να κατέβουν στην πόλη από σπηλιές, κτήματα και χωριά, είτε όταν έφθασαν έσπευσαν να κλειστούν στα σπίτια τους, στο θέαμα των πάνοπλων Γερμανών.

2. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μην “εγγραφεί” στη συλλογική μνήμη ως ένα σημαντικό γεγονός, αλλά ως ένα από τα πολλά περιστατικά εκείνης της εποχής. Είναι χαρακτηριστική η μαρτυρία που καταθέτει στο βιβλίο της “Όραμα και μνήμες” η Βαγγιώ Βουρνά, ένα πρόσωπο με μεγάλη πορεία και ιστορία στην αριστερά. Από το οποίο φαίνεται πως το μόνο που είχε αποτυπωθεί ήταν οι βομβαρδισμοί και η φυγή.

3. Σημαντικό για το “κενό μνήμης” είναι το γεγονός ότι το πιο “ζωντανό” κομμάτι του ανδρικού πληθυσμού ήταν καθ’ οδόν προς την πόλη μετά τη συνθηκολόγηση και δεν είχε εικόνα σχετικά με αυτά που είχαν συμβεί στην πόλη, δεν είχαν μνήμες -σε αντίθεση με τη δική τους μνήμη από τον πόλεμο με τους Ιταλούς, τις μάχες, τα κρουαγήματα, το θάνατο συμπολεμιστών, τη συνθηκολόγηση, την επιστροφή με τα πόδια.

4. Στους μικρότερους στην ηλικία ήταν λογικό να αποτυπωθούν μόνον τα γεγονότα της φυγής, ενώ όταν επέστρεψαν η πόλη είχε “κρύψει” τις μεγάλες πληγές και η ιστορία φάνταζε ως μια “επικίνδυνη στιγμή” που πέρασε και επέστρεψαν σπίτι. Οι αφηγήσεις του Νάκου Κληρόπουλου, της Αφροδίτης Οικονομέα και του Γεώργιου Πλαγιανού υποστηρίζουν αυτή την εκτίμηση.

5. Σε όλα αυτά θα πρέπει να προστεθούν τα τραγικά γεγονότα της κατοχής και του εμφυλίου που επισκίασαν τη “λιγιστή μνήμη” εκείνων των ημερών που έμειναν ως ο βομβαρδισμός, καθώς ανάμεσα στους Καλαματιανούς δεν υπήρχαν θύματα, παρά τις μεγάλες υλικές ζημιές και ήταν τόσο δύσκολα τα χρόνια που ακολούθησαν μέχρι τη λήξη του εμφυλίου πολέμου, που “έσβησαν” και τη μνήμη του μεγάλου βομβαρδισμού του λιμανιού από τους Ιταλούς που έγινε στις 12 Απριλίου του 1941 και είχε 11 νεκρούς.

6. Το μετεμφυλιακό κράτος επικέντρωσε όλη την προσοχή του στις “γιορτές μίσους” και

απαγόρευσε ουσιαστικά κάθε συζήτηση και αναφορά στη Γερμανική κατοχή που οδηγούσε αναπόφευκτα στη συζήτηση για τη στάση του καθενός και φυσικά των δοσίλογων που εν τω μεταξύ είχαν ενσωματωθεί στον “εθνικό κορμό”.

7. Οι Βρετανοί δεν είχαν κανέναν λόγο να “γιορτάζουν” το γεγονός, άλλωστε ήταν μια αποτυχημένη στρατιωτική επιχείρηση καθώς αιχμαλωτίστηκαν χιλιάδες στρατιώτες, βυθίστηκαν πλοία και χάθηκαν στη θάλασσα πολλοί από εκείνους που κατάφεραν να διαφύγουν από διάφορα σημεία της Ελλάδας. Έτσι η υπόθεση “ανασύρθηκε” από το ενδιαφέρον που επέδειξαν οι επιζώντες του Βρετανικού Εκστρατευτικού Σώματος. Είναι απολύτως ενδεικτική η “κατάθεση” του αείμνηστου Εντουίν Χόρλινγκτον (Edwin Horlington), ιδρυτή και πρώτου προέδρου της Αδελφότητας των Βετεράνων της Ελληνικής Εκστρατείας 1940-1941 (The Brotherhood of Veterans of The Greek Campaign 1940-1941), που πάντα υποστήριζε ότι η Καλαμάτα ήταν “χειρότερη από τη Δουνκέρκη”.

“Η Καλαμάτα, τον Απρίλιο του 1941, ήταν κυριολεκτικά το τέλος του δρόμου, καθώς η θάλασσα ήταν η μόνη πιθανή οδός διαφυγής για τη δύναμη των 58.000 Βρετανών, Αυστραλών, Νεοζηλανδών και Κύπριων στρατιωτών. Εδώ δεν ίσχυε η μικρή απόσταση πάνω από τη Μάχη, ούτε υπήρχαν ατελείωτες σειρές από μικρά ή μεγάλα σκάφη για να σε πάνε στην πατρίδα. Η RAF στην Ελλάδα είχε εντελώς εξαφανιστεί νωρίτερα μέσα στην εβδομάδα. Το Βασιλικό Ναυτικό έπρεπε να ενεργεί στο σκοτάδι κατά τη διάρκεια των τελευταίων ημερών, καθώς οι Γερμανοί είχαν πυροβόλα στις αποβάθρες και τον μόλο. Η Καλαμάτα ήταν γεμάτη με στρατιώτες κι όλο και περισσότεροι έρχονταν ώρα με την ώρα. (Υπήρχε επίσης δράση σε άλλες τοποθεσίες στην Πελοπόννησο, συμπεριλαμβανομένων Ναυπλίου, Τολού και Αργους, όπου χάθηκαν πολλές ζωές και συνελήφθησαν πολλοί αιχμάλωτοι πολέμου).

Οι απώλειες των συμμάχων σε νεκρούς και αιχμαλώτους πολέμου ήταν πολύ χειρότερες, κατ’ αναλογία, από αυτές στη Δουνκέρκη. Οι απώλειες στη θάλασσα ξεπέρασαν επίσης τις απώλειες στη Δουνκέρκη, πολλά σκάφη βυθίστηκαν γεμάτα με στρατιώτες που είχαν μόλις εκκενωθεί. Στη Δουνκέρκη υπήρχαν στρατιωτικοί φωτογράφοι και άλλοι ένστολοι που απομνημόνευσαν την εκκένωση με το φακό της μηχανής τους. Στην Καλαμάτα δεν υπήρχαν μέσα ενημέρωσης -η ήττα και η παράδοση παρέμεναν εξαιρετικά αποτελεσματικά κρυμμένα για 50 χρόνια. Πάνω από 10.000 στρατιώτες έμειναν στις παραλίες.

Μία από τις συνεχιζόμενες τραγωδίες της ελληνικής εκστρατείας του 1941 είναι ότι οι άνθρωποι δεν την ξέρουν και ακόμα και τώρα δεν μαθαίνουν γι’ αυτήν. Κρύφτηκε κάτω από το χαλί και για να μην εκτίθεται σε δημόσια θέα. Πολλοί βετεράνοι έχουν δοκιμάσει, και συνεχίζουν να προσπαθούν, να προσεγγίσουν την προσοχή του κόσμου στην εκστρατεία αυτή, μέσω διαφόρων βιβλίων τους, ελπίζοντας πως όταν αυτοί θα έχουν “φύγει” πια -καθώς όλο και πιο πολύ πλησιάζει το πλήρωμα του χρόνου- ό,τι έκαναν και υπέφεραν δεν ήταν για το τίποτα”.*

* Από το βιβλίο του Εντουίν Χόρλινγκτον “Tell them we were here”, μετάφραση Βασιίλη Γ. Μπακόπουλου

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

Από το Νοέμβριο του 1940 ξεκινούν οι συζητήσεις για αποστολή βρετανικών δυνάμεων στην Ελλάδα με σκοπό την αποτροπή την αποτροπή γερμανικής επίθεσης. Στη διάρκεια των διαβουλεύσεων γίνεται φανερό πως οι στοχεύσεις των εμπλεκομένων ήταν διαφορετικές στο πλαίσιο εντός πολέμου σε εξέλιξη και γεωστρατηγικών επιλογών. Τελικά “με βαριά καρδιά” επιτυγχάνεται συμφωνία στις 22 Φεβρουαρίου και αργότερα αρχίζει η αποστολή στρατιωτικών δυνάμεων που συγκρότησαν το Βρετανικό Εκστρατευτικό Σώμα. Σταδιακά φθάνουν πάνω από 62.000 άνδρες από χώρες της Κοινοπολιτείας (Βρετανοί, Αυστραλοί, Νεοζηλανδοί, Παλαιστίνιοι, Κύπριοι). Από αυτούς μόνον οι μισοί είναι μάχιμοι.

Μέσα από διαφωνίες για τη στρατηγική της άμυνας οι άνδρες του Εκστρατευτικού Σώματος παίρνουν θέση 40 χιλιόμετρα δυτικά του Αξιού, στην περιοχή του Βερμίου. Στις 6 Απριλίου οι Γερμανοί ξεκινούν την επιχείρηση “Μαρίτα” (Marita) με ταυτόχρονες επιθέσεις τόσο την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, όσο και στη Δυτική Μακεδονία. Ακολουθώντας την τακτική του “κεραυνοβόλου πολέμου” υποχρεώνουν σε οπισθοχώρηση τις δυνάμεις του Εκστρατευτικού Σώματος, ενώ στις 9 Απριλίου το Τμήμα Στρατιάς Ανατολικής Μακεδονίας συνθηκολογεί άνευ όρων. Στις 13 Απριλίου η βρετανική διοίκηση αποφασίζει να μετακινήσει τα στρατεύματά της στις Θερμοπύλες και τρεις ημέρες αργότερα οι Γερμανοί αντιλαμβάνονται ότι οι δυνάμεις της Κοινοπολιτείας οργανώνουν την απομάκρυνσή τους από την Ελλάδα με πλοία από το Βόλο και τον Πειραιά.

Στρατιώτες του Εκστρατευτικού Σώματος
στην Αριστομένους (Συλλογή ΑΜΜ)

Η ΚΑΤΑΔΙΩΞΗ ΣΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ

Έτσι ξεδιπλώνουν τη στρατηγική της καταδίωξης για τον εγκλωβισμό των βρετανικών δυνάμεων και κινούνται τόσο από την ανατολική όσο και από τη δυτική Ελλάδα. Στις 24 Απριλίου οι γερμανικές δυνάμεις επιτίθενται στην οπισθοφυλακή των βρετανικών που αμύνεται στις Θερμοπύλες. Ταυτόχρονα εξελίσσεται η επιχείρηση απομάκρυνσης των δυνάμεων της Κοινοπολιτείας με το όνομα "Δαίμων", (Demon) που άρχίζει από το Πόρφο Ράφτη και η οποία επισπεύδεται λόγω της γερμανικής προέλασης.

Μετά τη σκληρή μάχη των Θερμοπυλών, οι Γερμανοί κινούνται προς τον Ισθμό με σκοπό να παρεμποδίσουν τις βρετανικές δυνάμεις που επιχειρούν να απομακρυνθούν από την Πελοπόννησο. Στο πλαίσιο της επιχείρησης "Αννίβας" (Hannibal) Γερμανοί αλεξιπτωτιστές μηχανικοί "πέφτουν" το πρωί της 26ης Απριλίου στις δύο πλευρές της γέφυρας με σκοπό να παρεμποδίσουν την ανατίναξη που είχαν οργανώσει οι Βρετανοί, ακολουθώντας ισχυρές δυνάμεις του Συντάγματος Αλεξιπτωτιστών που επιχειρούν να εξουδετερώσουν την αντίσταση των χερσαίων δυνάμεων. Η επιχείρηση είναι επιτυχής, αλλά καθώς συγκεντρώνονται στο κέντρο της γέφυρας τα εκρηκτικά, ένα βλήμα βρετανικού πυροβόλου πέφτει πάνω σε αυτά και ακολουθεί έκρηξη και καταστροφή της. Στις μάχες που γίνονται στην Κόρινθο και οι δύο πλευρές είχαν μεγάλες απώλειες, αλλά με την ανατίναξη καθυστερεί το σχέδιο των Γερμανών για καταδίωξη και εγκλωβισμό των βρετανικών δυνάμεων μέχρι να στηθεί το προγεφύρωμα. Δυνάμεις των Γερμανών κινούνται προς το Ναύπλιο και την Καλαμάτα όπου είχαν οριστεί οι θέσεις εκκένωσης, ενώ προς την Καλαμάτα κινούνται και οι δυνάμεις τους που έφθαναν στην Πάτρα από τη δυτική πλευρά.

Η ΕΚΚΕΝΩΣΗ ΑΠΟ ΚΑΛΑΜΑΤΑ

Η εκκένωση στην Καλαμάτα ξεκινά στις 25 Απριλίου, με μεμονωμένα καΐκια από τη θάλασσα, από αέρος με αερακάτους Sunderland μία εκ των οποίων συντρίβεται στη θάλασσα ανοικτά από τον Κορδία, τη νύχτα της 25 προς 26 του μήνα. Με βάση το σχεδιασμό, από την Καλαμάτα προβλεπόταν να αναχωρήσουν η 16η και 17η Αυστραλιανή Ταξιαρχία. Η πραγματικότητα όμως ξεπερνά τους σχεδιασμούς και το βράδυ της 26ης Απριλίου στην Καλαμάτα φθάνουν 15.000 άνδρες, αριθμός διπλάσιος του αρχικά προβλεπόμενου. Μεταξύ αυτών και μεγάλος αριθμός Παλαιστινίων και Κυπρίων εργατών του Σώματος Σκαπανέων, Ινδοί ημιονηγοί, Γιουγκοσλάβοι πρόσφυγες και ναυτικοί από τις Ανατολικές Ινδίες.

Με τρία πλοία μεταφοράς, ένα καταδρομικό και δύο αντιτορπιλικά που φθάνουν από τη Σούδα, απομακρύνονται λίγο μετά τις 12 τη νύχτα 8.650 άνδρες ενώ φορτώνονται σε μεγάλα κιβώτια και οι θησαυροί της βασιλικής οικογένειας της Γιουγκοσλαβίας.

Τις πρωινές ώρες της Κυριακής 27 Απριλίου ξεκινούν σφοδροί βομβαρδισμοί της Καλαμάτας από τη Luftwaffe, ιδιαίτερα πλήγηματα δέχεται το λιμάνι της πόλης και έτσι δυσκολεύει η προσέγγιση πλοίων για την απομάκρυνση των χιλιάδων ανδρών που μένουν πίσω -σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις ξεπερνούσαν τα 8.000 άτομα- οι οποίοι κατευθύνονται στα Γιαννιτσάνικα και κρύβονται κάτω από τα δέντρα περιμένοντας να φθάσουν τα πλοία για να τους παραλάβουν. Η μεγάλη πλειοψηφία τους ήταν άοπλοι. Μάχιμοι είναι 800 περίπου άτομα του Τάγματος Ενισχύσεως της Νέας Ζηλανδίας, μια δύναμη από 380 Αυστραλούς και από διάφορες μονάδες και 300 περίπου άνδρες από διάφορες Επιληρχίες του 4ου Συντάγματος Ουσσάρων που φθάνουν εκείνη την ημέρα, καθώς υπερασπίζονταν την Κόρινθο και τον Ισθμό από την επίθεση των Γερμανών.

Το βράδυ της Κυριακής αποπλέουν, σε διαφορετικές ώρες, από τη Σούδα δύο καταδρομικά και εννέα αντιτορπιλικά, ενισχυμένη δύναμη -γιατί μένει μεγάλος αριθμός στρατιωτών και αόπλων που περιμένουν να απομακρυνθούν, τοποθετημένοι στις θέσεις οι οποίες έχουν οριστεί. Ο ταξίαρχος Parrington (Πάριγγκτον) που είναι και ο ανώτερος αξιωματικός των στρατιωτικών δυνάμεων του Εκστρατευτικού Σώματος στην περιοχή, τοποθετεί τους άνδρες του 4ου Συντάγματος Ουσσάρων στις παρυφές της πόλης ως οπισθοφυλακή και αναθέτει στο Τάγμα της Νέας Ζηλανδίας την στρατιωτική κάλυψη της επιβίβασης των ανδρών.

Η ΜΑΧΗ

Εκείνη τη νύχτα δεν φθάνουν τα πλοία και τη Δευτέρα 28 Απριλίου, από το πρωί, αρχίζουν και πάλι οι Γερμανοί σφοδρούς αεροπορικούς βομβαρδισμούς τόσο μέσα στην πόλη όσο και στις γύρω περιοχές, όπου πιθανολογούσαν ότι έχουν κρυφτεί στρατιώτες των συμμαχών. Από το απόγευμα όμως ανατράπηκαν όλα:

Η δύναμη του 4ου Συντάγματος Ουσσάρων εξουδετερώνεται από την εμπροσθοφυλακή της 5ης Τεθωρακισμένης Μεραρχίας και δυνάμεις πεζικού σε φορτηγά που κινήθηκαν ταχύτητα από τον Ισθμό της Κορίνθου, μπαίνουν στην πόλη από τη γέφυρα στο ύψος της Κολλοκοτρώνη. Σταματούν στο "Rex" από όπου κατεβαίνει ο Νομάρχης Αγγελος Παπαδήμας και συνομιλεί για λίγο με τον επικεφαλής, και φθάνουν ανενόχλητοι στο λιμάνι συλλαμβάνοντας όποιον βρίσκουν στο δρόμο τους και μεταξύ αυτών τον αξιωματικό του Βρετανικού Βασιλικού Ναυτικού που συντόνιζε την επιχείρηση επιβίβασης στα πλοία και τον σηματορώ, γεγονός που αποδείχθηκε μοιραίο για την επιχείρηση εκκένωσης. Κανένας από όσους έχουν συγκεντρωθεί στα Γιαννιτσόνακα δεν αντιλαμβάνεται την κεραυνοβόλα είσοδο των Γερμανών.

Οι άνδρες έχουν πάρει τις θέσεις τους στα σημεία συγκέντρωσης για επιβίβαση, ενώ μια γερμανική πυροβολαρχία κινείται από τη Ναυαρίνου προς τα ανατολικά προς αυτές. Μια ομάδα Νεοζηλανδών που κατευθύνεται από την Ανατολική Παραλία προς την προκυμαία για να καλύψει την επιβίβαση -και δεν είχε αντιληφθεί ότι οι Γερμανοί ήταν ήδη στο λιμάνι-, όταν βρισκόταν λίγο μετά την Ανάσταση, περνάει μια ομάδα τους για Γιουγκοσλάβους και αιχμαλωτίζεται. Τα νέα μαθεύονται στους στρατιώτες που περιμένουν στους ελαιώνες, παρότι οι αξιωματικοί δεν το πιστεύουν μέχρι να φθάσει ο σύνδεσμος που έστειλαν. Η πρώτη εμπλοκή γίνεται όταν μια δύναμη με επικεφαλής αξιωματικό που κινείται προς το λιμάνι, επιτίθεται στους Γερμανούς σε μια μάχη που κρατά δύο ώρες. Ενισχύεται αργότερα και από άλλες δυνάμεις, ενώ θέση μάχης παίρνει μια άλλη μεγάλη ομάδα Νεοζηλανδών που καλύπτει την έξοδο της πόλης από τη Λακωνικής, που αντιλαμβάνεται τι συμβαίνει και κινείται προς το λιμάνι και τους γύρω δρόμους. Όταν σουρούπησε, η ανησυχία ανάμεσα στους στρατιώτες στις ελιές μεγαλώνει, καθλούνται όσοι θέλουν να πολεμήσουν να ακολουθήσουν στη μάχη και πολλοί το κάνουν. Οι ομάδες των ανδρών του Εκστρατευτικού Σώματος φθάνουν με διάφορους τρόπους στους δρόμους κοντά στην προκυμαία και μετά από σκληρή μάχη αναγκάζουν τους Γερμανούς να υποχωρήσουν, ενώ στα χέρια των Βρετανών περιέρχεται και ο σταθμός εφοδίων στη Ναυαρίνου, κάπου ανάμεσα στη Μισούλη και την Φαρών. Γίνεται μάχη σπίτι με σπίτι και τελικά οι Γερμανοί παραδίνονται. Στη μάχη είχαν μεγάλες απώλειες, 41 οι νεκροί και 60 τραυματίες οι Γερμανοί -τους "θήρισε" κάποιος με ένα "Bren" σύμφωνα με γερμανική αναφορά. Οι δυνάμεις του Εκστρατευτικού Σώματος έχουν 33 νεκρούς και 50 τραυματίες. Ο δρόμος της απομάκρυνσης είναι ανοιχτός, φτιάχνονται οδοφράγματα και ξεκινούν προσπάθειες επικοινωνίας με το Ναυτικό.

Όταν αρχίζει να βραδυάζει τα πλοία φθάνουν λίγα μίλια έξω από την Καλαμάτα. Τότε δίνεται

εντολή στον αντιπλοίαρχο Hilary Biggs (Χίλντι Μπίγκς), κυβερνήτη του αντιτορπιλικού Hero, να μπει στο λιμάνι και να έρθει σε επαφή με τα στρατεύματα που βρίσκονταν στην ακτή. Όταν πλησιάζει στο λιμάνι η μάχη είναι σε πλήρη εξέλιξη. Ο κυβερνήτης του Hero παίρνει μήνυμα ότι οι Γερμανοί έχουν καταλάβει την πόλη και ειδοποιεί το ναύαρχο Bowyer-Smith (Μπούουερ-Σμίθ) που έχει την ευθύνη της επιχείρησης. Αυτός αποφασίζει να εγκαταλείψει την επιχείρηση θεωρώντας ότι υπάρχει κίνδυνος για επίθεση από υποβρύχια που θεωρούσε ότι βρίσκονταν στην περιοχή και ότι δεν υπήρχε επαρκής χρόνος για την επιβίβαση των στρατευμάτων. Αργότερα, στη 1 η νύχτα, φθάνουν τα τρία αντιτορπιλικά που είχαν σταλεί επικουρικά στην αρχική δύναμη, αλλά με ελάχιστες βάρκες και λίγο χρόνο καταφέρνουν να παραλάβουν μόνον 332 άνδρες και αναχώρησαν.

Όταν ο Πάριγκτον και οι αξιωματικοί αντιλαμβάνονται ότι δεν υπάρχει περίπτωση επιβίβασης, παρά το γεγονός ότι είχαν ανακαταλάβει το λιμάνι, θεωρούν ότι θα ήταν μάταιη η συνέχιση της αντίστασης. Έτσι παίρνουν την απόφαση να συνθηκολογήσουν. Χιλιάδες άντρες συλλαμβάνονται ως αιχμάλωτοι πολέμου και οδηγούνται σε διάφορα στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Στρατιώτες του Εκστρατευτικού Σώματος στη Λακωνικής (Συλλογή ΑWM)

[Με πληροφορίες από διάφορες πηγές και ειδικότερα για τη μάχη της Καλαμάτας από το βιβλίο του Νίκου Ι. Ζερβή "Καλαμάτα, Κατοχή-Αντίσταση-Απελευθέρωση" στο οποίο υπάρχει πλούσιο υλικό για συνδυαστική μελέτη με άλλες πηγές]

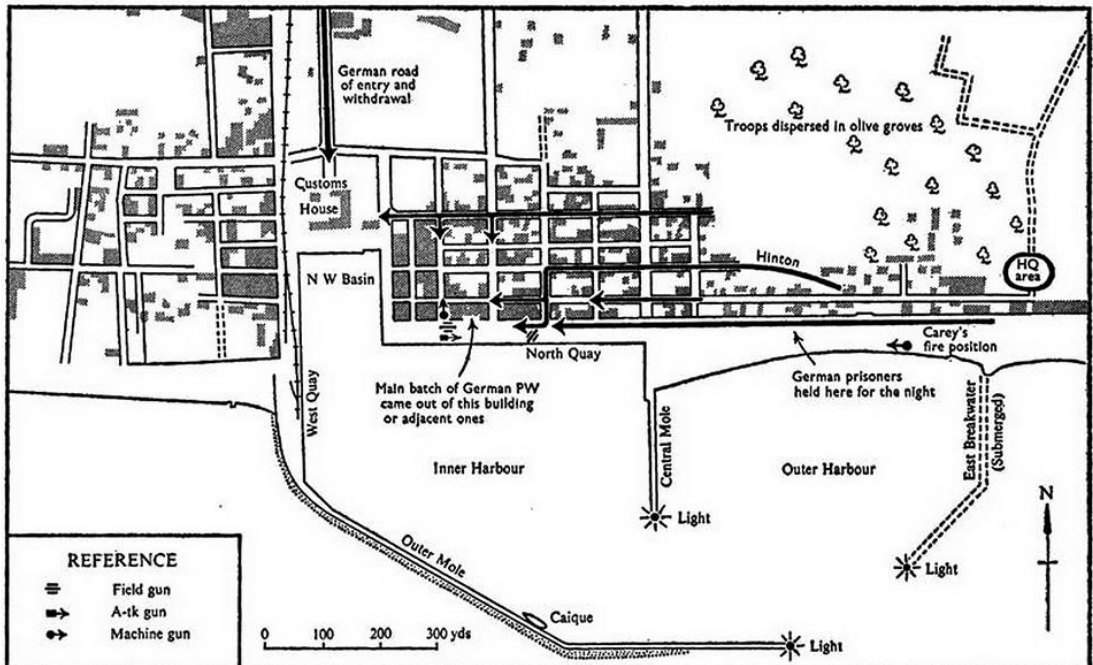
Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ

Εκτενής περιγραφή της μάχης της Καλαμάτας περιέχεται στο πολύτομο έργο “Η επίσημη ιστορία της Νέας Ζηλανδίας στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο 1939-1945”, που εκδόθηκε το 1959 υπό την αιγίδα του Κλάδου Πολεμικής Ιστορίας του υπουργείου Εσωτερικών της Νέας Ζηλανδίας. Είναι ευνόητο ότι στο κείμενο δίνεται έμφαση στη δραστηριότητα των Νεοζηλανδών, ωστόσο η συνολική εικόνα που προκύπτει είναι αποκαλυπτική για τα γεγονότα εκείνης της νύχτας. Τη μετάφραση και την επιμέλεια του κειμένου έκανε ο Βασίλης Μπακόπουλος.

ΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΣΤΗΝ ΚΑΛΑΜΑΤΑ

“Η γερμανική εμπροσθοφυλακή εισέρχεται στην Καλαμάτα

Η επόμενη μέρα, Δευτέρα 28 Απριλίου, είχε περισσότερες αεροπορικές επιδρομές και περισσότερα θύματα, ώσπου το σύρριπο υπήρχαν 200 άνδρες τραυματίες στο ελληνικό νοσοκομείο (ΣΤΜ. το σημερινό ιστορικό Δημαρχείο, στην Αριστομένους). Οι φήμες για αλεξιπτωτιστές στη διώρυγα της Κορίνθου είχαν επιβεβαιωθεί το προηγούμενο βράδυ, αλλά στις 4 το απόγευμα το 4ο Σύνταγμα Ουσάρων (4 Hussars) ανέφερε ότι δεν υπάρχουν ακόμη τα σημάδια του επερχόμενου εχθρού. Παρ’ όλα αυτά στον ταγματάρχη Μακ Νταφ (MacDuff) -όταν αυτός το ανέφερε το απόγευμα στον ταξίαρχο Πάρινγκτον (Parrington)- δόθηκε εντολή να καλύψει την επιβίβαση. Οι άνδρες ήταν ήδη στο δρόμο τους προς τις περιοχές συνάθροισης της

N.Z.M.S. 101/235

Drawn by Lands & Survey Dept., N.Z.

THE BATTLE FOR KALAMATA WATERFRONT, 28-29 APRIL 1941

Το σχεδιάγραμμα της μάχης (από το βιβλίο ιστορίας της Νέας Ζηλανδίας)

Γερμανικά αεροπλάνα σφυροκοπούν στην πόλη (Από το e-bay)

προηγούμενης νύχτας, αλλά ο Μακ Νταφ αποφάσισε ότι ο 1ος Λόχος θα μπορούσε να καλύψει τις προσεγγίσεις στην προκυμαία από το Βορρά και ο 2ος Λόχος τον δρόμο της Σπάρτης που οδηγεί ανατολικά από την πόλη (ΣτΜ. αναφέρεται πιθανότατα στην οδό Λακωνικής).

Το σχέδιο δεν εφαρμόστηκε ποτέ. Η εξωτερική περίμετρος του 4ου Ουσάρων είχε ήδη υπερκερασθεί από την εμπροσθοφυλακή της 5ης Τεθωρακισμένης Μερραρχίας (5 Panzer Division), η οποία έσπευδε νότια από την περιοχή της διώρυγας. Καμία προειδοποίηση δεν θα μπορούσε να είχε το Νεοζηλανδικό Τάγμα Υποστήριξης· σε κάθε περίπτωση, οι περισσότεροι από την εν λόγω μονάδα είχαν ήδη μετακινηθεί στην Καλαμάτα. Ομως, η προωθημένη διμοιρία, με τους λοχαγούς Γκέιτς (Yates) και Μπράισον (Bryson) και τον υπολοχαγό Κέρτις (Curtis) -οι οποίοι ανέμεναν μεμονωμένους στρατιώτες που είχαν χαθεί- και τον ταγματάρχη Τόμσον (Thomson) που περιέβαλλε τραυματίες, αιφνιδιάστηκε και συνελήφθη αιχμάλωτη. Πολλά άτομα προσπάθησαν να ξεφύγουν. Μερικοί το κατόρθωσαν, αλλά οι περισσότεροι, μετά από προειδοποιητικές ριπές πολυβόλων, επέστρεψαν και επιβιβάστηκαν στα ανοιχτά φορτηγά του 4ου Συντάγματος Ουσάρων, στο τέλος της φάλαγγας. Η γερμανική δύναμη συνέχισε την κίνησή της, με τον ταγματάρχη Τόμσον να συνδράμει τον Γερμανό γιατρό αξιωματικό. Χωρίς να συναντήσουν καμία αντίσταση και συλλεμβάνοντας κι άλλους αιχμαλώτους, οι Γερμανοί μπήκαν στην πόλη, διέσχισαν τη γέφυρα πάνω από τον ξερό χείμαρρο (ΣτΜ. Γέφυρα Σταματελάκη, στην προέκταση της Κολλοκοτρώνη) και στράφηκαν νότια (ΣτΜ. στην Αριστομένους) προς το λιμάνι, όπου και κατέληξαν κοντά στο Τελωνείο. Οι αιχμάλωτοι κατέβηκαν από τα οχήματα και τέθηκαν υπό φρούρηση· οι Γερμανοί, εμφανώς έκπληκτοι από τον αριθμό των στρατιωτών που υπήρχαν στην πόλη, άρχισαν να ερευνούν προς τα ανατολικά, κατά μήκος της προκυμαίας.

Δεν είναι δυνατόν πλέον να εκτιμήσουν πόσο ακριβώς χρόνο διαθέτουν για να οργανωθούν πριν πέσει το σκοτάδι. Το σημαντικό γεγονός ήταν ότι δεν υπήρξε σοβαρή αντίσταση. Η πλειονότητα των συμμαχικών στρατευμάτων βρισκόταν ήδη στα ανατολικά της πόλης· οι υπόλοιποι στρατιώτες των συμμάχων βρίσκονταν ήδη καθ' οδόν προς τις περιοχές συνάθροισης. Υπήρχαν σίγουρα κάποια σκόρπια πυρά ατομικών όπλων, αλλά αυτό ήταν αρκετά συνηθισμένο κατά τη διάρκεια της ημέρας και δεν προκάλεσε καμία ανησυχία. Το αποτέλεσμα ήταν ότι ακόμα περισσότεροι άνδρες αιφνιδιάστηκαν και συνελήφθησαν αιχμάλωτοι.

Η μεγαλύτερη ατυχία ήταν η σύλληψη του λοχαγού Κλάρκ Χολ (Clark-Hall), ο οποίος, με τον σηματοφόρο του, ήταν έτοιμος να κατεβεί στην προκυμαία. Από εκείνη τη στιγμή, η δυσκολία της επικοινωνίας με το Ναυτικό έμελλε να είναι το ζωτικότερο πρόβλημα της εκκένωσης.

Δύο Νεοζηλανδοί αξιωματικοί, ο υπολοχαγός Ντάνιελ (Daniel) και ο ανθυπολοχαγός Γουίλλις (Willis), οδηγώντας τους άνδρες τους στην προκυμαία, είχαν μεταβεί στο αρχηγείο του Μακ Νταφ, στον παραλιακό δρόμο (ΣτΜ. σύμφωνα με το σχεδιάγραμμα, στην περιοχή όπου σήμερα η Ηρώων συμβάλλει με τη Ναυαρίνου). Επιστρέφοντας από έναν από τους βόρεια του παραλιακού παράλληλους δρόμους, είδαν σε απόσταση στρατιώτες με γκριζες στολές, αλλά θεώρησαν ότι ήταν κάποιοι από τους Γιουγκοσλάβους -μέχρις ότου ένας Γερμανός εμφανίστηκε από μια πόρτα με ένα αυτόματο και τους οδήγησε στην περιοχή του Τελωνείου, ήδη γεμάτη με αιχμαλώτους, φορτηγά και θωρακισμένα οχήματα.

Μέχρι τότε, όμως, οι Γερμανοί είχαν συνειδητοποιήσει ότι διέτρεχαν μεγάλο κίνδυνο. Ανέκριναν τους αιχμαλώτους σχετικά με την ώρα άφιξης της νηοπομπής· ήθελαν να ξέρουν πόσοι άνδρες ήταν στην άλλη άκρη της προκυμαίας και όταν φάνηκαν σημάδια μιας ενδεχόμενης απεπιθέσεως έγιναν πολύ ανήσυχοι. Οι αιχμάλωτοι οδηγήθηκαν τότε πίσω προς την πόλη, μέσω της γέφυρας στην εθνική οδό (ΣτΜ. στην οδό Αθηνών), όπου ανέμεναν τα οχήματα από το κυρίως σώμα της γερμανικής φάλαγγας.

Η ΑΦΙΞΗ ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΕΙΤΑΙ

Ενώ συνέβαιναν όλα αυτά, η άφιξη των εχθρικών δυνάμεων είχε γίνει γνωστή στους χιλιάδες άνδρες που ήταν συγκεντρωμένοι στους ελαιώνες.

Όταν οι πρώτες αναφορές έφθασαν στα διάφορα αρχηγεία, οι ανώτεροι αξιωματικοί έδειξαν μια τάση να επιτιμήσουν τους πληροφοριοδότες για το θράσος τους. Αλλά ένας αξιωματικός-σύνδεσμος, που είχε διαταχθεί να μεταβεί στο 4ο Ουσάρων, επέστρεψε και δήλωσε ότι ο δρόμος μέσα από την πόλη έχει αποκλειστεί από τον εχθρό· οδηγοί φορτηγών που επέστρεφαν από την περιοχή του νοσοκομείου (ΣτΜ. Δημαρχείο Αριστομένων) φώναζαν ότι υπήρχαν Γερμανοί στην πόλη· ριπές πολυβόλων ακούγονταν συχνότερα· και μπορούσε κανείς να δει στρατιώτες να τρέχουν στην ασφάλεια των ελαιώνων.

Το επόμενο στάδιο της εμπλοκής δεν μπορεί να ειπωθεί με επαρκή ακρίβεια, αλλά η πρώτη σοβαρή αντίσταση φαίνεται ότι προήλθε από τον ταγματάρχη Κάρει (B. Carey) του 3ου Βασιλικού Συντάγματος Τεθωρακισμένων (3 Royal Tank Regiment), ο οποίος με τον ταγματάρχη Πέμπερτον (Pemberton), των Διαβιβάσεων (Royal Signals), βάδιζε προς το λιμάνι, όταν στρατιώτες των συμμάχων επιτέθηκαν κατά μήκος της προκυμαίας. Ο Πέμπερτον επέστρεψε για να ενημερώσει τον ταξίαρχο Πάριγγκτον. Ο Κάρει, μαζεύοντας ένα οπλοπολυβόλο Bren, πέρασε τις επόμενες δύο ώρες στην παραλία, νότια του δρόμου, πυροβολώντας εναντίον των γερμανικών πυροβόλων στην αποβάθρα και ενθαρρύνοντας όσους στρατιώτες των συμμάχων ήθελαν να πολεμήσουν.

Περίπου την ίδια ώρα, ο αντισυνταγματάρχης Γκιντς (H.H.E. Geddes), από το Βασιλικό Σώμα

Εφοδισσμού (Royal Army Service Corps) και ο αντισυνταγματάρχης Ρόμπινσον (J.P. Robinson), του 8ου Ουσάρων (8 Hussars), πλησίαζαν την προκυμαία. Οι ριπές πολυβόλων και οι αναφορές από τους άνδρες που έτρεχαν να καλυφθούν, σύντομα τους έπεισαν ότι ο εχθρός είχε φτάσει στην προκυμαία. Αποφάσισαν ότι σίγουρα είχε γίνει ρίψη αλεξιπτωτιστών· κανείς από τους δυο τους δεν σκέφτηκε ότι ο εχθρός θα μπορούσε να έχει φθάσει οδικώς στην Καλαμάτα. Ο Γκιντς προωθήθηκε με ό,τι στρατεύματα μπορούσε να συγκεντρώσει, συντάχθηκε με τον Κάρει και ενημερώθηκε σχετικά με τις θέσεις των Γερμανών. Στη συνέχεια επέστρεψε στους ελθιάνες και από εκεί οργάνωσε περιπόλους για να καθαρίσει τους δρόμους τόσο στην ενδοχώρα, όσο και παράλληλα με το παραλιακό μέτωπο. Η πλειονότητα των στρατιωτών ήταν Νεοζηλανδοί, Αυστραλοί και Βρετανοί, κάποιοι με επικεφαλής υπαξιωματικούς, άλλοι με αξιωματικούς.

Η μικρή αυστραλιανή δύναμη, αν και με ελλιπή οπλισμό, ήταν εξ ίσου δραστήρια. Ο αντισυνταγματάρχης Χάρλοκ (Harlock) οργάνωσε περιπόλους, ενώ ο λοχαγός Γκρέι (A.W. Gray) έστειλε μια διμοιρία με Νεοζηλανδούς και οδήγησε μία άλλη κατά μήκος της παραλίας.

Μια άλλη εστία αντίστασης -ίσως η σημαντικότερη- ήταν το Νεοζηλανδικό Τάγμα Υποστήριξης, η βάση του οποίου είχε εγκατασταθεί από τον ταγματάρχη Μακ Νταφ στον παραλιακό δρόμο (ΣτΜ. στην περιοχή που σήμερα η Ηρώων συμβάλλει με τη Ναυαρίνου). Πριν αρχίσει η κανονική μάχη, οι υπολοχαγοί Ο' Ρουρκ (O'Rourke) και Ριντ (Rhind) είχαν σταλεί για να διαπιστώσουν αν οι λόχοι προκάλλυψης βρίσκονταν στη θέση τους. Σύμφωνα με τις διαταγές που είχαν, ο λοχαγός Σίμοντς (Simmonds) με τους άνδρες από τον Β' Λόχο, ο υπολοχαγός Μπρίκελ (D.R. Brickell) και διμοιρία του και ο υπολοχαγός Μούντι (J.W. Moodie) από το αρχηγείο του τάγματος, μετέβησαν για να καλύψουν το δρόμο Σπάρτης (ΣτΜ. την οδό Λακωνικής) και την ανατολική έξοδο από την πόλη. Ειδοποιημένοι από στρατιώτες σε φορτηγά, οι οποίοι φώναζαν "Οι Τζέριδες (ΣτΜ. βρετανική έκφραση για τους Γερμανούς στρατιώτες) είναι στην πόλη" και από Έλληνες που φώναζαν "Γκερμάνια", η ομάδα έφθασε υποψιασμένη στο σταυροδρόμι. Καθοδηγημένοι από τον Μούντι, ο οποίος γνώριζε την πιο σύγχρονη τεχνική της οδομαχίας, γκρέμισαν διάφορους

Βρετανοί στρατιώτες περιμένοντας στις ελιές στα Γιαννιτσάνικα (Συλλογή ΑWM)

τοίχους και προετοίμασαν θέση άμυνας. Την ίδια ώρα, ο υπολοχαγός Σπάκμαν (F.G. Spackman) είχε σταλεί από τον ταγματάρχη Μακ Νταφ να ανακαλύψει τους υπεύθυνους για τις ριπές αυτόματων όπλων που ακούγονταν: "Εάν είναι Έλληνες να τους κάνουν να βγάλουν το σκασμό· αν είναι Γερμανοί να μάθουν πού ήταν". Στη γέφυρα κατέλαβε ένα γερμανικό αυτοκίνητο, ο οδηγός του οποίου οδηγήθηκε πίσω στην παραλία για ανάκριση. Λίγο αργότερα, ένα γερμανικό φορτηγό που ρυμουλκούσε ένα βαρύ πυροβόλο ακολουθούμενο από ένα καμiónι προσέγγισαν το μπλόκο, αλλά ριπές υποχρέωσαν τους οδηγούς τους να απομακρυνθούν βιαστικά, κάνοντας ζιγκ ζαγκ. Μετά από αυτό, η ομάδα δεν είχε άλλες οχλήσεις· οι ήχοι σφοδρής μάχης ακούγονταν από το λιμάνι, αλλά τελικά έπαψαν και γύρω στα μεσάνυχτα οι άντρες διατάχθηκαν να επιστρέψουν στις παραλίες, όπου πλήθος στρατιωτών συγκεντρώνονταν για την αναμενόμενη επιβίβαση. Εν τω μεταξύ οι Ο' Ρουρκ και Ριντ, κατά τη μετακίνησή τους προς το κέντρο της πόλης, είχαν ακούσει ριπές και είχαν δει Γερμανούς στην περιοχή προς τα δυτικά, όπου έπρεπε να έχει εγκατασταθεί ο Α' Λόχος. Επέστρεψαν στη διασταύρωση, συγκέντρωσαν περί τους 20 Νεοζηλανδούς και Αυστραλούς και κινήθηκαν προς τον εχθρό, ο Ριντ από την πλευρά της παραλίας και ο Ο' Ρουρκ μεσόγεια, από τον αμέσως παράλληλο δρόμο με αυτόν της παραλίας.

ΜΑΧΗ ΜΕΤΑ ΤΟ ΣΟΥΡΟΥΠΟ

Αρχισε να πέφτει το σούρουπο και επικρατούσε απειπιστική σύγχυση στους γεμάτους στρατιώτες ελαιώνες. Αν ένας στρατιώτης ήθελε να πολεμήσει μπορούσε να το κάνει -αν δεν ένιωθε και τόσο σίγουρος, πολύ απλά μπορούσε να παραμείνει με τους χιλιάδες ανήσυχους συναδέλφους του. Παρ' όλα αυτά, χάρις στις προσπάθειες των Γκιντς, Χάρλοκ και Μακ Νταφ, πολλοί είχαν ήδη ξεσηκωθεί για να πολεμήσουν ή επρόκειτο να το πράξουν. Οι αξιωματικοί και οι στρατιώτες δεν ήταν όλοι γνωστοί μεταξύ τους, έτσι είναι αδύνατο να καταγραφούν τα ονόματα πολλών που συμμετείχαν στην πραγματική μάχη.

Αλλά είναι γνωστό ότι από αυτή την περιοχή μετείχαν διάφορες ομάδες, με επικεφαλής τους υπολοχαγούς Κανάβαν (Canavan), Σίμπσον (Simpson), Γουότ (Watt), Ντέιβις (Davies), Μπάκλετον (Buckleton), Φέι (Fay) και Χάρρις (Harris). Κινούμενοι στις ανατολικές παρυφές της πόλης, έφτασαν στους βόρεια από τον παραλιακό δρόμους και πλησίασαν την αποβάθρα από το Βορρά.

Πριν από αυτές τις ομάδες, όμως, προηγήθηκε μια άλλη που συγκρότησε και τέθηκε επικεφαλής της ο λοχίας Χίντον (Hinton), από το 20ό Τάγμα. Ακούγοντας τους ήχους από τα πυρά, μετέβη στη βάση της μονάδας του και προσπάθησε να ανακαλύψει τι συνέβαινε. Αδυνατώντας να πάρει κάποια απάντηση μέσα στη γενική σύγχυση, κινήθηκε στον παραλιακό δρόμο προς την πόλη και στη συνέχεια σύρθηκε προς τη θέση πολυβόλου του ταγματάρχη Κάρεϊ, κοντά στην παραλία. Με εξασφαλισμένα τα πυρά κάλυψης από τον Κάρεϊ γύρισε πίσω, συγκέντρωσε περί τους 12 Νεοζηλανδούς και κινήθηκε στον παραλιακό δρόμο για να ασχοληθεί με το βαρύ γερμανικό πυροβόλο που μόλις είχε ανοίξει πυρ. Όταν πύκνωσαν τα πυρά των πολυβόλων, η ομάδα στράφηκε βόρεια, σε παράλληλο δρόμο με αυτόν της παραλίας και στη συνέχεια και πάλι νότια, κινούμενη σε έναν δρόμο ένα με δύο τετράγωνα βόρεια της προκυμαίας -και παράλληλα σε αυτήν. Σε αυτόν το δρόμο ο Χίντον εγκατέστησε μία θέση πολυβόλου για να καλύψει την ανατολική και τη βόρεια πρόσβαση.

Σε αυτό το στάδιο φαίνεται ότι υπήρξε μια παύση στην προώθηση. Οι ομάδες που οργανώθηκαν από τον Μακ Νταφ κατέφθαναν από διάφορους δρόμους για να παράσχουν υποστήριξη, αλλά στο όλο σκηνικό επικρατούσε άπιστευτη σύγχυση. Όλα ήταν σκοτεινά, ξεχώριζαν μόνο οι ριπές των τροχιοδεικτικών και μερικές σκόρπιες φωτοβολίδες· εκρήξεις βλημάτων όλμων· μεμονωμένοι

Γερμανοί κρυμμένοι σε εξώπορτες σπιτιών άνοιγαν πυρ, τραυματίζοντας έτσι αρκετούς άνδρες, συμπεριλαμβανομένων του Ο' Ρουρκ και του Ιλοχία Χέσον (Hesson)· και, πιο σημαντικό από όλα, δεν υπήρχε γενική διοίκηση. Παρά τις δυσκολίες αυτές, εξαπολύθηκε επίθεση νότια προς την προκυμαία. Ο Κάναβαν και ένας Αυστραλός Ιλοχίας με την ομάδα τους κάλυπταν τον δρόμο στον οποίο είχαν σταθμεύσει τα γερμανικά φορτηγά εφοδιασμού. Ο Χίντον, υποστηριζόμενος από τα πυρά του στρατιώτη Τζόουνς (A.M. Jones) κινήθηκε προς έναν νοτιότερο δρόμο, παρενοχλούμενος από θέσεις πολυβόλων και έφθασε στην προκυμαία κοντά στο πιο προωθημένο από τα δύο βαρέα γερμανικά πυροβόλα (ΣτΜ. στη συμβολή Ναυαρίνου και Μαιζώνος).

Στο μεταξύ ο Ριντ, με την υποστήριξη πυρών από την ομάδα του Κάρει στον παραλιακό δρόμο, είχε οδηγήσει την ομάδα του -από οικοδομικό τετράγωνο σε οικοδομικό τετράγωνο- κατά μήκος της προκυμαίας, έως ότου συνάντησε αυτούς που κατέφθαναν από τους πλευρικούς δρόμους. Ενώ ανασυγκροτούνταν, ένα φορτηγό φάνηκε στον δρόμο κατευθυνόμενο προς τις γερμανικές θέσεις, φορτωμένο με Νεοζηλανδούς και Αυστραλούς στρατιώτες.

Αυτό το φορτηγό, με οδηγό τον Σάπερ Γκέρλικ (Sapper Gourlick) και με 8 άνδρες στην καρότσα, συμπεριλαμβανομένων των στρατιωτών Σνουκς (Snooks), Τέρνερ (Turner) και Λιούις (Lewis), το είχε στείλει ο Μακ Νταφ. Με μεγάλη ταχύτητα διέσχισε τους ελαιώνες, έφθασε στην προκυμαία και συνέχισε φθάνοντας σε απόσταση 50 μέτρων από το πρώτο πυροβόλο. Εκεί έστριψε απότομα κι οι επιβαίνοντες στρατιώτες ξεχύθηκαν στον πλησιέστερο δρόμο για να καθυφθούν, ανοίγοντας ταυτόχρονα πυρ εναντίον των Γερμανών κοντά στο πυροβόλο και κατά μήκος της ανοχώρωτης προβλήτας στην προκυμαία. Τα πυρά τους, η προώθηση του Χίντον από τον πλευρικό δρόμο και, πιθανότατα, τα συνεχή πυρά κάλυψης από το πολυβόλο του Κάρει, υποχρέωσαν τα πληρώματα των πυροβόλων να αναζητήσουν καταφύγιο στα κτήρια κατά μήκος της προκυμαίας. Πίσω τους άφησαν το μεγαλύτερο πλήθος νεκρών και τραυματιών που είχε δει ποτέ οποιοσδήποτε από όσους πήραν μέρος στην ενέργεια αυτή.

Η μάχη συνεχίστηκε κατά μήκος της προκυμαίας, από τη μία ομάδα κτηρίων στην άλλη, με τους Γερμανούς να αποσύρονται εγκαταλείποντας στους Βρετανούς τον σταθμό εφοδίων τους, τον οποίον είχε συγκροτήσει ο αιχμάλωτός τους ταγματάρχης Τόμσον. Ο Χίντον, ο Τζόουνς και άλλοι άνδρες της προωθημένης ομάδας τραυματίστηκαν, αλλά ήδη έσπευδαν ενισχύσεις από τους ελαιώνες, σύμφωνα με το σχέδιο, καθώς ο Ιλοχαγός Κέναρντ (G.A.F. Kennard) από το 4ο Ουσάρων -ο οποίος είχε διαφύγει από την περιοχή του Τελωνείου-, είχε δώσει στον Μακ Νταφ χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με τη δύναμη και τις θέσεις των Γερμανών. Ομως, η μάχη συνεχίστηκε όπως πριν, χωρίς καμία απολύτως κατεύθυνση, με αυθόρμητο και απaráμιλλο τρόπο. Μερικοί άνδρες εισέβαλαν στα κτήρια, άλλοι εξορμούσαν σε διάφορα σημεία, επιστρέφοντας τα πυκνά πυρά που δέχονταν από Γερμανούς από τα παράθυρα και τα μπαλκόνια των κτηρίων που βρίσκονταν μπροστά στην προκυμαία.

ΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΠΑΡΑΔΙΔΟΝΤΑΙ

Δεν υπήρξε καταγραφή από τους Βρετανούς των αρχικών σταδίων της παράδοσης. Τα μέλη των διαφόρων ομάδων πολύ συχνά δεν γνώριζαν ο ένας τον άλλο, ενώ μέσα σε λίγες ώρες ήταν και οι ίδιοι αιχμάλωτοι. Σε ένα γερμανικό προπαγανδιστικό έντυπο υπάρχει ωστόσο μια καταγραφή που -περισσότερο ή λιγότερο- συμφωνεί με τις εκθέσεις εκείνων οι οποίοι είναι γνωστό ότι είχαν άμεση σχέση με τα γεγονότα. Τα στοιχεία δεν είναι πάντα ακριβή, αλλά η προσωπική αναφορά σε έναν τουλάχιστον Βρετανό αξιωματικό δείχνει ότι ο συγγραφέας είχε μιλήσει με Γερμανούς αξιωματικούς που μετείχαν στα γεγονότα.

Σύμφωνα με το εν λόγω έντυπο, ένας από τους Βρετανούς είχε καλέσει τους Γερμανούς να παραδοθούν. Ένας υπολοχαγός είχε απαντήσει "κατάπαυση πυρός, τελείωσε" και στη συνέχεια τον έστειλαν με οδηγίες όχι να παραδοθούν αλλά να διαπραγματευτεί, "δεν έχουμε άλλα πυρομαχικά. Κέρδισε χρόνο". Ο Γερμανός αξιωματικός υποχρεώθηκε να καλέσει και τον διοικητή του λόχου του να παρευρίσκεται στη συνάντηση, αλλά οι "Αυστραλοί" απείλησαν να σκοτώσουν και τους δύο Γερμανούς, "εκτός εάν μέσα σε πέντε λεπτά παραδώσουν τα όπλα τους όλοι όσοι είναι κυκλωμένοι στο λιμάνι". Σε αυτό το στάδιο, έφθασε ένας "Αγγλος συνταγματάρχης" και διεξήγαγε τις διαπραγματεύσεις.

Οι Γερμανοί πιθανότατα ανέφεραν τη δύναμη που είχαν έξω από την πόλη και πόσο απειλητική ήταν η κατάσταση για τους Βρετανούς, αφού στο εν λόγω γερμανικό έντυπο σημειώνεται ότι "οι αγριεμένοι τύποι... φώναζαν αγανακτισμένοι". Και είναι αυτό φαίνεται που έκρινε την υπόθεση, καθώς από τα μεσάνυχτα οι Γερμανοί παραδίδονταν σε όποιον τύχαινε να είναι κοντά, με τον τελικό αριθμό αιχμαλώτων να φθάνει πάνω από 120 άνδρες, κάθε βαθμού.

Οι γερμανικές απώλειες ήταν βαριές, ιδιαίτερα στο πιο προωθημένο από τα δύο βαριά πυροβόλα και σε έναν από τους πλευρικούς δρόμους, όπου "κάποιος πρέπει να τους θέρise με Bren". Συνολικά υπήρχαν 41 νεκροί και 60 τραυματίες Γερμανοί. Οι βρετανικές απώλειες ήταν, νεκροί 3 αξιωματικοί και άλλοι 30 κάθε βαθμού, ενώ πάνω από 50 ήταν οι τραυματίες, οι οποίοι νοσηλεύθηκαν "σε αυτό που ονομάστηκε "βρετανικό νοσοκομείο", όπου ένας Νεοζηλανδός γιατρός είχε κάνει εκπληκτική δουλειά με αμελητέο εξοπλισμό".

ΕΚΚΕΝΩΣΗ ΓΙΑ ΛΙΓΟΥΣ

Οι πιθανότητες εκκένωσης τώρα φαίνονταν να είναι καλές. Φτιάχτηκαν οδοφράγματα για τον έλεγχο των δρόμων τα οποία επανδρώθηκαν για την άμυνά τους, ενώ έγιναν προσπάθειες για να ειδοποιηθεί το Πολεμικό Ναυτικό.

Τα καταδρομικά "Περθ" (Perth) και "Φοίβη" (Phoebe) και τα αντιτορπιλικά "Νούμπιαν" (Nubian), "Ντιφέντερ" (Defender), "Χίραγουρντ" (Hereward), "Ντικί" (Decoy), "Χέιστι" (Hasty) και "Χίροου" (Hero) πλησίαζαν ήδη το λιμάνι. Το τελευταίο είχε σταλεί μπροστά από τα υπόλοιπα για να έρθει σε επαφή με την ξηρά στις 8.45 το βράδυ, χρησιμοποιώντας φωτεινά σήματα.

Ο ταξίαρχος Πάρινγκτον είχε πει στον κυβερνήτη του πλοίου ότι οι Γερμανοί ήταν στην πόλη. Μια προσπάθεια να ανακτήσει την αποβάθρα είχε ήδη αναληφθεί. Αυτό διαβιβάστηκε στο "Περθ", ο πλοίαρχος του οποίου Μπάουερ Σμιθ (Bowyer-Smith) ήταν ο ανώτερος αξιωματικός της μοίρας. Το "Χίροου" πλησίασε πιο κοντά στην παραλία, αξιωματικός του αποβιβάστηκε και ενημέρωσε με τον ασύρματο το "Περθ" για την κατάσταση. Λίγο αργότερα, στις 9.30 το βράδυ, ανέφερε ότι όλα ήταν έτοιμα για την εκκένωση και το σχετικό μήνυμα εστάλη στο "Περθ", αλλά λόγω προβλημάτων στους ασυρμάτους δεν ελήφθη παρά στις 10.11 τη νύχτα: "Στρατεύματα συγκεντρώνονται στην παραλία νοτιοανατολικά της πόλης. Τα πυρά έχουν σταματήσει στην πόλη. Θεωρείστε ότι πράγματι είναι δυνατό το ενδεχόμενο εκκένωσης από παραλία. Αναφορά ταξίαρχου".

Την ώρα εκείνη, όμως, ο Μπάουερ Σμιθ, που ενεργούσε βάσει των προγενέστερων σημάτων και παρατηρώντας πυρκαγιές και εκρήξεις στην ξηρά, είχε ήδη -από τις 9.29 το βράδυ- ακυρώσει την επιχείρηση και κατευθυνόταν νότια με όλα τα πλοία εκτός από το "Χίροου". Δεν άλλαξε την απόφασή του. Με τις δύο λέμβους που είχε όλες κι όλες το "Χίροου", οι πιθανότητες επιβίβασης ήταν πολύ περιορισμένες. Αλλά η ναυτική ηγεσία στην Κρήτη, έχοντας ενημερωθεί ότι 1.500 Γιουγκοσλάβοι και χιλιάδες στρατιώτες της Κοινοπολιτείας παραμένουν στην Καλαμάτα,

είχε στείλει επιπλέον και τα “Κανταχάρ” (Kandahar), “Κίνγκστον” (Kingston) και “Κίμπερλι” (Kimberley) για να βοηθήσουν την αρχική δύναμη. Τα τρία αυτά αντιτορπιλικά έφτασαν στη 1 μετά τα μεσάνυχτα και πλέον ήταν δυνατή η επιβίβαση. Οι άρρωστοι και οι τραυματίες από το νοσοκομείο -και άλλοι τραυματίες από διάφορα σημεία της πόλης- είχαν ως τότε μεταφερθεί στην παραλία, αλλά και πάλι εξακολουθούσε να υπάρχει έλλειψη λέμβων και πολύ λίγος διαθέσιμος χρόνος. Έτσι, τελικά, μόνο 332 άνδρες διαφόρων βαθμών εκκενώθηκαν, μεταξύ τους αρκετοί Νεοζηλανδοί.

Δεδομένου ότι μεταξύ τους ήταν και μη τραυματίες, είναι λυπηρό το γεγονός ότι στην πλειονότητά τους δεν εκκενώθηκαν αυτοί που έδωσαν τη μάχη στην Καλαμάτα. Είδαν το τελευταίο πλοίο να απομακρύνεται από την παραλία και τους είπαν ότι θα επιστρέψει. Αλλά ποτέ δεν εμφανίστηκε. Τα αντιτορπιλικά απέληυσαν περί τις 3 τα ξημερώματα, στέλνοντας επανειλημμένα φωτεινά σήματα στην ξηρά, με το μήνυμα “Λυπούμαστε πολύ”. Οι απογοητευμένοι στρατιώτες, αδυνατώντας να κατανοήσουν τον λόγο για την αποχώρηση των πλοίων, βρήκαν μια δική τους εξήγηση, αποδεχόμενοι μια συχνά επαναλαμβανόμενη εκείνες τις ώρες -και πολύ πιθανασμένη- φήμη ότι ήταν η προσέγγιση μοίρας του ιταλικού στόλου που υποχρέωσε τα αντιτορπιλικά να απομακρυνθούν από την ακτή.

Ο ταξίαρχος, στη συνέχεια, είχε το δυσάρεστο καθήκον να συγκαλέσει τους ανώτερους αξιωματικούς και να τους ενημερώσει για την απειληστική τους κατάσταση. Οποιαδήποτε περαιτέρω αντίσταση θεωρήθηκε αδύνατη και περιττή. Αναζητήθηκαν αξιωματικοί που μιλούσαν γερμανικά και ο λοχαγός Κέναρντ (Kennard) στάλθηκε πίσω -μαζί με τον αιχμάλωτο Γερμανό αξιωματικό- για να δηλώσει ότι η συμμαχική δύναμη θα παραδοθεί πριν το ξημέρωμα. Το επόμενο πρωί, Τρίτη 29 Απριλίου, σημαίες με σβάστικες ήταν απλωμένες στην παραλία, ως σημείο αναγνώρισης από την Λουφτβάφε (Luftwaffe), προκειμένου να σταματήσει τους βομβαρδισμούς· τα στρατεύματα συγκεντρώθηκαν από τους θριαμβευτές πλέον Γερμανούς· και για αρκετές ημέρες τρένα οδηγούσαν τους στρατιώτες των συμμάχων βόρεια προς την Κόρινθο και προς την 4χρονη δυστυχία των στρατοπέδων αιχμαλώτων”.

Στο δρόμο της αιχμαλωσίας (Συλλογή ΑΜΜ)

Η ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ

Η ναυτική επιχείρηση εκκένωσης από την Καλαμάτα είναι η άλλη πλευρά της ιστορίας. Την παρουσίασε ο αείμνηστος Ανδρέας Σκιάς το 1977 στο περιοδικό "Ιθώμη" του Συλλόγου προς Διάδοσιν των Γραμμάτων. Και μάλιστα με τον τίτλο "Επιβιβάσεις από το λιμάνι της Καλαμάτας", που δεν παραπέμπει σε σημαντικό στρατιωτικό γεγονός. Πηγή πληροφοριών του ήταν το βιβλίο του David Arthur Thomas "Crete 1941: The Battle at Sea", από το οποίο αντλούν πληροφορίες όλοι που ασχολούνται με το θέμα καθώς θεωρείται "κλασσικό" γιαυτό. Και έγραφε ο Ανδρέας Σκιάς:

"Μετά τη γερμανική εισβολή της 6ης Απριλίου 1941, το Βρετανικό Εκστρατευτικό Σώμα, ύστερα από εξαντλητικές μάχες τριών περίπου εβδομάδων, υποχώρησε στη Νότιο Ελλάδα και μέσα στο τελευταίο δεκαήμερο του μηνός έπρεπε να επιβιβασθεί στα πλοία για να σωθεί, φεύγοντας στην Κρήτη και την Αίγυπτο. Μια νέα Δουκέργκη, μόλις 10 μήνες μετά την πρώτη, έπρεπε να αντιμετωπισθεί από το Βρετανικό Ναυτικό. Σύμφωνα με το γενικό σχέδιο, που είχε καταρτισθεί λίγες ημέρες πριν, η Καλαμάτα ήταν ένα από τα λιμάνια επιβίβασης.

ΣΑΒΒΑΤΟ 26

Ετσι, το Σάββατο 26 Απριλίου, ο Αντιναύαρχος Πρίνταμ – Γουίπελ, που κατ'ύψωση την όλη επιχείρηση της εκκένωσης από τον Κόλπο της Σούδας, έστειλε στην Καλαμάτα το ατμόπλοιο "Dilwara" 11.000 τόννων και τα παμπάλαια "City of London" 9.000 τόννων και "Costa Rica" 8.700 τόννων. Θα τα συνόδευαν το ελαφρύ καταδρομικό "Phoebe" και τα αντιτορπιλικά "Defender", "Hereward" και "Hero".

Οι Γερμανοί είχαν καταλάβει με αλεξιπτωτιστές το ίδιο πρωινό τον Ισθμό και τα Βρετανικά Στρατεύματα υποχωρούσαν κατά χιλιάδες προς την Καλαμάτα, με μόνη ελπίδα σωτηρίας από τη θάλασσα.

Από νωρίς το βράδυ του Σαββάτου είχαν συρρεύσει κοντά στο λιμάνι γύρω στις 15.000 άνδρες. Πολλοί απ' αυτούς δεν είχαν πια όπλα και το νητικό όλων τους βρισκόταν πολύ χαμηλά. Ο David A. Thomas στο βιβλίο του "Crete 1941", περιγράφει με λεπτομέρειες την κατάσταση που επικρατούσε.

Ο διοικητής της νηοπομπής, πλοίαρχος G. Grantham, κυβερνήτης του "Phoebe", έστειλε μπροστά τα αντιτορπιλικά "Hero" και "Hereward". Ο κυβερνήτης του "Hero", Πλωτάρχης Biggs, μπόρεσε να οδηγήσει τα σκάφη από την ολισκότεινη είσοδο του λιμανιού που τελικά παραβίασε με έξοχους χειρισμούς υπό το φως των προβολέων τους και χωρίς καμία βοήθεια από την ξηρά.

Η ώρα ήταν μόλις 9. Σε λίγα λεπτά είχαν συγκεντρωθεί έτοιμοι για επιβίβαση 400 άνδρες της RAF – που είχαν άλληωστε προτεραιότητα σύμφωνα με το γενικό σχέδιο – και 150 στρατιώτες. Καίτοι πολύτιμος χρόνος χανόταν για τη ρύθμιση των φώτων και το βάλλισμο των στρατευμάτων σε κάποια τάξη, τα αντιτορπιλικά άρχισαν να μεταφέρουν τους άνδρες στα υπόλοιπα σκάφη της νηοπομπής που βρίσκονταν αραγμένα έξω από το λιμάνι.

Στις 3 το πρωί της Κυριακής, 8.650 άνδρες είχαν επιβιβαστεί στα πλοία. Οι 250 από αυτούς βρισκόταν στο "Defender" που βρήκε χρόνο να φορτώσει και μερικές κάσες με το Γιουγκοσλαβικό χρυσό. Παρά το μεγάλο αριθμό των επιβιβασθέντων, το Ναυτικό έβλεπε με λύπη του το "Φοίβη" και τα δύο αντιτορπιλικά να φεύγουν άδεια ενώ 7.000 άνδρες έμεναν έξω. Λόγω τη κυριαρχίας

Αεράκατοι Sunderland διασώζουν Αγγλούς πιλότους
(Νίκου Ι. Ζερβή "Καλαμάτα, Κατοχή-Αντίσταση-Απελευθέρωση" τ. Α΄)

των Γερμανών στον αέρα τα πλοία έπρεπε να φύγουν το αργότερο στις 3 για να περιορίζεται στο ελάχιστο ο κίνδυνος αεροπορικών επιδρομών. Έτσι η νηοπομπή σχηματίστηκε και στις 3.40΄ έβαλε πλήρη προς νότον.

ΚΥΡΙΑΚΗ 27

Ενώ η νηοπομπή έπληε προς ένα σημείο συναντήσεως, γύρω στα 20 μίλια βορείως του Μάλμε, της επιτέθηκαν 3 βομβαρδιστικά καθέτου εφορμήσεως – τα περίφημα "Στούκας" - και με μια βόμβα χιλίων λιβρών προξένησαν θανάσιμο ρήγμα στο "Costa Rica". Το γέρικο πλοίο όμως αργούσε να βυθιστεί, και τα τρία αντιτορπιλικά αφού παρέλαβαν στρατεύματα και πλήρωμα, το βύθισαν με μια τορπίλη.

Οι διασωθέντες απεβιβάστηκαν στη Σούδα, ενώ τα υπόλοιπα πλοία μπόηκαν σε μια μεγάλη νηοπομπή και έπλευσαν χωρίς άλλες απώλειες στην Αλεξάνδρεια, αποβιβάζοντας χιλιάδες στρατιώτες που βρήκαν ασφαλές καταφύγιο στην Αίγυπτο. Από τους 21.400 διασωθέντες της νύκτας του Σαββάτου προς Κυριακή, οι 8.650 – δηλαδή το 40% -όπως είδαμε είχαν επιβιβαστεί στην Καλαμάτα.

Κατά τη διάρκεια της ημέρας της Κυριακής, οι Γερμανοί βομβάρδισαν σκληρά τα περίχωρα και την πόλη της Καλαμάτας, με συνέπεια να μεγαλώσει η σύγχυση και το χάος που είχε προκαλέσει η γρήγορη προέλαση των στρατευμάτων τους.

Στους 7.000 Βρετανούς που είχαν μείνει στην ξηρά το βράδυ του Σαββάτου προστέθηκαν τώρα άτακτοι Γιουγκοσλάβοι, Κύπριοι και Παλαιστίνιοι φυγάδες. Όλοι αυτοί οι άνδρες που υπολογίζοντο στις 10.000, συνωστίζονταν στο λιμάνι και τις γύρω παραλίες. Τη νύχτα της Κυριακής προς τη Δευτέρα δεν επρόκειτο να γίνει επιβίβαση από την Καλαμάτα. Μόνον από τη Ραφήνα και το Πόρτο Ράφτη επρόκειτο να επιβιβαστούν λίγες χιλιάδες άνδρες που αποτελούσαν την οπισθοφυλακή.

ΔΕΥΤΕΡΑ 28

Τόσο ταχεία ήταν η προέλαση των Γερμανών που η προφυλακή τους αποτελούμενη από μια δύναμη γύρω στους 300 μοτοσυκλετιστές με δύο πυροβόλα των 60 λιβρών, το βράδυ της Δευτέρας εισχώρησαν στην καρδιά της πόλεως, φθάνοντας μέχρι την προκυμαία.

Μια αντεπίθεση που οργανώθηκε λίγο αργότερα τους απώθησε, όχι όμως πριν πιάσουν αιχμάλωτο τον προϊστάμενο επιβιβάσεων Πλοίαρχο *Clark – Hall*. Μοναδικό αξιωματικό του Ναυτικού στην ξηρά.

Στη Σούδα ο Πρίνταμ – Γουίπελ πίστευε ότι γύρω στους 7.000 στρατιώτες περίμεναν τη διάσωσή τους από την Καλαμάτα. Διέθεσε έτσι μια υπολογίσιμη δύναμη πολεμικών, με την προσδοκία ότι το σύνολο των ανδρών θα μπορούσε να διασωθεί σε μια νύχτα μια και το λιμάνι θα διευκόλυνε την επιβίβαση. Τη δύναμη αυτή αποτελούσαν το Αυστραλιανό “Perth” μαζί με το “Rhoebie”. Συμμετείχαν ακόμη τα γνωστά μας πια αντιτορπιλικά “Hero”, “Hereward”, “Defender” μαζί με τα “Decoy”, “Hasty” και “Nubian”. Ο κυβερνήτης του “Perht” Πλοίαρχος *Bower – Smith*, αξιωματικός του Βρετανικού Ναυτικού, ήταν ο διοικητής όλων αυτών των πολεμικών που ονομάστηκαν “Δύναμη Β”.

Τέλος, μόλις ο Πρίνταμ – Γουίπελ έμαθε πως υπήρχαν ακόμη άλλοι περίπου 1.500 Γιουγκοσλάβοι ενίσχυσε την παραπάνω δύναμη με τρία ακόμη αντιτορπιλικά τα “Kandahar”, “Kingston” και “Kimberley”.

Στις 7.30 το βράδυ της Δευτέρας, ο *Bowyer – Smith* όταν βρισκόταν 20 μίλια νοτιοδυτικά της Καλαμάτας, έστειλε το “Hero” του Πλωτάρχη *Biggs*, που ήξερε “τα νερά” από τη νύχτα του Σαββάτου, να μπει στο λιμάνι και ν’ αποκαταστήσει επαφή μ’ αυτούς που βρίσκονταν στην ξηρά. Καθώς το “Hero” πλησίασε, φάνηκαν φωτιές και τροχοδεικτικά, ενώ πυροβολισμοί ακούγονταν από την ξηρά. Έτσι το αντιτορπιλικό αντί να μπει στο λιμάνι αγκυροβόλησε κοντά στην ακτή προς τα ανατολικά και στις 9 έκανε σήμα στο “Perth”: “Το λιμάνι κατέχεται από τους Γερμανούς”. Τα Βρετανικά Στρατεύματα προς τα νοτιοανατολικά της πόλεως”.

Δέκα λεπτά αργότερα, στις 9.10’ δηλαδή, ο *Bowyer – Smith* έλαβε αυτό το σήμα, όταν βρισκόταν ακόμη 10 μίλια μακριά και πλησίαζε την Καλαμάτα με 16 κόμβους. Μπορούσε έτσι να διακρίνει τα τροχοδεικτικά, τις φωτιές και ν’ ακούσει τις μεγάλες εκρήξεις. Σκέφθηκε πως θα βρισκόταν σε πολύ μειονεκτική θέση από τακτική θέση με τα πλοία του να διαγράφονται στον ορίζοντα από τις πυρκαγιές και αναλογιζόμενος την απειλή του ιταλικού στόλου, απεφάσισε στις 9.29’ και ενώ είχε πλησιάσει στα 6 μίλια από την Καλαμάτα, να αναστρέψει πορεία και να αυξήσει την ταχύτητά του σε 29 κόμβους για ν’ απομακρυνθεί από την περιοχή επιβιβάσεως ανακαλώντας συγχρόνως και το “Hero”.

Στο μεταξύ τα γεγονότα στην ξηρά έπαιρναν μια πιο ευνοϊκή τροπή. Ο *Biggs* έστειλε τον Υπαρχό του στην ξηρά και έκανε τρία ενθαρρυντικά σήματα στον *Bowyer – Smith*. Κανένα όμως δεν τον έκανε να αλλιάξει γνώμη γύρω από την απόφασή του να εγκαταλείψει την επιχείρηση, καταδικάζοντας έτσι τόσες χιλιάδες άνδρες να πιστούν αιχμάλωτοι.

Το "Hero" αγωνιζόταν μόνο του για να μεταφέρει τους άνδρες με τις βάρκες του από την ανοιχτή παραλία, αλλά γύρω στις 10 έλαβε το σήμα της ανακλήσεώς του, διέκοψε το έργο του και στις 10.50' απέπλευσε. Είκοσι λεπτά όμως αργότερα έπιασε ένα σήμα που έκανε στις 10.31' ο Bowger Smith προς τον Πρίνταμ – Γουϊπελ μαθαίνοντας έτσι για την πορεία και την ταχύτητά του. Βλέποντας ότι δεν μπορεί να πλησιάσει το "Perth", ξαναγύρισε στην Καλαμάτα να κάνει ό,τι μπορούσε μόνο του.

Αγκυροβόλησε πάλι λίγο πριν τα μεσάνυχτα και ξανάρχισε τη βραδεία επιχείρηση της επιβιβάσεως. Στις 1.10' της Τρίτης πλέον 29 Απριλίου, η μεμονωμένη προσπάθεια του Biggs ενισχύθηκε από την άφιξη των αντιτορπιλικών "Kandahar", "Kingston" και "Kimberley" που άραξαν περίπου 200 γυάρδες από την ακτή. Πριν περάσει όμως μιάμιση ώρα, δηλαδή στις 2.30', όλα τα σκάφη σήκωσαν άγκυρα και έφυγαν. Ο αριθμός των στρατιωτών που επιβιβάστηκαν ήταν πολύ χαμηλός: "Kandahar" 126, "Hero" 134, "Kingston" 39, και "Kimberley" 33, δηλαδή σύνολο 332. Η μικρή αυτή δύναμη απέπλευσε βιαστικά προς τη Σούδα όπου έφθασε χωρίς απώλειες στις 8 το πρωί της Τρίτης.

ΤΡΙΤΗ 29

Στις 5.30' το πρωί της Τρίτης ο Ταξίαρχος Parrington, αρχαιότερος αξιωματικός του Στρατού, συνθηκολόγησε και το βράδυ της ίδιας ημέρας μόνον περιπλανώμενοι υπήρχαν προς διάσωση. Το "Hero" πάλι μαζί με τα "Isis" και "Kimberley" διέσωσαν 16 αξιωματικούς και 17 υπαξιωματικούς και άνδρες.

ΤΕΤΑΡΤΗ 30

Την επόμενη νύχτα της Τετάρτης προς Πέμπτη τα ίδια πάλι αντιτορπιλικά επανέλαβαν την επιχείρηση μαζεύοντας άλλους 202 σε μεμονωμένα τμήματα.

Έτσι συνολικά επιβιβάστηκαν από την Καλαμάτα: Στις 26, Σάββατο, 8.650 άνδρες. Στις 28 Δευτέρα, 332 άνδρες. Στις 29, Τρίτη, 33 άνδρες. Και στις 30 Τετάρτη, 202 άνδρες. Ητοι σύνολο 9.217 άνδρες. Ο αριθμός αυτός είναι περίπου το 18% των 50.672 ανδρών που επιβιβάστηκαν συνολικά από την Ελλάδα σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία".

Κάτοικοι της πόλης χαιρετούν τους Βρετανούς που φεύγουν από το λιμάνι
(Νίκου Ι. Ζερβή "Καλαμάτα, Κατοχή-Αντίσταση-Απελευθέρωση" τ. Α')

ΑΠΕΛΠΙΔΑ ΕΚΚΕΝΩΣΗ

Από τις περιγραφές σχετικά με την επιχείρηση εκκένωσης φαίνεται πως η υποχώρηση για εκκένωση από την Καλαμάτα έγινε ασύντακτα και υπήρχαν σοβαρά προβλήματα οργάνωσης αυτής της επιχείρησης. Ενδεικτική του κλίματος αυτού είναι μια “αναφορά για την απέλπιδα προσπάθεια εκκένωσης στην Καλαμάτα στις 28 και 29 Απριλίου 1941” από τον υπολοχαγό Μηχανικού Τζ. Χ. Νιλντ του 517 λόχου Τοπογράφων (Lieut J H Nield RE 517 Corps Field Survey Company RE / Royal Engineers).

Εχει δημοσιευτεί σε ένα μηνιαίο newsletter του Σώματος Μηχανικού (Τοπογράφοι) του Βρετανικού Στρατού, το χειμώνα του 2016. Από αυτή προκύπτει ότι η επιχείρηση εκκένωσης παρουσίασε σοβαρά προβλήματα, καθώς στην Καλαμάτα -πέραν κάποιων μονάδων που ενδεχομένως είχαν αρχικά προγραμματισθεί- έφθασαν και άλλες που δεν κατάφεραν να επιβιβαστούν στα προγραμματισμένα σημεία.

Στο κείμενο αναφέρεται το Ναύπλιο, υπάρχουν και άλλες αναφορές που “προσθέτουν” δυνάμεις οι οποίες δεν κατόρθωσαν να επιβιβαστούν στο Πόρτο Ράφτη. Η μετακίνηση έγινε και με τρένα, τα στρατεύματα ήταν σκόρπια και οι πρωτοβουλίες “κατά βούληση” και με βάση αποφάσεις στιγμής. Και στο τέλος “ο σώζων εαυτόν σωθήτω”.

Τη μετάφραση και την επιμέλεια του κειμένου έκανε ο Βασίλης Γ. Μπακόπουλος.

ΑΘΗΝΑ – ΝΑΥΠΛΙΟ

“...Αναχωρήσαμε από έναν σταθμό στα περίχωρα της Αθήνας περίπου στη 1 τη νύχτα της 24ης Απριλίου. Φτάσαμε στο Αργος στις 12.30 το μεσημέρι και συναντηθήκαμε με τον υπεύθυνο για τον συρμό αξιωματικό που μας ενημέρωσε ότι δεν θα γινόταν επιβίβαση παρά μόνο από την παραλία. Μας διέταξε να διασπαρούμε προς την περιοχή της πόλης και το βράδυ να βαδίσουμε προς την παραλία.

Δεν δόθηκαν άλλες εντολές. Το ταξίδι με το τρένο από την Αθήνα είχε συνεχείς διακοπές καθ’ όλη τη διάρκεια της ημέρας λόγω της ατολήμιας των Ελλήνων μηχανοδηγών και της έλλειψης πειθαρχίας στους λόχους των Παλαιστίνιων εργατών, οι οποίοι έφυγαν από το τρένο, προκαλώντας έτσι την προσοχή των εχθρικών αεροσκαφών που σε μια περίπτωση μας βομβάρδισαν.

Το απόγευμα της 24ης Απριλίου αφού ξεκουραστήκαμε όλη την ημέρα, προχωρήσαμε στην παραλία -βόρεια του Ναυπλίου και ακριβώς νότια του σταθμού του Αργους- φτάνοντας εκεί στις 8.30 το βράδυ. Στις 9 μ.μ. δύο υδροπλάνα προσνηώθηκαν στο λιμάνι κοντά στο Ναύπλιο και στις 9.30 το πλοίο “Ulster Prince” κατέφθασε μέσα στο σούρουπο πλέοντας προς εμάς τόσο γρήγορα που προσάραξε, κατόρθωσε ωστόσο να αποκολληθεί στις 10.30 μ.μ.

Το πλοίο δεν απάντησε σε κανένα από τα φωτεινά σήματα που του έκαναν και στη συνέχεια κατευθύνθηκε στο Ναύπλιο, όπου δεν μπορούσαμε να το δούμε, αλλά προσάραξε και πάλι. Ετσι προσαραγμένο βομβαρδίστηκε την επόμενη μέρα από τον εχθρό, έπιασε φωτιά και καταστράφηκε. Στις 3 το πρωί περίπου, στις 25 Απριλίου, ο υπεύθυνος για τον συρμό αξιωματικός και το απόσπασμά μας (περίπου 900 αξιωματικοί και άνδρες) κρίναμε ότι δεν θα πραγματοποιηθεί επιβίβαση κι έτσι διασκορπιστήκαμε και κοιμηθήκαμε, όσο μας επέτρεψε το ψιλόβροχο και το κρύο.

**Βρετανοί στρατιώτες
σε τρένο στον Αχλαδόκαμπο
(Από την αναφορά του
υπολοχαγού Νιλντ)**

Στις 8 το πρωί της ίδια ημέρας, ένας λοχαγός των Ινδών ημιονηγών (έως ότου εκκενώθηκε από την Καλαμάτα) και ο ανθυπολοχαγός Μπόικοτ (Boycott) από τον 512 λόχο Τοπογράφων πήγαν στο Ναύπλιο ενώ εγώ και ο υπολοχαγός Μπάροους (Burrows) από τον 517 λόχο Τοπογράφων πήγαμε στο Αργος, για να πάρουμε πληροφορίες. Στο δρόμο για το Αργος, ένας λοχαγός του Πυροβολικού (RA) με πληροφοφόρησε ότι θα έπρεπε ήδη από την προηγούμενη ημέρα να είχαμε αναφερθεί στο Αρχηγείο στο Ναύπλιο καθώς και ότι στις 10 το πρωί της 25ης Απριλίου είχε προγραμματιστεί εκεί σύσκεψη αξιωματικών. Ο Μπάροους κι εγώ συνεχίσαμε για το Ναύπλιο και μαζί με τον Μπόικοτ παρευρεθήκαμε στη σύσκεψη, όπου δώσαμε στοιχεία των δυνάμεων που διαθέταμε στον συνταγματάρχη Γουάιτ (White) διοικητή των στρατευμάτων.

Πήραμε διαταγή να μετακινηθούμε το ίδιο βράδυ στην περιοχή διασποράς υπ' αριθμόν 3, ανατολικά του Ναυπλίου, όπου τελικά φτάσαμε με φορτηγό εκεί στη 1.30 τη νύχτα της 26ης Απριλίου με τον διοικητή του εκεί καταυλισμού (ένας λοχαγός των Τεθωρακισμένων / RAC) να με ορίζει ως εκπρόσωπο της μονάδας μου προκειμένου να αναφέρω ξανά στον συνταγματάρχη Γουάιτ, στο Αρχηγείο, στο Ναύπλιο.

Στις 2.30 τη νύχτα έλαβα εντολή ότι οι λόχοι 512 και 517 Τοπογράφων και ο 9 Χαρτογράφων θα επιβιβάζονταν στο Ναύπλιο στο τρένο που θα έφευγε στις 5 το πρωί για Καλαμάτα. Οι εν λόγω μονάδες βάδισαν προς τον σταθμό όπου και παρατάχθηκαν στις 5 το πρωί, αλλά το τρένο δεν ήρθε.

Με το φως της ημέρας, στις 26 Απριλίου, δόθηκαν εντολές για διασπορά κοντά στην περιοχή του σταθμού κάτι που έγινε αμέσως. Υπεύθυνος για το τρένο ήταν ο ταγματάρχης Πέμπερτον (Pemberton) του Σώματος Διαβιβάσεων (Royal Corps of Signals). Ο συρμός έφθασε στις 10 το πρωί και δόθηκαν εντολές για ταχεία επιβίβαση. Λόγω της έλλειψης χρόνου και της διασποράς,

τρεις σκαπανείς από τον 517 λόχο και τέσσερις από τον 512 έμειναν πίσω. Πιστεύεται ότι είχαν πάει στην πόλη αναζητώντας φαγητό. Με εντολή του Πέμπερτον, όλοι οι στρατιώτες παρέμειναν μέσα στο τρένο με πόρτες και παράθυρα κλειστά, καθ' όλη τη διάρκεια του ταξιδιού, ενώ από ένας αξιωματικός τοποθετήθηκε σε κάθε μία από τις δύο ατμομηχανές. Εγιναν μόνο οι απαραίτητες στάσεις για ανεφοδιασμό των ατμομηχανών με νερό και παρόλο που τα εχθρικά αεροπλάνα έκαναν συνεχείς υπερπήσεις καθ' όλη τη διάρκεια του ταξιδιού, δεν επιτέθηκαν στο τρένο στο οποίο δεν υπήρχαν λόχοι Παλαιστίνιων.

ΚΑΛΑΜΑΤΑ

Φτάσαμε στην Καλαμάτα στις 8 το βράδυ της 26ης Απριλίου και ενημερωθήκαμε ότι δεν θα πραγματοποιηθεί επιβίβαση σε πλοία εκείνο το βράδυ και έτσι θα έπρεπε να βγούμε έξω και να διασκορπιστούμε στα ανατολικά της πόλης, κάτι που ολοκληρώσαμε στις 9.30 μ.μ. Ωστόσο υπήρξε, τελικά, επιβίβαση εκείνο το βράδυ. Οι στρατιώτες το πληροφορήθηκαν, ήταν κάτι που τους συνέβαινε για δεύτερη φορά και ως συνέπεια αύξησε κι άλλο την ανησυχία τους και συνέβαλε στην περαιτέρω απώλεια ηθικού, κάτι που έκανε δύσκολο την άσκηση πειθαρχίας (από τους αξιωματικούς).

Ο λοχαγός Μπίρτς (Birch) και ο υπολοχαγός Μπάροους (Burrows) μετείχαν σε σύσκεψη, στις 11 το πρωί της 27ης Απριλίου, στο πλοίο της οποίας τα στρατεύματα (περίπου 7.000 άντρες) χωρίστηκαν σε τμήματα περίπου 1.000 ανδρών το καθένα. Ο ταγματάρχης Πέμπερτον (Pemberton) ήταν ο επικεφαλής του πρώτου εξ αυτών των τμημάτων που θα επιβιβάζονταν στα πλοία, με τους λόχους 512, 517 και τις υπόλοιπες μονάδες Τοπογράφων υπό τον λοχαγό Μπίρτς να είναι περίπου στην τέταρτη σειρά προτεραιότητας στο εν λόγω τμήμα. Αυτό αποφασίστηκε σε μια σύσκεψη που έγινε στις 4 το απόγευμα της ίδιας ημέρας και στις 8 το βράδυ βαδίσαμε προς την αποβάθρα στο λιμάνι της Καλαμάτας, όπου συγκεντρώθηκε το σύνολο των στρατιωτών του πρώτου τμήματος με σωστή σειρά και πειθαρχία και στις 9.30 έγινε διανομή μερίδων ξηράς τροφής για μισή ημέρα.

Στις 2 τη νύχτα της 28ης Απριλίου ενημερωθήκαμε ότι δεν θα πραγματοποιηθεί επιβίβαση και ότι θα έπρεπε να διασκορπιστούμε στους πρόποδες των λόφων στα βόρεια της Καλαμάτας, καθώς καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας στις 27 του μήνα -και ως τη δύση του ήλιου- είχαμε υποστεί σφοδρούς βομβαρδισμούς και πολυβολισμούς από αεροπλάνα του εχθρού χωρίς κανένα τρόπο απόκρουσης αυτών των επιθέσεων, πέρα από πυρά τυφεκίων και πιστολιών. Παρεμπιπτόντως, η πειθαρχία στις μονάδες των Τοπογράφων, παρ' όλες αυτές τις δοκιμασίες, ήταν εξαιρετική και δεν υπήρξαν θύματα, όπως συνέβη σε άλλες μονάδες.

Μια σύσκεψη των επικεφαλής αξιωματικών προγραμματίστηκε για τις 2 το μεσημέρι στις 28 Απριλίου, αλλά δεν άκουσα καμία εντολή για την διενέργεια περιπολίας στο δρόμο ώστε να προειδοποιήσουν για την άφιξη του εχθρού. Οι πληροφορίες μας σχετικά με τη θέση του εχθρού ήταν πολύ ελλιπείς και αντιλήφθηκα ότι μια πολύ μικρή δύναμη θωρακισμένων οχημάτων (A.F.V.) του Συντάγματος Ουσάρων (Hussar Regt) προσπαθούσε να διενεργήσει στη Μεγαλόπολη μια επιχείρηση παρακάλλυψης του εχθρού ο οποίος προήλθε από την Πάτρα και την Κόρινθο. Καθ' όλη την διάρκεια της 28ης Απριλίου υπήρξε ελάχιστη αεροπορική δραστηριότητα από τον εχθρό, παρά την πλήρη αδυναμία μας την προηγούμενη μέρα να την αποκρούσουμε αποτελεσματικά, ωστόσο όλη την ημέρα και μέχρι το σούρουπο υπήρχαν σε όλη την περιοχή συνεχείς πυροβολισμοί μυστηριώδους προέλευσης.

Αν και για μερικούς από τους πυροβολισμούς αυτούς μπορεί εν μέρει να ευθύνονταν οι

στρατιώτες μας, πιστεύω ότι ο εχθρός είχε διασκορπίσει στους γύρω λόφους μεμονωμένους ελεύθερους σκοπευτές που προσπαθούσαν να δημιουργήσουν πανικό ή, σε κάθε περίπτωση, να διαταράξουν την πειθαρχία. Οι λοχαγοί Μπιρτς (Birch) και Γουάιλι (Wylie) επέστρεψαν από την σύσκεψη περί τις 4 το απόγευμα, με εντολές να επαναλάβουν τον σχεδιασμό της προηγούμενης νύχτας. Δεν δόθηκαν πληροφορίες ή εντολές σχετικά με πιθανή εκθρική δράση. Μετά την υποχώρηση από την Αθήνα δεν είδα σε καμία στιγμή ουδεμία γραπτή εντολή.

Κατά τη διάρκεια της ίδιας ημέρας (28 Απριλίου), οι αξιωματικοί των μονάδων Μηχανικού, εμού συμπεριλαμβανομένου, σκεφτήκαμε την πιθανότητα (ότι μπορεί) να μείνουμε στο έλεος του εχθρού και συζητήσαμε ένα σχέδιο σε περίπτωση που βρεθούμε περικυκλωμένοι, χωρίς τη δυνατότητα επιβίβασης σε πλοίο, ούτε και σε αυτό το τελευταίο λιμάνι. Το είχα σκεφτεί στη Χαλκίδα όπου, σε περίπτωση που η γέφυρα έπεφτε, θα έμενα αποκομμένος. Ολοκλήρωσαμε με επιτυχία επιτέλους τον εν λόγω σχεδιασμό μας, με κάποιες τροποποιήσεις.

Στις 7.30 μ.μ. βαδίσαμε προς την Καλαμάτα. Τότε μπορέσαμε να ακούσουμε ριπές πολυβόλων κοντά στην περιοχή της αποβάθρας. Στη διάρκεια της πορείας μας, πενούσαμε ανάμεσα από μεγάλο αριθμό αποδιοργανωμένων στρατιωτών από διάφορα όπλα και σώματα που είχαν χάσει τις μονάδες τους κατά τη γενική απόσυρση που έγινε μέσα στο σκοτάδι της προηγούμενης νύχτας. Κάποιοι από αυτούς μάς φώναζαν ότι το να συνεχίσουμε ήταν άσκοπο καθώς ο εχθρός είχε καταλάβει την πόλη.

Πλησιάσαμε στο πρώτο σημείο ελέγχου -φτάνοντας σε αυτό περίπου στις 8.30 το βράδυ- με τη συνοδεία ήχων από την αυξανόμενη ένταση των πυρών πολυβόλων. Κι ενώ τροχοδεικτικά έρχονταν από όλες τις κατευθύνσεις, σταματήσαμε και καλυφθήκαμε, κάτι που το κατέστησε επιτακτικό η ξαφνική έκρηξη ενός μεγάλου βλήματος πάνω από τα κεφάλια μας, όπως και πυρών από όλη τους.

Καθώς κανείς δεν φαινόταν να ξέρει τι συνέβαινε, προχώρησα στη διασταύρωση με τον δρόμο προς τον κεντρικό λιμενοβραχίονα, περίπου ένα μίλι από την προβλήτα του λιμανιού, και βρήκα έναν ταγματάρχη, Αυστραλό (ή Νεοζηλανδό), που μου είπε ότι ο συνταγματάρχης Χάουλαντ (Howland) του Αυστραλιανού Σώματος (Australian Imperial Force / AIF) διενεργούσε επίθεση σε μια μικρή δύναμη του εχθρού που με δύο ή τρία θωρακισμένα οχήματα, πολυβόλα, όλη τους και ένα πυροβόλο 60 λιβρών, είχε καταλάβει την προβλήτα. Είπε ότι ένας λόχος Νεοζηλανδών με τρία βαριά πολυβόλα είχε ήδη προωθηθεί για να εμπλακεί με τον εχθρό και ότι αναζητούσαν επειγόντως πειθαρχημένα ένοπλα στρατεύματα με αυτόματα τουφέκια.

Επέστρεψα και ανέφερα στον λοχαγό Γουάιλι την κατάσταση και ζήτησα εθελοντές για να προωθηθούν με τα δύο οπλοπολυβόλα Μπρεν (Bren), τα οποία δυστυχώς ήταν χωρίς γεμιστήρες και πυρομαχικά γενικά, καθώς αυτά είχαν καταστραφεί το προηγούμενο βράδυ. Γεμιστήρες βρέθηκαν από τους Αυστραλούς και τα πολυβόλα προωθήθηκαν και βοήθησαν στην απώθηση του εχθρού. Είχε πέσει πλέον το σκοτάδι (ήταν 9.15 το βράδυ) και ο λοχαγός Γουάιλι και άλλιοι Τοπογράφοι αξιωματικοί είχαν μετακινήσει τμήματα για υποστήριξη. Δεν μπορούσα να τα βρω μέσα στο σκοτάδι και έτσι έθεσα το εναπομείναν τμήμα του 517 λόχου Τοπογράφων (το δικό μου) υπό τον λοχαγό Γκρέι (Gray) στο Αρχηγείο της 19ης Αυστραλιανής Ταξιαρχίας που είχε 80 άντρες, τιθέμενος υπό από τις εντολές του σε αυτό το σώμα υποστήριξης.

Μέχρι τις 11 τη νύχτα όλα είχαν ησυχάσει και ο λοχαγός Γκρέι με ένα μικρό τμήμα από 6 άντρες προωθήθηκαν στο άκρο της προβλήτας και περιπολούσαν για να εξακριβώσουν αν ο εχθρός εξακολουθούσε να είναι οχυρωμένος κάπου εκεί. Συνελήφθησαν περί τους 100 αιχμάλωτοι, οδηγήθηκαν στην παραλία και τέθηκαν υπό φρούρηση. Μπορούσαμε τώρα να

δούμε φώτα στη θάλασσα κι ένας αριθμός αυτοκινήτων άρχισε να κινείται κατά μήκος των παραλιακών δρόμων. Μερικά ήταν ασθενοφόρα που μετέφεραν τραυματίες, άλλα ήταν αυτοκίνητα με αξιωματικούς που μετέφεραν εντολές, ενώ υπήρχαν και δύο μεγάλα φορτηγά με αξιωματικούς που αναζητούσαν το σημείο επιβίβασης στα πλοία. Η συνεννόηση με το Ναυτικό ήταν προφανώς δύσκολη καθώς διαταράχθηκε από την πολύ ηρώμη σύλληψη στην Καλαμάτα, από τον εχθρό, του αξιωματικού - συνδέσμου του Ναυτικού (Naval STO).

Αντιφατικές εντολές αρχίζουν πλέον να κυκλοφορούν σχετικά με το σημείο επιβίβασης στα πλοία και παρ' όλη την επίφαση της τάξης, ομάδες στρατιωτών κινούνταν σε αντίθετες κατευθύνσεις, ενώ σε ορισμένες περιοχές επικρατούσε χάος. Υπήρχε αμοιβαία καχυποψία και μια απόλυτη αποφασιστικότητα "να φύγουμε", με συνέπεια να ανατραπούν οι σχεδιασμοί της προηγούμενης νύχτας. Είδα έναν αξιωματικό στην παραλία ανατολικά της Καλαμάτας να σηματοδοτεί προς τα αντιτορπιλικά στα ανοιχτά και βάρκες μετέφεραν τραυματίες και -όπως πιστεύω- περίπου 30 ακόμα άτομα, ανεξαρτήτως βαθμού.

Αφού περιφερθήκαμε σε διάφορα σημεία στην παραλία ανατολικά των Καλαμάτας έως ότου τα φώτα στη θάλασσα εξαφανίστηκαν, περίπου στις 2 τη νύχτα ο ανώτατος διοικητής, ταξίαρχος Πάρινγκτον (Parrington), περιόδευσε κατά μήκος της παραλίας, από μονάδα σε μονάδα, λέγοντας ότι το Ναυτικό είχε ανακληθεί για να πολεμήσει τους Ιταλούς και ότι πρέπει να περιμένουμε μισή ώρα για περισσότερες ειδήσεις.

Στις 3.15 κυκλοφόρησε ότι το Πολεμικό Ναυτικό ειδοποίησε πως δεν θα μπορούσε να εκκενώσει στρατεύματα για άλλες 48 ώρες και ότι υπό το πρίσμα αυτό, ο ανώτατος διοικητής είχε στείλει έναν από τους Γερμανούς αιχμαλώτους ως απεσταλμένο στις γερμανικές στρατιωτικές αρχές ζητώντας ανακωχή και δηλώνοντας παράλληλα άνευ όρων παράδοση. Αυτό αντιλαμβάνομαι (Σ.Σ. έπραξε), διότι είχαμε ελάχιστα τρόφιμα, ιατρικές προμήθειες και πυρομαχικά, ενώ είμαστε και εξαντλημένοι από την έλλειψη τροφής και ύπνου τις προηγούμενες επτά ημέρες.

Αυτό ήταν ένα τρομερό χτύπημα για τους αξιωματικούς και τους στρατιώτες, οι οποίοι πίστευαν απόλυτα ότι θα εκκενωθούν, καθώς ο εχθρός είχε εξουδετερωθεί. Οι εντολές, που εκδόθηκαν προφορικά, ανέφεραν ότι όλα τα στρατεύματα θα πρέπει, όπως είχαν κάνει και τις προηγούμενες ημέρες, να διασκορπιστούν -για την περίπτωση που η εχθρική αεροπορική δύναμη ενδεχομένως αγνοούσε την παράδοση- και να συγκεντρωθούν το επόμενο πρωί για να παραδοθούν συντεταγμένα στις δυνάμεις του Γερμανού ανώτατου διοικητή.

Υπό τον λοχαγό Μπιρτς, οι μονάδες των Τοπογράφων βάδισαν σιωπηλά προς την προηγούμενη περιοχή διασποράς μας, ανατολικά της Καλαμάτας. Άλλες εντολές ανέφεραν ότι όλοι οι αξιωματικοί, εκτός από αυτούς στο επιτελείο του ανώτατου διοικητή (σ. σ. ταξίαρχου Πάρινγκτον), θα μπορούσαν να προσπαθήσουν να ξεφύγουν αν το επιθυμούσαν. Φαινόταν ότι είχε έρθει η ώρα για το «ο σώζων εαυτόν σωθήτω» και έτσι, κατά την άφιξή μου στην περιοχή διασποράς, ενημέρωσα τον λοχαγό Γουάιλι ότι σκόπευα να κάνω απόπειρα να ξεφύγω, από κοινού με τους υπολοχαγούς Μπάροους (Burrows) και Κουίγκιν (Quiggin) και τους ανθυπολοχαγούς Μπόικοτ (Boycott) και Σπάβεν (Spraven), ενώ μαζί μας επιθυμούσε να δοκιμάσει και ο κ. Ντόσον (Dawson), από το Βρετανικό Συμβούλιο.

ΕΝΑΣ ΗΡΩΑΣ ΣΤΗΝ ΚΑΛΑΜΑΤΑ – Ο ΛΟΧΑΓΟΣ ALBERT GRAY ΑΠΟ ΤΟ RED CLIFFS

Ο Λοχαγός Albert Gray
(από το άρθρο στο "Νέο Κόσμο")

Ο Λοχίας Χίντον
(από το άρθρο στο "Νέο Κόσμο")

Ο στρατιώτης Max Wood
(από το άρθρο στο "Νέο Κόσμο")

Με αυτό τον τίτλο δημοσιεύτηκε στο "Νέο Κόσμο" της Αυστραλίας στις 10 Μαΐου 2018, ένα κείμενο του Jim Claven* για τη μάχη της Καλαμάτας. Το ενδιαφέρον εστιάζεται εκτός των άλλων στην αναφορά σε συγκεκριμένα πρόσωπα που έπαιξαν ξεχωριστό ρόλο στη μάχη και τιμήθηκαν:

Ήταν μεγάλη τιμή για μένα η συμμετοχή μου στο ετήσιο μνημόσυνο για την επέτειο της μάχης της Καλαμάτας ως εκπρόσωπος του Συντονιστικού Συμβουλίου Μνήμης για τη Μάχη της Κρήτης και την Υπόλοιπη Ελλάδα.

Η τελετή έγινε στο Μνημείο των πεσόντων που έφτιαξαν οι Βρετανοί βετεράνοι της Ελληνικής Εκστρατείας το 1994 και βρίσκεται πολύ κοντά στην πανέμορφη προκυμαία της Καλαμάτας. Περιπατώντας στην αποβάθρα, έβλεπα τους ανθρώπους να κάνουν βόλτα στην προκυμαία ή να απολαμβάνουν τον φραπέ και το ούζο τους χαζεύοντας το λιμάνι.

Όμως, όπως στάθηκα εκεί, φαντάστηκα τις σκοτεινές μέρες στο τέλος του Απρίλη του 1941, όταν αυτός ο παραλιακός δρόμος ήταν γεμάτος κουρασμένους συμμαχικούς στρατιώτες. Είχαν φτάσει από όλα τα σημεία της Ελλάδας – με φορτηγά, τρένα και με τα πόδια – κάποιοι πολεμώντας ως την τελευταία στιγμή τους Γερμανούς εισβολείς που κέρδιζαν έδαφος. Και το έκαναν για να προστατεύσουν τις παραλίες που λειτουργούσαν ως σημεία αναχώρησης των στρατευμάτων για την Κρήτη όπου θα συνέχιζαν τη μάχη.

Η τελευταία από αυτές τις παραλίες που λειτούργησαν ως σημείο εκκένωσης ήταν στην προκυμαία της Καλαμάτας. Το απόγευμα της 26ης Απριλίου σχεδόν 20.000 συμμαχικοί στρατιώτες είχαν φτάσει εκεί ελπίζοντας να καταφέρουν να φύγουν. Αποβιβάζονταν στα περικόρνα της

πόλης, και βάνιζαν κατά μήκος της οδού Αριστομένους με κατεύθυνση τους ελαιώνες και τα χωράφια με τα εσπεριδοειδή στα ανατολικά της Καλαμάτας, για να ξεκουραστούν και να ανασυ-
νταχθούν -αποφεύγοντας τις εναέριες γερμανικές επιθέσεις-ανάμεσα στα δέντρα.

Φωτογραφίες της εποχής δείχνουν τους Anzacs και άλλους συμμαχικού στρατιώτες να βάνιζουν κατά μήκος του δημόσιου δρόμου κάτω από το βλέμμα των κατοίκων της περιοχής. Οι στρατιώτες αφηγήθηκαν αργότερα ότι γυναίκες τους πρόσφεραν κοτόπουλο, γλυκά και ρετσίνα. Ένας από αυτούς του στρατιώτες ήταν και ένας νέος άνδρας από την βορειοδυτική Βικτώρια. Ο Albert William Gray γεννήθηκε στο Kensington της Μελβουρνης αλλά όταν κατατάχθηκε το 1939 η οικογένειά του είχε μετακομίσει στο Red Cliffs στον ποταμό Murray. Σε εκείνη τη φάση της ζωής του ο Albert ήταν παντρεμένος με την Hazel και εργαζόταν ως πωλητής.

Χάρη στην ηγετική του ικανότητα του Albert έγινε υπολοχαγός πριν την αναχώρησή του από την Αυστραλία στις 13 Οκτωβρίου 1939. Όταν έφτασε στην Καλαμάτα, ο Άλμπερτ ήταν λοχαγός στο 2 / 6ο τάγμα της Αυστραλίας.

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τα αρχεία του τάγματος καταγράφουν την άφιξη στον Πειραιά από την Αλεξάνδρεια στις 12 Απριλίου ενώ ως τις 15 είχαν προωθηθεί βόρεια, πρώτα στη Λάρισα και στα Ορφανά, μόνο για να υποχωρήσουν στη συνέχεια. Κατέλαβαν διάφορες αμυντικές θέσεις κατά τη διάρκεια της υπαναχώρησης. Κατά τη διάρκεια της διαδρομής ο Albert και το τάγμα υπέστησαν απώλειες λόγω των εναέριων επιθέσεων του εχθρού. Καθώς περνούσαν τον Ισθμό της Κορίνθου τη νύχτα της 25ης Απριλίου, ένα τμήμα του τάγματος αποσπάστηκε. Κάποιοι από τους στρατιώτες πιάστηκαν αιχμάλωτοι. Ο Albert και το υπόλοιπο τάγμα έφτασαν τελικά στην Καλαμάτα στις 6.45 π.μ. της επόμενης μέρας.

Η εκκένωση ήταν προγραμματισμένη σε καθορισμένες περιοχές κατά μήκος της προκυμαίας, με τα στρατεύματα να ετοιμάζονται κάθε νύχτα, περιμένοντας τη σειρά τους. Ένας μάρτυρας περιέγραψε τους άνδρες που ευθυγραμμίζονταν στις ουρές και παρέμεναν ακίνητοι χωρίς να μιλάνε ή να καπνίζουν. Τη σειρά στην προκυμαία επέβληπε ένας βετεράνος της Καλλιπόλης, ο ταξίαρχος Stanley Savige μαζί με Αυστραλούς στρατιώτες. Το Τάγμα του Albert χωρίστηκε σε ομάδες των πενήντα ανδρών υπό την καθοδήγηση του αξιωματικού. Και καθώς οι ομάδες περίμεναν την αναχώρηση, ο Albert διατάχθηκε να επιβλέπει την καταστροφή των συμμαχικών οχημάτων. Η διαδικασία επιβίβασης ήταν τόσο καλή οργανωμένη που ένας στρατιώτης ανέφερε αργότερα ότι του θυμίζει το "πορθμείο στο Σίδνι".

Ο ALBERT ΚΑΙ Η ΜΑΧΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΚΥΜΑΙΑ ΤΗΣ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

Ήταν νωρίς το απόγευμα της επόμενης μέρας -στις 28 Απριλίου – όταν η Καλαμάτα μεταμορφώθηκε σε κόλαση. Δύο Γερμανοί του 5ου Τάγματος με τα όπλα τους κατάφεραν κάνοντας επιδρομή στο κέντρο της Καλαμάτας, να καταλάβουν το Τελωνείο και να αιχμαλωτίσουν τον συμμαχικό αξιωματικό που ήταν επιφορτισμένος με τις εκκενώσεις. Μία από τις αμυντικές θέσεις που κατέλαβαν οι Γερμανοί ήταν στην προκυμαία, στη γωνία των οδών Ναυαρίνου και Κορώνης (σημείωση: μάλλον εννοεί Μαιζώνος). Εγκατέστησαν πολυβόλο και πυροβολικό για να υπερασπιστούν το Τελωνείο από οποιαδήποτε επίθεση από τα συμμαχικά στρατεύματα που είχαν στρατοπεδεύσει στα ανατολικά.

Τα συμμαχικά στρατεύματα, αγνοώντας την κατάληψη των Γερμανών, δέχτηκαν πυρά καθώς προχωρούσαν στην οδό Ναυαρίνου πηγαίνοντας προς επιβίβαση. Σύντομα ξέσπασε μάχη γύρω

Βρετανοί στρατιώτες με χωρικούς (Συλλογή AWM)

από την αποβάθρα και όσοι ήταν στα συμμαχικά πλοία έβλεπαν τα πυρά. Πολύ σύντομα Αυστραλοί και Νεοζηλανδοί στρατιώτες μπήκαν στη μάχη στο λιμάνι.

Ήταν η στιγμή που το θάρρος αηλιά και οι ηγετικές ικανότητες του Albert έλαμψαν. Παρά το γεγονός ότι χειριζόταν περίπου τέσσερις εκατοντάδες στρατιώτες από διάφορες μονάδες, λόγω έλλειψης όπλων και πυρομαχικών μόνο 70 μπορούσαν να πάρουν μέρος στη μάχη. Ο Albert μοίρασε τις δυνάμεις σε δύο διμοιρίες. Η μία εντάχθηκε στο σώμα των Νεοζηλανδών που κινήθηκε στον παραλιακό δρόμο παράλληλα με την προκυμαία με σκοπό να επιτεθεί στους Γερμανούς από μια πίσω πλευρική θέση.

Ο Albert και η ομάδα του κινήθηκαν κατά μήκος της οδού Ναυαρίνου, κάνοντας κατά μέτωπο επίθεση στους Γερμανούς. Παρά το γεγονός ότι ήταν διαρκώς κάτω από πυρά, ο Albert κατάφερε να καταλάβει πρώτα αμυντικές θέσεις σε ένα χαντάκι. Ο στρατιώτης Bowler από το τάγμα του, τραυματίστηκε. Στις 8.45 μ.μ. άρχισε η επίθεση.

Ο Albert και οι άντρες του έκαναν τότε μια μετωπική επίθεση στη θέση που βρίσκονταν οι Γερμανοί στην προκυμαία. Ένας απολογισμός εκείνης της επίθεσης περιγράφει μια πολύ έντονη κατάσταση με τους άνδρες σε "τρελή σύγχυση" να αγωνίζονται "σαν αγριόγατες". Η μόνη σκέψη στο μυαλό των στρατιωτών ήταν να "διώξουν τους Γερμανούς από την αποβάθρα με οποιοδήποτε κόστος". Σε κάποια φάση, οι Αυστραλοί οδήγησαν ένα φορτηγό γεμάτο στρατιώτες που "φώναζαν, ούρλιαζαν και πυροβολούσαν", κατευθείαν προς τη θέση των Γερμανών.

Ταυτόχρονα, η συνδυαστική δύναμη των Anzac υπό τον Λοχία Hinton του 20ου Τάγματος της Νέας Ζηλανδίας – με το πιστόλι στο χέρι – επιτέθηκε στα γερμανικά στρατεύματα από το βορρά, κάνοντας καλή χρήση ενός πολυβόλου Vickers. Ο Hinton επιτέθηκε σε αρκετές γερμανικές θέσεις, εκτοξεύοντας χειροβομβίδες και αιχμαλωτίζοντας ένα κομμάτι του πυροβολικού. Στην επίθεση τραυματίστηκε σοβαρά στο στομάχι και αργότερα πιάστηκε αιχμάλωτος.

Η μάχη κράτησε λιγότερο από μια ώρα. Όμως στο τέλος οι Γερμανοί κατακλύστηκαν από τις συνδυαστικές επιθέσεις των Anzac και το λιμάνι άηλαξε ξανά χέρια. Πάνω από 100 Γερμανοί στρατιώτες σκοτώθηκαν ή τραυματίστηκαν και άλλοι 100 πιάστηκαν αιχμάλωτοι. Την ίδια ώρα, ένας άλλος συνδυασμός Βρετανικών δυνάμεων και Anzac, υπό τον Ταγματάρχη Geddes νίκησε τους Γερμανούς στη βόρεια πλευρά της πόλης, αιχμαλωτίζοντας 150 στρατιώτες.

ΝΙΚΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΙΧΜΑΛΩΣΙΑ

Λόγω της γενναιότητας του Albert και των άλλων στρατευμάτων που πήραν μέρος στη μάχη, οι εκκενώσεις μπόρεσαν να συνεχιστούν για μια ακόμα νύχτα. Στο τέλος περίπου 9.217 συμμαχικά στρατεύματα αποβιβάστηκαν με ασφάλεια από την Καλαμάτα, συμπεριλαμβανομένων 8.650 αυστραλιανών στρατευμάτων. Όταν το 2 / 6ο τάγμα έφτασε στην Παλαιστίνη στις 2 Μαΐου, είχε μόνο 10 αξιωματικούς και 220 στρατιώτες από άλλες τάξεις – από μια δύναμη που αρχικά μετρούσε περίπου 900 άνδρες.

Ο Άλμπερτ έλαβε τον Στρατιωτικό Σταυρό ως παράσημο “για την παραδειγματική συμπεριφορά και την ηγεσία του στην Καλαμάτα.” Ο στρατιώτης Max Wood του 2 / 6ου Τάγματος που ήταν γεννημένος στο Albury πήρε το Στρατιωτικό Μετάλλιο “για το μεγάλο του θάρρος και την αφοσίωση που έδειξε κατά την διάρκεια εκκένωσης από την Ελλάδα. Ο Ταγματάρχης Geddes έλαβε τη Διακεκριμένη Τάξη Υπηρεσιών. Ο Λοχίας Jack Hinton έλαβε την υψηλότερη τιμή, κερδίζοντας τον Σταυρό της Βικτώριας για την ανδρεία του που έδειξε εκείνη τη νύχτα.

Ενώ περίπου 330 συμμαχικά στρατεύματα απομακρύνθηκαν στην τελική εκκένωση στις πρώτες πρωινές ώρες της 29ης Απριλίου, ο Albert δεν ήταν ένας από αυτούς – ένας αξιωματικός δεν έπρεπε να εγκαταλείψει τους άντρες του. Όταν οι Γερμανοί κατέλαβαν τελικά την Καλαμάτα το πρωί της 29ης Απριλίου, ο Άλμπερτ ήταν ένας από τους 7.500 στρατιώτες που πιάστηκαν αιχμάλωτοι και φυλακίστηκαν – συμπεριλαμβανομένου ενός τετάρτου του Τάγματος του. Εκείνος που διέφυγε από τη σύλληψη ήταν ο στρατιώτης Max Wood, ο οποίος κατέβηκε στα χωριά της Μάνης και κατάφερε να φύγει με ένα συμμαχικό πολεμικό πλοίο δύο ημέρες αργότερα.

Η γενναιότητα του Albert δεν τελείωσε εκεί. Έκανε τουλάχιστον τέσσερις απόπειρες διαφυγής από τους γερμανικούς καταυλισμούς των αιχμαλώτων πολέμου και βοήθησε σε πολλά άλλα. Μετά τη την απελευθέρωση, ο Albert επέστρεψε στην Αυστραλία -πρώτα στο Black Rock και στη συνέχεια στους αγαπημένους του στο Red Cliffs. Το όνομά του χαράσσεται με περηφάνια στο τοπικό μνημείο του πολέμου. Αναρωτιέμαι τι θα σκεφτόταν ο Albert αν βρισκόταν σε εκείνο το σημείο εκείνο το βράδυ χωρίς την απειλή του φοβερού εισβολέα. Ίσως να χάζευε τον κόλπο της Καλαμάτας καθώς το τελευταίο πλοίο εκκένωσης απέπλεε για την Κρήτη. Και αναρωτιέμαι αν το νερό -με τις ασημένιες αντανακλάσεις του- θα τον ταξίδευε πίσω στην πόλη του και τον τον ποταμό Murray. Όταν στέκεται κανείς σήμερα στην οδό Ναυαρίνου στην Καλαμάτα βλέπει πολύ λίγες υπενθυμίσεις για εκείνη τη μάχη. Το 1994 οι Βρετανοί Βετεράνοι της Ελληνικής Εκστρατείας αφιέρωσαν ένα εξαιρετικό μνημείο σε αυτήν. Ελπίζω ότι αυτό το μνημείο θα συμπληρωθεί μία μέρα και από ένα δεύτερο στο χώρο της μάχης στην προκυμαία που να τιμά την υπηρεσία του Λοχαγού Albert Gray και των άλλων γενναίων συμμαχικών στρατιωτών που νίκησαν τις γερμανικές δυνάμεις στην Καλαμάτα εκείνη την τρομερή νύχτα τον Απρίλιο του 1941. *Lest we forget.*

* Ο Jim Claven είναι εκπαιδευμένος ιστορικός, κάτοχος μεταπτυχιακού από το Πανεπιστήμιο Monash της Μελβούρνης και ανεξάρτητος συγγραφέας. Είναι Γραμματέας της Επιτροπής Μνήμης Λήμνου Καλλίπολης και μέλος της Συντονιστικού Συμβουλίου Μνήμης για τη Μάχη της Κρήτης και την Υπόλοιπη Ελλάδα. Εκτός από τη συμμετοχή στο μνημόσυνο στην Καλαμάτα στις 8 Μαΐου, συμμετείχε στην τελετή αποκάλυψης δύο νέων μνημείων του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου στην Πύλο και το Μεθώνη στις 6 Μαΐου. Σήμερα εργάζεται για την ανέγερση μιας αναμνηστικής πλάκας στην Καλαμάτα προς τιμήν του Λοχαγού Gray και των συντρόφων του που πολέμησαν εκεί.

ΕΝΑ ΑΓΡΟΚΤΗΜΑ ΠΟΥ ΛΕΓΕΤΑΙ ΚΑΛΑΜΑΤΑ

Με αυτό τον τίτλο δημοσιεύτηκε στο “Νέο Κόσμο” τη Αυστραλίας στις 8 Μαΐου 2015, μια από τις πολλές ιστορίες των 15.000 ανθρώπων που βρέθηκαν εκείνες τις ημέρες στην Καλαμάτα και είχαν διαφορετική τύχη. Μαρτυρικές στιγμές για χιλιάδες ανθρώπους που συνελήφθησαν αιχμάλωτοι πολέμου, αλλά και περιπέτειες εκείνων που σκορπίστηκαν στη Μεσσηνία και επέζησαν δραπετεύοντας είτε εκείνες τις ημέρες είτε αργότερα. Ενώ υπήρχαν και περιπτώσεις προσώπων που συνελήφθησαν αργότερα από τους κατακτητές. Οι περισσότεροι από τους επιζήσαντες περιγράφουν με συγκινητικό τρόπο τη συμπαράσταση και τη βοήθεια από το ντόπιο πληθυσμό. Χωρίς να λείπουν βεβαίως και καταγραφές από εμπειρίες καθόλου κολακευτικές. Επιλέξαμε να παρουσιάσουμε μια ιστορία για να καταδειχθεί η σημασία που έχει και για την πόλη η γνώση και ανάδειξη των συγκλονιστικών γεγονότων εκείνης της εποχής:

“Οι χωματόδρομοι της βικτωριανής υπαίθρου είναι, πιθανότατα, το τελευταίο μέρος που θα περίμενε κανείς να συναντήσει ένα κομμάτι από την Πελοπόννησο, όμως, αυτό ακριβώς συμβαίνει λίγο έξω από το Warnambool, εκεί όπου ένας φράχτης με την επιγραφή “Kalamata”, οριοθετεί το κτήμα της οικογένειας Grant.

Πίσω από την επιλογή του συγκεκριμένου ονόματος, κρύβεται μία ιδιαίτερα συναρπαστική ιστορία, αυτή του Sydney Grant, στρατιώτη των Anzacs, ο οποίος στην διάρκεια του Β’ Παγκοσμίου Πολέμου βρέθηκε κρατούμενος των Γερμανών σε στρατόπεδο συγκέντρωσης στην Καλαμάτα, όταν το 1941 οι Ναζί εισέβαλαν στην Ελλάδα. Ελάχιστοι ήταν εκείνοι που κατάφεραν να διασωθούν, κρυμμένοι στα ερείπια ενός παλιού ναού στον λόφο, ανάμεσα σε μερικά λιόδε-ντρα.

Στρατιώτες του Εκστρατευτικού Σώματος στην Αριστομένους (Συλλογή ΑWM)

Αφηγούμενος το περιστατικό, πολλά χρόνια αργότερα, ο βετεράνος θυμόταν πώς οι κάτοικοι του χωριού έφεραν στους φυγάδες ψωμί και νερό και πώς τους ειδοποίησαν για την άφιξη πλοίων.

Ο Grant έκανε σήμα S.O.S., ελπίζοντας ότι το πλοίο για το οποίο μιλούσαν οι χωρικοί ήταν συμμαχικό και όχι γερμανικό. Για καλή τους τύχη, ήταν το βρετανικό πλοίο Hero, η διάσωσή τους όμως αποτελεί ένα κωμικοτραγικό περιστατικό, καθώς, προκειμένου να αποδείξουν ότι είναι όντως Αυστραλοί, οι στρατιώτες άρχισαν να τραγουδούν το παιδικό τραγουδάκι 'Waltzing Matilda', προσφέροντας ένα αλλόκοτο θέαμα μέσα στην νύχτα, ντυμένοι όπως ήταν με ελληνικά ρούχα, βρεγμένα από την θάλασσα. Η εμπειρία και κυρίως η καλοσύνη των Μεσσήνιων, έμεινε ανεξίτηλη στην μνήμη του Grant, ο οποίος βάφτισε "Καλαμάτα" το αγρόκτημα που έστησε στα δυτικά της Βικτώριας και όπου εξέτρεφε πρόβατα.

Μιλώντας στον "Νέο Κόσμο", η κόρη του, Catherine Bell, ανέσυρε ευτυχισμένες αναμνήσεις από την εκτροφή των αρνιών και παπιών στο αγρόκτημα. Πολλές φορές σταματούσαν Έλληνες, εντυπωσιασμένοι από την επιγραφή "Καλαμάτα" και γνώριζαν τον πρόσχαρο βετεράνο, ο οποίος επέλεγε να αφηγείται με χιουμοριστικό τρόπο τις εμπειρίες του, αποφεύγοντας να αναφέρεται στην ζοφερή πλευρά του πολέμου.

Μέχρι το τέλος της ζωής του, παρέμεινε λάτρης της Ελλάδας και της μεσσηνιακής γης, ενώ συχνά συνόδευε το ούσκι του με ελιές καλαμών, όπως θυμάται η κόρη του, η οποία επισκέφθηκε την Καλαμάτα μετά τον θάνατό του Grant, το 2013. Εκεί συνάντησε ανθρώπους που θυμούνται τους Αυστραλούς στρατιώτες που έδιναν γλυκά στα παιδιά.

Όσο για τον Sidney Grant, έφυγε από την ζωή το 1990. Η οικογένειά του κράτησε την αγροικία για επτά χρόνια. Οι νέοι ιδιοκτήτες κράτησαν την ονομασία "Καλαμάτα" που κοσμεί ακόμη την πύλη του κτήματος".

Βρετανοί κατευθύνονται προς τα Γιαννιτσάνικα (Συλλογή AWM)

**Μνήμες
Καλαματιανών**

ΜΙΑ ΣΥΓΚΛΟΝΙΣΤΙΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ

ΧΡΗΣΤΟΣ Δ. ΣΟΦΡΩΝΑΣ

Τη “σιωπή” των ντόπιων για τις τραγικές εκείνες ημέρες την “έσπασε” μια συγκλονιστική προσωπική μαρτυρία. Είναι του αείμνηστου Χρήστου Δ. Σοφρωνά, ενός σημαντικού καλαματιανού, με σημαντική δράση στην εθνική αντίσταση, ευγενικού και καλλιιεργημένου που μας έδωσε το βιβλίο ζωής με τίτλο “Ένας Μακρονησιώτης θυμάται τη δεκαετία 1940-1950”. Σε αυτή περιγράφει με αυθεντικό τρόπο αυτό που έζησαν οι καλαματιανοί το τετράημερο 25-28 Απριλίου 1941, το κλίμα που επικρατούσε στην πόλη, την απομάκρυνση των κατοίκων από αυτή, τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν. Είναι η μοναδική μαρτυρία πέρα από τις στρατιωτικές Βρετανών και Γερμανών, σε πολλά σημεία οι λεπτομέρειες “κουμπώνουν” με αυτά που καταγράφονται επισήμως και ως εκ τούτου θα πρέπει να έχει σημαντική θέση στην τοπική ιστοριογραφία.

“Άρχισαν να καταφθάνουν στην Καλαμάτα τα υπολείμματα του βρετανικού σώματος. Λογής-λογής στρατιώτες Αγγλοι, Κύπριοι, Ινδοί, Νεοζηλανδοί, Αφρικανοί κλπ. με διάφορους τύπους στολών, όπλων και οχημάτων. Από κοντά ερχόταν και η 5η μεραρχία της Κρήτης, που ξεκομμένη από τον υπόλοιπο ελληνικό στρατό, προσπαθούσε να αποφύγει την αιχμαλωσία και να βρει κάποιο τρόπο να πάει στην Κρήτη. Ολοι είχαν σκοπό, με οποιονδήποτε τρόπο, έστω και κολυμπώντας – όπως έλεγε ένας Κρητικός – να φθάσουν στην πατρίδα τους. Ολοι οι στρατιώτες, δικοί μας και ξένοι, ήταν ακάθαρτοι, αζύριστοι, αρκετοί σχεδόν ξυπόλυτοι, κατακουρασμένοι, άπνοι ηημέρες και πιο φανερά κατατρομαγμένοι.

ΜΙΚΡΗ ΔΟΥΓΚΕΡΚΗ

Για να παρακολουθήσουμε από κοντά την όλη κίνηση, οι περισσότεροι είχαμε κατέβει στην παραλία. Στη θάλασσα πιο κάτω από το καφενείο “Πανελληνιον” ανατολικά από τον αντιβραχίονα του λιμανιού, δυο υδροπλάνα τύπου “Σάντερλαντ” μεταγωγικά, προσθαλασσώνονταν και έπαιρναν άντρες του αγγλικού στρατού για την Κρήτη και την Αίγυπτο. Η επιβίβαση σ’ αυτά έπαιρνε τη μορφή πάλης. Πιασμένοι στα χέρια πάλευαν και προσπαθούσαν ο καθένας να πάει πρώτος για την εξασφάλιση εισόδου. Από το αποτέλεσμα της πάλης, εξαρτιόταν να σώσει κανείς τη ζωή του, έστω και προσωρινά πηγαίνοντας σε λεύτερη περιοχή ή να πέσει στα χέρια των Γερμανών, με άγνωστες συνέπειες. Κατά την επιβίβαση προτιμητέοι ήταν οι αξιωματικοί και οι καθαρόαιμοι Αγγλοι, αλλά τέτοιες ώρες τέτοια λόγια.

Τα караβάνια των υπολειμμάτων συνέχιζαν την κάθοδό τους και η πόλη έμοιαζε με ένα απέραντο στρατόπεδο. Παντού μέσα και έξω από την πόλη εκινούντο στρατιώτες, μοτοσυκλές, αυτοκίνητα, άλλα έτρεχαν στους δρόμους, άλλα ήταν εγκαταλειμμένα και τα υπάρχοντά τους στη διάθεση των πάντων, ενώ άλλα αναποδογυρισμένα. Θυμάμαι ότι εγώ με τους φίλους μου μπήκαμε σε κάνα δυο και πήρα δυο οδοντόκρεμες, κάτι ξυραφάκια, ένα τσιμπούκι και ένα σακουλάκι με καπνό, που τα βρήκα πεταμένα στο πάτωμα.

Για να δούμε όμως καλύτερα την κίνηση, την άλλη μέρα το πρωί εγώ και τρεις φίλοι μου πήγαμε έξω από την πόλη στην “Αγισσώ”. Πολλοί Αγγλοι στρατιώτες κάθονταν κάτω από τη γέφυρα του δρόμου, προς τη Μάνη, για να είναι αθέατοι από τα Γερμανικά αεροπλάνα. Στους δρόμους βλέπαμε παντού στρατιώτες και αυτοκίνητα, αρκετοί στρατιώτες κάθονταν κατάχαμα

κάτω από τις ελιές και στήριζαν τις πλάτες τους στους κορμούς των δέντρων για να ξεκουραστούν και δεν ήταν λίγιοι που στη θέση αυτή κοιμόντουσαν, είχαν αποκάνει. Λίγιοι ξυρίζονταν και πλένονταν με νερό που έπαιρναν από κοντινά πηγάδια. Άλλοι προχωρούσαν προς την περιοχή της Μάνης με την ελπίδα να έβρισκαν, σε κάποιο ερημικό λιμανάκι, κανένα πλεούμενο, και αφού θα πλήρωναν ακριβά τον ιδιοκτήτη του θα έφευγαν για την Κρήτη.

Εμείς τ' χάμε χάσει και δεν μπορούσαμε να εξηγήσουμε τα όσα βρήπαμε, είχαμε ζαλιστεί. Ξαν πήρε το μεσημέρι και ακόμη, σκεφτήκαμε ότι έπρεπε να γυρίζαμε, γιατί είχαμε να κάνουμε και δρόμο, έπειτα μας είχαν χάσει και τα σπίτια μας. Στο γυρισμό – που γινόταν με στάσεις – βρήπαμε τα ίδια. Πάνω στη δημοσιά, που βαδίζαμε, ξαφνιαζόμασταν κάθε τόσο από τις μοτοσυκλέτες που έρχονταν από την πόλη με μεγάλη ταχύτητα. Σε τρία – τέσσερα μέρη ήταν σταματημένα αυτοκίνητα μαγειρεία, που τα φουγάρα τους κάπνιζαν ακόμη και όπως η ώρα ήταν πάνω – κάτω 2 μ. μ. βρήπαμε πολλούς στρατιώτες να πηγαινούν άτακτα να παίρνουν συστίο. Με αυτές τις εντυπώσεις γυρίσαμε στα σπίτια μας.

ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΚΑΛΑΜΑΤΑ

Τα μεσάνυχτα ακούσαμε κάτω από την αυλή βαριά περπατήματα και μεγάλη φασαρία, και από τα μισανοιγμένα εξώφυλλα του παραθύρου που έβλεπε στην αυλή – στο φως του φεγγαριού – είδαμε ότι ήταν γεμάτη από στρατιωτικούς και πολίτες μαζί με γυναϊκόπαιδα. Το ίδιο και στο δρόμο. Από την ομιλία τους καταλάβαμε ότι δεν ήταν δικοί μας, μα ούτε Αγγλιοι. Σε κάποια στιγμή ο πατέρας μας, κατάλαβε ότι ήταν Γιουγκοσλαβίοι. Ηξερε κάπως τη γλώσσα τους, γιατί προπολεμικά έκανε εμπόριο με τη Γιουγκοσλαβία. Αμέσως μετά άνοιξε την πόρτα και έφερε πάνω όσους χωρούσε το σπίτι. Μέσα στον κόσμο που ανέβηκε ξεχωρίσαμε κάτι μεγαλόσωμους αξιωματικούς – που φαίνονταν νάχουν μεγάλο βαθμό – ένα παπά, δυο τρεις γυναϊκές και κάτι παιδιά 10-15 χρονών. Μαζί τους έσερναν σχεδόν, κάτι γερές μεγάλες βαλίτσες και ένα μπασούλο. Ο πατέρας μας σήκωσε όλους μας από τα κρεβάτια και στη θέση τους έβαλε, να κοιμηθούν, τις γυναϊκές και τα παιδιά. Εστρωσαν στο πάτωμα και έτσι βολεύτεκαν μερικοί ακόμη. Οι περισσότεροι κοιμόντουσαν όρθιοι, από την πολυήμερη ταλαιπωρία και δεν αργήσαμε να ακούσουμε ροχαλητά και από αυτούς που κοιμόντουσαν κατάχαμα στην αυλή.

ΤΟ ΔΡΑΜΑ ΜΙΑΣ ΜΑΝΑΣ

Σε μια γωνία του σπιτιού διακρίναμε στο φως της λάμπας πετρελαίου – το ηλεκτρικό ρεύμα το είχαν κόψει – μια γυναϊκά 35-40 χρονών να κλαίει απαρηγόρητα και δίπλα της ένα κορίτσι 13-14 χρονών και ένα αγόρι μεγαλύτερο να την χαϊδεύουν. Ο πατέρας με νόημα μας εμπόδισε να πάμε κοντά της, ενώ ο ίδιος προσπάθησε να μιλήσει μαζί της και ξαφνικά είδαμε κάτι που δεν πιστεύαμε στα μάτια μας. Η γυναϊκά έπεσε πάνω στον πατέρα μας θρηνώντας και λέγοντας Ντιμήτρη – Ντιμήτρη! Τι είχε συμβεί λοιπόν; Ο πατέρας όταν έκανε εμπόριο με τη Γιουγκοσλαβία είχε γνωριστεί με την οικογένεια της γυναϊκας και είχε φιλοξενηθεί στο σπίτι της. Γιατί όμως θρηνούσε. Όπως εξήγησε με αναφιλητά στον πατέρα μας, διασχίζοντας την Πελοπόννησο, άλλοτε με αυτοκίνητο και άλλοτε με τα πόδια, μαζί με τα παιδιά της, μέσα σε 'κείνο το ανθρωπολόι έχασε το μικρότερο παιδί της 6-7 χρονών και δεν το βρήκε πουθενά. Είτε όμως μπορούσε την νύχτα να γυρίσει να ψάξει, γιατί οι Γερμανοί τους έφερναν κατά πόδι. Το κορίτσι και το αγόρι που την χαϊδεύαν ήταν τα άλλα παιδιά της, ενώ ο άντρας της είχε σκοτωθεί λίγες μέρες πριν στο μέτωπο.

Τι φοβερές στιγμές για τους ανθρώπους!

Στρατιώτες στην 23ης Μαρτίου (Συλλογή ΑΜΜ)

Όλος λοιπόν αυτός ο κόσμος φεύγοντας από την πατρίδα του, άρπαξε ό, τι μπορούσε και μπήκε στην Ελλάδα – που μέχρι εκείνη τη στιγμή ήταν ελεύθερη για να γλιτώσει – και κατέληξε στην Καλαμάτα.

Όπως καταλάβαμε οι πολίτες ήταν ανώτεροι κυβερνητικοί υπάλληλοι της χώρας τους, το ίδιο και οι αξιωματικοί ήταν ανωτέρου βαθμού. Μαζί τους είχαν πολλά χρήματα (δηνάρια) για την συντήρησή τους και για κάθε ενδεχόμενο κάτι τέτοιο μας άφησε να καταλάβουμε και ο παπάς που ήξερε κάπως ελληνικά.

Το μπουλτο και οι βαλίτσες ήταν γεμάτα από δεσμίδες κολληλαριστά χαρτονομίσματα, είχαν επίσης και χρυσαφικά, που τα είδαμε όταν άνοιξαν τις βαλίτσες.

Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

Ξημέρωνε Κυριακή 27 του Απρίλη 1941, ο πατέρας μας επηρεασμένος από τους βομβαρδισμούς, είπε στους αξιωματικούς, που ήταν στο σπίτι, να φύγουν όσο γίνεται πιο γρήγορα γιατί τα γερμανικά αεροπλάνα ήταν πολύ πιθανόν από στιγμή σε στιγμή να έκαναν επίθεση. Έτσι κινδύνευαν και οι ίδιοι και η περιοχή. Πράγματι ξεκίνησαν όλοι και όταν οι τελευταίοι είχαν φθάσει στην περιοχή της Φυτειάς, άρχισε ο χωρίς έλεος βομβαρδισμός της πόλης και της γύρω περιοχής από τα “Στούκας”. Η οικογένειά μου είχε κατασκευάσει στο διπλανό περιβόλι, κάτω από τις πορτοκαλιές, ένα πρόχειρο καταφύγιο που καταφεύγαμε την ώρα του συναγερμού. Με το ούρλιαγμα των σειρήνων χωθήκαμε στο καταφύγιο που το έκρυβαν καλά οι πορτοκαλιές. Μαζί μας έμειναν η Γιουγκοσλάβα με τα παιδιά της, ο παπάς και δυό-τρεις ακόμη. Ο βομβαρδισμός και πολυβολισμός συνεχιζόταν όλη την ημέρα χωρίς διακοπή, έτσι που οι γυναίκες δεν τολμούσαν να ανέβουν στο σπίτι να μαγειρέψουν κάτι πρόχειρο να φάμε. Οι βόμβες και οι σφαίρες έπεφταν, πολλές φορές πάνω από τα σταθμευμένα αυτοκίνητα, που στη συνέχεια έπιαναν φωτιά και ανατινάζονταν με μεγάλο πάταγο, ενώ από τις φωτιές, ανέβαιναν στον

ουρανό κατάμαυροι καπνοί, και όλη η περιοχή παρουσίαζε όψη πολεμικού μετώπου. Μέσα στο καταφύγιο κουλουριασμένοι ο ένας κολλητά με τον άλλον, σκεπάζαμε τα αυτιά μας με τις παλάμες σφίγγοντας το κεφάλι, ενώ κλείναμε τα μάτια με ανάλογες συσπάσεις του ροσώπου κάθε φορά – και ήταν αμέτρητες οι φορές – που ακούγαμε το χαρακτηριστικό σφύριγμα των βομβών που έπεφταν, περιμένοντας να ακούσουμε τις εκρήξεις, που μας φαίνονταν ότι θα γίνονταν δίπλα μας.

Τα αεροπλάνα, αφού δεν υπήρχε άμυνα, πετούσαν χαμηλά και ο τρομακτικός βόμβος που προκαλιόταν από τις μηχανές, τους πολυβολισμούς και τις βαρύγδουπες εκρήξεις, δημιουργούσαν εκνευριστικό πανικό. Στους δρόμους και τις αυλές δεν ξεμυτούσε κανείς, γιατί σίγουρα ήταν χαμένος. Τα νεύρα μας είχαν σπάσει – για πρώτη φορά ένωσα το αδιέξοδο – και αισθανόταν κανείς την ανάγκη να πεταγόταν έξω και ας σκοτωνόταν την ίδια στιγμή.

Όταν πια έφθασε ο ήλιος στη Δύση του, και σταμάτησε ο βομβαρδισμός, πεταχτήκαμε έξω από το καταφύγιο. Δεν αντέχαμε άλλο πια και μοναδική μας σκέψη ήταν η φυγή από την πόλη.

Η ΕΞΟΔΟΣ

Αρπάξαμε ό, τι μπορούσαμε στα χέρια, φορτώσαμε σε ένα γαϊδούρι μερικά πράγματα και ξεκινήσαμε για την έξοδο. Προσπαθήσαμε να πείσουμε τη Γιουγκοσλάβια να μείνει μαζί μας, με τα παιδιά της, αλλά δεν ήθελε για να ξεκόψει από τους πατριώτες της. Μας πρότειναν να αφήσουν τις βαλίτσες τους και το μπαούλο, αλλά δεν δεχθήκαμε γιατί δεν θέλαμε να είμαστε υπεύθυνοι για ξένα πράγματα, που θα έμεναν στο σπίτι μας και ακόμη δεν ξέραμε εάν θα ξαναγυρίζαμε και πότε. Έτσι πήραν τα πράγματά τους και όπως μάθαμε αργότερα, τα εγκατέλειψαν λίγο πιο πάνω, που στη συνέχεια τα βρήκαν καλαματιανοί και θησαύρισαν.

Η πόλη άρχισε μετά το σούρουπο να αδειάζει, οι δρόμοι ήταν γεμάτοι από ανθρώπους διαφόρων φύλλων και ηλικιών, φορτωμένοι με τα μπαγκάζια τους. Στην κυριολεξία έτρεχαν για να προλάβουν να βγουν από την πόλη. Δεν έμεναν μέσα για όλα τα βασίλεια του κόσμου. Δεν μπορούσαν να ζήσουν μια άλλη τέτοια ημέρα.

Ανεβαίνοντας βορινά στους πρόποδες του βουνού στη θέση “Αγιοηλιάς” βρήκαμε μια σπηλιά και ξαπλώσαμε ντυμένοι, σχεδόν χωρίς σκεπάσματα, είμαστε ψόφιοι και ούτε καταλάβαμε πως ζημέρωσε.

Το πρωί 28 Απριλίου 1941 ημέρα Δευτέρα σηκωθήκαμε κουρασμένοι γιατί η σπηλιά δεν ήταν καθόλου άνετη. Η σκέψη όμως, ότι είμαστε εκτός άμεσου κινδύνου μας έκανε προς στιγμήν να είμαστε ευχαριστημένοι. Μας δόθηκε και η ευκαιρία να θαυμάσουμε από ψηλά την Καλαμάτα που έμοιαζε σαν πολύτιμο πετράδι στο μυχό του ξάστερου και καταγάλανου Μεσσηνιακού Κόλπου, παρά τα τραύματά της.

Όταν ο ήλιος ανέβηκε λίγο, γύρω στις 8 το πρωί ακούστηκε ο σφυριχτός βόμβος των “Στούκας” που ξεμύτισαν από τα βορινά βουνά, για να χτενίσουν την περιοχή, με τις βόμβες και τα πολυβόλια τους. Τρομαγμένοι τρέξαμε να κρυφτούμε στη σπηλιά και από εκεί παρακολουθούσαμε τα “Στούκας”, που όμοια σαν θανατηφόρα πουλιά, πέρασαν από πάνω μας και τράβηξαν προς την πόλη. Είμαστε πια εκτός κινδύνου και μπορούσαμε να βλέπουμε όσα διαδραματίζονταν από την Κορώνη μέχρι την Καρδαμύλη και κυριότερα, από τη Μπούκα, μέχρι το Αλμυρό τοποθεσίες που βρίσκονταν πιο κοντά στην πόλη δυτικά και ανατολικά αντίστοιχα.

Τα κύματα των αεροπλάνων, αφού έφθαναν λίγο πριν από την πόλη, χαμήλωναν έριχναν τις βόμβες τους και πολυβολούσαν συνέχεια. Όταν έφθαναν πέρα από το ανατολικό άκρο της πόλης, στη θέση “Αγιάσώ”, ανέβαιναν κατακόρυφα, παράλληλα προς το βουνό “Καλήθι”,

έγερναν δεξιά, χαμήλωναν, έστριβαν προς τη θάλασσα, πολυβολούσαν και βούλιαζαν κάθε πλεούμενο, φθάνοντας στην Μπούκα έγερναν πάλι δεξιά, περνούσαν πάνω από την πόλη Μεσσήνη και στη συνέχεια εφορμούσαν κατά της Καλαμάτας κλείνοντας τον κύκλο του θανάτου, σκοτώνοντας ό, τι παρουσίαζε κίνηση. Αντίπαλα αεροπλάνα δεν υπήρχαν και έτσι ο ουρανός ήταν δικός τους, η αντιαεροπορική άμυνα ήταν ανύπαρκτη, μόνο που και που κάποιοι θαρραλέοι μαχητές τους έβαζαν με τα αυτόματα. Από τις ριπές φάνηκε ότι κάποιο κατέπεσε φλεγόμενο.

Αυτή η εικόνα κράτησε αρκετές ώρες, χωρίς ανάπαυλα, κάνοντας δεινή τη θέση των συμμαχικών υπολειμμάτων. Στη σκέψη ότι μπορούσε να είμαστε και εμείς εκεί παγώναμε. Οι καπνοί από τις φωτιές ανέβαιναν στον ουρανό, λες και έγραφαν "ουαί τοις πτημένοις". Το "Βατερλώ" πλησίαζε.

ΟΙ ΧΙΤΛΕΡΙΚΟΙ ΜΠΑΙΝΟΥΝ ΣΤΗΝ ΚΑΛΑΜΑΤΑ

Μια-δυό ώρες πριν το βασίλειμα, τα αεροπλάνα έπαψαν να οργώνουν τον ουρανό και σιγά-σιγά χάθηκαν. Έτσι, μπορέσαμε και είδαμε καλύτερα την χτυπημένη πόλη, που με το γέρισμα του ήλιου φαινόταν πληγωμένη. Σε κάποια στιγμή πριν πέσει ο ήλιος, ακούσαμε μια ακαθόριστη βουή που ερχόταν από τα δυτικά και εντοπιζόταν στη δημοσιά του Ασπροχώματος – που απέχει 4-5 χιλιόμετρα από την Καλαμάτα. Σιγά-σιγά γινόταν εντονότερη και κάπως κροταλική, ενώ σύννεφα σκόνης φαίνονταν στον ορίζοντα. Δεν πέρασαν λίγα λεπτά και σε ορισμένα κομμάτια της δημοσίας που φαίνονταν από εκεί που βρισκόμαστε, διακρίναμε μεγάλη φάλαγγα κινουμένων οχημάτων, που όλο και έπαιρναν καθορισμένη μορφή. Τα πρώτα οχήματα χάθηκαν προς στιγμήν, γιατί ένα μέρος του δρόμου κρυβόταν από σπίτια και δέντρα. Λίγο αργότερα διακρίναμε πάνω στη γέφυρα που ένωνε την οδό Αθηνών με το κέντρο της πόλης από τη γέφυρα του "Rex" όπως την λέγαμε (τόρα στη θέση της είναι το δημοτικό αναψυκτήριο) τις σιλουέτες των τανκς που έμπαιναν στην πόλη.

Η φάλαγγα ήταν πολύ μεγάλη, δεν μπορούσαμε να δούμε το τέλος της, τα 'χαμε χάσει και δεν ξέραμε τι φάλαγγα ήταν. Δική μας δεν φαινόταν ούτε από το μέγεθός της, μα ούτε και δικαιολογούνταν μετά την κατάρρευση του μετώπου. Αγγλική; Ίσως, μα φαινόταν πολύ οργανωμένη και δεν έμοιαζε καθόλου με τα άτακτα υπολείμματα του αγγλικού στρατού. Γερμανική; Από το μυαλό μας πέρασε ότι μπορεί να ήταν. Αλλά δεν μπορούσαμε να φανταστούμε ότι οι Γερμανοί ήταν δυνατόν να' χουν μπει στη Μεσσηνία. Μάλιστα φήμες έλεγαν ότι οι Αγγλοι ετοίμαζαν άμυνα στον Ισθμό.

Τα τανκς αφού πέρασαν τη γέφυρα, λίγα μέτρα πιο πέρα χωρίστηκαν σε δύο σχηματισμούς. Ο ένας κατηφόριζε την Αριστομένους με κατεύθυνση την παραλία, ενώ ο άλλος την ανηφόριζε και τέλος πήρε ανατολική κατεύθυνση, ακολούθησε τη Μαυρομιάλη και προχωρούσε προς το σύνταγμα.. Όταν ο σχηματισμός που κατευθυνόταν στην παραλία περνούσε μπροστά από το λιμεναρχείο, ακούσαμε πολυβολισμούς, τότε καταλάβαμε ότι η φάλαγγα ήταν γερμανική.

Η αδελφή μου η Νικολέττα αποφάσισε κατά το μεσημέρι να κατέβει στην πόλη – παρά τις μεγάλες αντιδράσεις μας – να πάρει από το σπίτι ό, τι μπορούσε για φαΐ – είμαστε νηστικοί από την προηγούμενη ημέρα – και κληνοσκεπάσματα για τη νύχτα, είχαμε φύγει με τα ρούχα που φορούσαμε. Επίσης να κλείσει και το σπίτι, που στο άτακτο φευγικό μας είχαμε αφήσει ξεκλειδωτό. Αφού μαγείρεψε στα γρήγορα κάτι πρόχειρο, φόρτωσε σε ένα γαϊδούρι κάτι φαγώσιμα και καμιά κουβέρτα, πήρε το δρόμο του γυρισμού. Βαδίζοντας γρήγορα – γρήγορα, είχε αρχίσει να βασιλεύει, στους άδειους δρόμους της άδειας πόλης, έφθασε στη διασταύρωση Μαυρομιάλη και Παλαιολόγου. Στο σημείο αυτό άκουσε τις πρώτες ριπές και αντιλήφθηκε από μακριά, επί

της Μαυρομιχάλη, κοντά στη Φαρών, τη γερμανική φάλαγγα που κατευθυνόταν στο σύνταγμα. Έτσι, είχαμε μια πρώτη προσωπική μαρτυρία για τους Γερμανούς.

Κατατρομαγμένη, έδεσε το γαϊδούρι σε μια μουριά του δρόμου, πήδησε σε μια αυλή και αλφιασμένη παρακολουθούσε – πίσω από τις χαραμάδες των στοιβαγμένων ξύλων της αυλής – τους Γερμανούς. Μπροστά πήγαιναν τανκς και πυροβολούσαν σε όλο το οπτικό τους πεδίο, προκαλώντας μέσα στα άλλα πανικό. Ακολουθούσαν θωρακισμένα αυτοκίνητα και ακροβολητά πεζοί. Η ταν γεμάτοι σκόνη και φαίνονταν σαν πέτρινοι κινούμενοι άνθρωποι.

Η αδελφή μου για να μην κινδυνέψει περισσότερο, επωφελιούμενη από το σκοτάδι, που είχε αρχίσει να πέφτει, άφησε το γαϊδούρι δεμένο και αφού πήρε το φαί και δύο κουβέρτες – από σοκάκι σε σοκάκι καταφορτωμένη ακούγοντας τις ριπές των πολυβόλων που προέρχονταν από τη νέα εστία αντίστασης του συντάγματος – έφθασε έξω από την πόλη και ήρθε στη σπηλιά κατασκαμμένη σωματικά και ψυχικά, ενώ εμείς είχαμε τρελαθεί από την αγωνία.

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

Μετά τους πρώτους πυροβολισμούς στην παραλία, άρχισε η μάχη, που σιγά-σιγά γινόταν ποιο σκληρή και τα μεσάνυχτα βρισκόταν στο φόρτε της, Οι φωτεινές τροχιές των λογής-λογής βλημάτων – που σπάθιζαν και αυλάκωναν το σκοτάδι – και τα συνεχή αστράματα από τις φωτοβολίδες και τις φωτιές, που είχαν ανάψει, έδειχναν ακόμη πιο πολύ το κακό που γινόταν εκείνη τη νύχτα. Τα άψυχα αντικείμενα της πόλης φωτιζόνταν κατά διαστήματα, ενώ τα σκυλιά χαλούσαν τον κόσμο με τα ουρλιαχτά τους.

Οι υπερασπιστές της πόλης ή καλύτερα του εαυτού τους – γιατί ήξεραν ότι η τύχη της πόλης είχε κριθεί – ήταν σε αξιοθρήνητη θέση, αφού ήξεραν ότι θα νικηθούν. Μετά τα μεσάνυχτα το κακό άρχισε να λιγοστεύει. Κάθε εστία αντίστασης καμπτόταν και τα ξημερώματα ακούγονταν μόνο σποραδικές ριπές, που και αυτές σιγά – σιγά με την ανατολή του ήλιου σταμάτησαν.

Η Καλαμάτα είχε εγκαταλειφθεί στη μοίρα της!

“Κανένας δεν φάνηκε να μας πει τα αποτελέσματα της νυχτερινής μάχης, άλλωστε μέσα μας τα ξέραμε.

Η ημέρα που ξημέρωνε ήταν Τρίτη 29 Απρίλη του 1941. Ήταν η πρώτη ημέρα της σκληριάς!

Δειλιά – δειλιά άρχιζε ο γυρισμός στην πόλη, ενώ δεν είναι δυνατό να περιγραφούν τα συναισθήματά μας. Η εθνική υπερηφάνεια είχε τσακιστεί. Και ο φόβος για το τι μας περίμενε από τους κατακτητές μας είχε κυριεύσει. Ακόμα δεν ξέραμε εάν θα βρίσκαμε τα σπίτια μας όπως τα ‘χαμε αφήσει ή δεν θα είχαμε κεραμίδι να χωθούμε από κάτω, μετά το χαλασμό της νύχτας.

Οι άνθρωποι τρομαγμένοι βάδιζαν σκυφτοί και αμίλητοι στα μονοπάτια που οδηγούσαν στην πόλη. Μπροστά πήγαιναν τα παιδιά – χωρίς συναίσθηση του κινδύνου – παρά τις αντιδράσεις των μεγαλύτερων. Μέσα σ’ αυτά ήμουν και εγώ ανήσυχος σαν παιδί της ηλικίας μου, ήθελα να φθάσω από τους πρώτους, να δω και να γυρίσω να φέρω νέα στους μεγαλύτερους.

Σαν φθάσαμε στα πρώτα βορινά ακραία σπίτια της πόλης και περάσαμε τα στενά δρομάκια της αγοράς, μπήκαμε στον κεντρικό δρόμο Αριστομένου. Σ’ αυτόν και στους άλλους δρόμους διαβάτες περπατούσαν προσεκτικοί και φοβισμένοι. Προχώρησα βαδίζοντας στο πεζοδρόμιο της ανατολικής πλευράς του δρόμου, τοίχο – τοίχο, έφθασα στη διασταύρωση Αριστομένου – Κολλοκοτρώνη, πιο πάνω από το “Rex”.

Κοίταξα προσεκτικά ανατολικά προς τα скаλιά του Αγίου Νικολάου – για να ελέγξω το δρόμο – και έπειτα δυτικά, προς τη γέφυρα του “Rex”. Πάνω σ’ αυτή, σε απόσταση 50 περίπου

Γερμανοί στο λιμάνι την επομένη της μάχης (από το delcampe.net)

μέτρα, είδα τους δύο πρώτους Γερμανούς. Ο ένας ήταν στην ανατολική άκρη της και ο άλλος στη δυτική, ενώ και οι δύο βημάτιζαν ταυτόχρονα αντίθετα, πηγαίνοντας ο ένας στη θέση του άλλου, ελέγχοντας ολόκληρο το μήκος της γέφυρας. Σκονισμένοι μέχρι τα βλέφαρα, βλοσυροί, όμοιοι κακούργοι, οπλισμένοι μέχρι τα δόντια, έσφιγγαν τα αυτόματα, έτοιμοι να σκορπίσουν τον ομαδικό θάνατο. Στο στήθος τους ήταν κρεμασμένο ένα μεταλλικό πέταλο, που αργότερα μάθαμε, ήταν το έμβλημα της περιβόητης Γκεστάπο. Ακόμη, δεν μπορεί να φύγει από τα αυτιά μου – σαν θυμάμαι την εικόνα – το βαρύ ρυθμικό βάδισμά τους πάνω στο κατάστρωμα της γέφυρας.

Αφού είδα ότι δεν με πρόσεξαν προχώρησα πιο κάτω – πάντοτε τοίχο-τοίχο – και έφθασα στο πεζοδρόμιο της "Τράπεζας της Ελλάδος" απέναντι από το τότε μικρό πάρκο και σταμάτησα. Εκεί ήταν και άλλοι Καθαματιανοί, μικροί και μεγάλοι. Κοιτάζοντας προς τα κάτω την Αριστομένους είδαμε, στη θέση "Ψαράκια", κάτι που έμοιαζε με κινούμενη φάλαγγα και ακούγαμε άγριες φωνές σε ξένη γλώσσα. Σε λίγο είδαμε να προπορεύεται μια τρίκυκλη μοτοσυκλέτα και πίσω της δύο άλλες, ενώ πίσω από αυτές ακολουθούσαν τρεις άλλες ακόμη. , Έτσι, αποτελούσαν στο σύνολό τους έναν τριγωνικό σχηματισμό. Κάθε μια είχε τον οδηγό της και έναν πολυβολητή στο καλάθι με το μυδράλιο, ενώ μηχανές, όπλα και στρατιώτες ήταν βουτηγμένοι στη σκόνη και στα επιβλητικά τους κράνη – που έφταναν μέχρι τα φρύδια σχεδόν – διακρινόταν ο αγκυλωτός σταυρός. Σε πολλούς λίγο πιο κάτω από τα κράνη, στη θέση των φρυδιών, κυλούσε ιδρώτας που ανακατευόταν με τη σκόνη και έκανε στο πρόσωπό λασπωμένα αυτιάκια που έφθαναν μέχρι κάτω από το σαγόι, νοτίζοντας τους κουμπωμένους γιακάδες τους. Ο ιδρώτας της πλάτης νότιζε τις στολές και ιδιαίτερα κάτω από τις μασχάλες τις έκανε ξασπρισμένες. Πίσω από τον τριγωνικό σχηματισμό βάδιζε μια οπλισμένη εξάδα πεζών και πιο πίσω, άτακτοι, Αγγλοι στρατιώτες που είχαν αιχμαλωτιστεί.

Η εικόνα που παρουσίαζαν ήταν θλιβερή. Όλοι τους ήταν άπνηοι και γεμάτοι σκόνη, πολλοί

ήταν ξεσκουφωτοι, αζύριστοι και των περισσότερων οι στολές σχισμένες, ενώ αρκετοί ήταν τραυματισμένοι που είχαν δέσει τα τραύματά τους με μαντήλια και σχισμένα πουκάμισα. Άλλοι κούτσαιναν και άλλοι ακουμπούσαν τα τραυματισμένα χέρια τους, σε πρόχειρες νάκες. Στα πρόσωπα μερικών ήταν ξεραμένα αίματα και το κύριο χαρακτηριστικό τους ήταν το πεσμένο νηθικό. Τα πλευρά της φάλαγγας, δεξιά και αριστερά, τα έκλιναν αθυσιδωτά Γερμανοί στρατιώτες – ανέκφραστοι – με τα όπλα γυρισμένα προς τη φάλαγγα, που ήταν ατελείωτη όπως και ο πόνος των αιχμαλώτων. Τα κατοπινά στοιχεία μιλούσαν για 7.000 Αγγλούς αιχμάλωτους και κατέτασαν την Καλαμάτα, για τους Αγγλούς, σε μια μικρή Δουνκέρκη.

Η θλίψη μου από το θέαμα ήταν τόσο μεγάλη, που δεν μπόρεσα να καθίσω πια άλλο. Στο νότιο άκρο της πηλατείας έστριψα αριστερά, πέρασα μπροστά από το σχολείο μου, θυμήθηκα άλλη μια φορά τα λόγια του πατέρα μου για τον πόλεμο. Κάθισα σε μια πλευρά ενός γεφυριού που άλλοτε καθόμουν χωρίς έννοιες στα διαλείμματα. Τριγύρω μου ήταν ερημιά, έβαλα το κεφάλι ανάμεσα στις χούφτες μου και καμπούριασα το κορμί μου μέχρι τα γόνατα. Δεν ξέρω πόση ώρα κάθισα έτσι, όταν όμως σηκώθηκα, σκούπισα με το μανίκι τα μάτια μου και σκέφτηκα τους δικούς μου. Μέχρι εκείνη τη στιγμή τους είχα ξεχάσει. Αμέσως ανησύχησα γι' αυτούς και σκέφτηκα τη δική τους ανησυχία για μένα. Με τη σκέψη ότι θα 'χαν φθάσει στο σπίτι αποφάσισα να πάω γρήγορα. Σχεδόν τρέχοντας βγήκα στην οδό Φαρών, την κατηφόρισα μέχρι τη διασταύρωση με το δρόμο του κήπου της "Εδέμ" και έκοψα αριστερά.

Λίγα μέτρα πιο πέρα κοντοστάθηκα, τα πόδια μου λύγισαν από το θέαμα που αντίκριζαν τα παιδικά μου μάτια για πρώτη φορά. Ήταν τα πτώματα δύο Αγγλων στρατιωτών, το ένα ήταν ανάσκελα με το κεφάλι σαπλαλισμένο, δίπλα του βρισκόταν το όπλο του και πιο πέρα σκόρπιοι κάλυκες, ενώ το άλλο ήταν πεσμένο μισοπλάγια στα πόδια του πρώτου, με τα πόδια του ανοιγμένα. Φαινόταν να χτυπήθηκε θανάσιμα στο στήθος, γιατί το χώμα κάτω από τη δεξιά μασχάλη του ήταν ποτισμένο από πηχτό αίμα. Κρατούσε το όπλο του στο δεξί χέρι και πιο πέρα είχε κυλήσει το κράνος του.

Εκείνο που θυμάμαι είναι ότι έκανα πίσω-πίσω, έφθασα στη βόρεια πλευρά του δρόμου και κάνοντας πλάγια βήματα με την πλάτη πάντοτε στο φράχτη, έφυγα τρέχοντας από το μέρος εκείνο. Βγήκα στην οδό Ακρίτα – που ήταν το σπίτι μου – την κατηφόρισα και λαχανιασμένος μπήκα μέσα στην αυλή μας, εκεί ένοιωσα αγαλίαση! Στη συνέχεια διηγήθηκα στους ανήσυχους δικούς μου τα όσα είδαν τα μάτια μου και ακούσαμε τον πατέρα μας να λέει ότι από τη στιγμή εκείνη η ζωή μας θα ήταν διαφορετική από την προηγούμενη, οι κατακτητές θα μας διαφέντευαν και ότι έπρεπε να είμαστε πολύ προσεκτικοί και πιο πολύ ενωμένοι. Μετά βγήκε από το σπίτι για να μάθει νεότερα, χωρίς να παραλείψει να τονίσει ότι δεν έπρεπε να βγούμε έξω. Αφού πέρασε λίγη ώρα – κρυφά από τη μάνα μου – βγήκα και εγώ για την παραλία.

Όταν έφθασα, τρεις τέσσερεις δρόμους πιο πάνω από τον παραλιακό συνάντησα δύο φίλους μου, που και αυτοί είχαν βγει έξω για να δουν. Μαζί λοιπόν προχωρήσαμε και πιο κάτω στην πρώτη δυτική πάροδο είδαμε από λίγο μακριά, γερμανικά θωρακισμένα αυτοκίνητα – τέτοια αυτοκίνητα πρώτη φορά βλέπαμε – γεμάτα σκόνη να είναι σταθμευμένα και στις δύο πλευρές του δρόμου, κάτω από τις μουριές και τα τα άλλα δέντρα, με τα καταπράσινα φύλλα τους. Οι Γερμανοί πηγαίνονταν, καθάριζαν τα αυτοκίνητα, τα όπλα τους, πλένονταν και ξυρίζονταν. Δεν τους πηλασίασαμε όμως, γιατί εκτός από την περιφρόνησή τους, τους φοβόμασταν κιόλας.

Όταν φθάσαμε στον παραλιακό δρόμο, είδαμε ότι το κτήριο του καφενείου "Πανελλήνιον" το είχαν επιτάξει και εγκατασταθεί, ενώ ο σκοπός στεκόταν ακίνητος μπροστά στην πόρτα. Νότια του κτηρίου κάτω από τις τζιτζιφιές, σχεδόν δίπλα στο αρτεσιανό, βρισκόνταν τρία πτώματα

Αγγλων στρατιωτών. Τι φοβερή εικόνα! Κάτω από κάτι τρυφερά βλαστάρια, που είχαν πέσει, στο ένα διακρίναμε το χέρι του, που η παλάμη κρατιόταν από μια πέτσα, ενώ το αίμα δεν είχε ακόμη στεγνώσει. Περίεργο όμως, δεν είχα φοβηθεί και τόσο, όσο λίγη ώρα πριν. Μια ματιά στα γύρω δέντρα και καταλάβαινες ότι τη νύχτα είχε γίνει μεγάλο μακελειό. Οι περισσότερες τζιτζιφιές ήταν λαβωμένες από σφαίρες και αρκετά κληριά τους ήταν κομμένα, ενώ ο γύρω τόπος ήταν γεμάτος από κάλυκες και το χώμα ήες και ήταν σκαμμένο. Ελεγαν ότι αυτοί οι τρεις στρατιώτες πολέμησαν ηρωικά και κατάφεραν να προκαλέσουν φθορά στους εχθρούς. Σκεφθήκαμε να πάμε στον αντιβραχίονα, φοβηθήκαμε όμως και δεν προχωρήσαμε. Διακρίναμε όμως πρόχειρο αντιαεροπορικό πολυβολείο, το καταλάβαμε από τα σακιά με άμμο που το προστάτευαν και από το αντιαεροπορικό που ξεπερνούσε το ύψος των σακιών και κοίταζε τον ουρανό.

Γυρίσαμε στον παραλιακό δρόμο και βαδίσαμε δυτικά, γύρω στα 100 μέτρα πάνω στο οδόστρωμα, ακριβώς μπροστά από το ξενοδοχείο Σαμαρτζή ένα μεγάλο κανόνι έπιανε το μισό δρόμο, ενώ το πτώμα ενός Αγγλου στρατιώτη, ήταν πεσμένο μπρούμυτα στην άκρη του πεζοδρομίου.

Ο κόσμος που ήταν μαζεμένος έλεγε ότι το κανόνι αυτό κράτησε αρκετή ώρα τους Γερμανούς, που έρχονταν από το λιμεναρχείο. Ετσι δόθηκε χρόνος σε πολλούς Αγγλους να υποχωρήσουν προς το Μάνη και να αποφύγουν την αιχμαλωσία. Ελεγαν ακόμη ότι για να το αχρηστέψουν, πέταξαν το κλείστρο του στο λιμάνι.

Όταν φθάσαμε στη Φαρών, ένα τετράγωνο πιο πάνω από τη Ναυαρίνου, μπροστά από το τότε χασάπικο του Φυκούρα, είδαμε τρεις Αγγλους σκοτωμένους γεμάτους αίματα. Πολλοί μιλούσαν και για άλλους σκοτωμένους στην περιοχή του λιμεναρχείου, όμως δεν μπόρεσα να πάω, κάτι μου κρατούσε τα πόδια, έφθαναν πιά!

Στους δρόμους έτρεχαν γερμανικά αυτοκίνητα, στην καρότσας τους δεξιά – αριστερά, πάνω σε πάγκους, κάθονταν Γερμανοί που έσφιγγαν τα όπλα τους ανάμεσα στα σκέλια τους, βήλοσυροί και ακίνητοι, ενώ στα κουβούκλια είχαν στήσει πολυβόλα, που πίσω τους οι χειριστές κάθονταν με το δάχτυλο στη σκανδάλη. Φαινόταν να μην δίνουν προσοχή στον κόσμο, ήταν σίγουροι ότι δεν είχαν να φοβηθούν τίποτα αυτοί οι πανίσχυροι.

Γεμάτος κακά προαισθήματα και χωρίς να καταλάβω μέσα σε πόση ώρα και από ποιούς δρόμους έφθασαν στο σπίτι μου, εκεί βρήκα τους δικούς μου στην ίδια ψυχική κατάσταση, μείναμε σχεδόν βουβοί, μισοφάγαμε και πήγαμε για ύπνο”.

Γωνία Φαρών και Ναυαρίνου
μετά τη μάχη
(από το delcampe.net)

Η “ΜΕΞΙΚΑΝΑ” ΤΩΝ ΑΙΧΜΑΛΩΤΩΝ

ΓΙΩΡΓΟΣ Β. ΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Για τη μάχη της Καλαμάτας και την επόμενη ημέρα, έχουμε μια ακόμη σημαντική μαρτυρία. Είναι αυτή του αείμνηστου δημοσιογράφου Γιώργου Μπακόπουλου με αντιστασιακή δράση στην ΕΠΟΝ, ευγενή και σεμνού, κάτι που αποτυπώνεται σε ένα μικρό βιβλιαράκι με τίτλο “Ηρωικά και ανθρώπινα”, από το οποίο αντλούμε τη μαρτυρία του. Με διαφορετικό τρόπο γραφής κινείται παράλληλα με την αφήγηση του Χρήστου Δ. Σοφρώνά και βοηθάει να “χτίσουμε” την εικόνα της πόλης εκείνες τις ημέρες:

“Υστερα από μια νύχτα που την περάσαμε άγρυπνοι, ξαναγυρίζαμε στην Καλαμάτα. Πρέπει να πλησίαζε το μεσημέρι όταν φτάνοντας στη μεγάλη γέφυρα του Νέδοντα (εκείνη με τα σκαλοπάτια που υπήρχε τότε στο ύψος της πλατείας 23ης Μαρτίου) αντικρίσαμε μια τεράστια φάλαγγα στρατιωτών που ανέβαινε από την Αριστομένους και πλημμύριζε την πλατεία.

Είχαμε φύγει νωρίς τ’ απόγευμα της προηγούμενης ημέρας. Από το πρωί η γερμανική αεροπορία – που τις τελευταίες ημέρες είχε πυκνώσει τις επισκέψεις της – οργίαζε κάτω από τον μεσσηνιακό ουρανό σπέρνοντας βόμβες.

Σκοπός της “Λουφτβάφε” ήταν η παρεμπόδιση του σχεδίου εκκένωσης της Ελλάδας από το βρετανικό στρατό και η παγίδευσή του εδώ, καθώς οι προελαύνουσες γερμανικές δυνάμεις βρίσκονταν “προ των πυλών”; Ο αποδεκατισμός του πλήθους των Αγγλων (1) στρατιωτών που καμουφλαρισμένοι στις παρυφές της Καλαμάτας, μέσα σε ελαιώνες και σύδεντρα, περίμεναν να επιβιβαστούν στα πλοία που θα τους έπαιρναν από την Ελλάδα; Ή μήπως το σπάσιμο του ηθικού των κατοίκων της πόλης στην οποία θα έμπαινε σε λίγο ο στρατός του Γ’ Ράιχ; Ίσως όλα αυτά μαζί. Πάντως η ένταση της δραστηριότητας των γερμανικών βομβαρδιστικών ήταν ξεκάθαρο σημάδι ότι φτάναμε στο τέλος μιάς εποχής και την αρχή μιάς άλλης.

Ο κίνδυνος από τις βόμβες αλλιά και το ενδεχόμενο άγριων οδομαχιών Βρετανών και Γερμανών που πρόβλεπαν πολλοί, έκαναν αρκετούς Καλαματιανούς να ζητήσουν καταφύγιο μακριά από την πόλη μέχρι να περάσουν αυτές οι δύσκολες ώρες.

Η οικογένεια ενός γείτονα – του δικηγόρου Θανάση Κυριαζή – μας πρότεινε να πάμε μαζί τους σ’ ένα χτήμα που είχαν σε κάποια απόσταση από την πόλη, στην περιοχή των Αγίων Αναργύρων. Ετσι, αφού πήραμε τ’ απαραίτητα για διανυκτέρευση, ξεκινήσαμε η μητέρα μου, η αδερφή μου κι εγώ με τους γείτονες και μερικούς άλλους φίλους τους.

Είχαμε μόλις προσπεράσει την κάτω γέφυρα (εκείνη που υπήρχε τότε στην προέκταση της Κολλοκοτρώνη) όταν ακούσαμε ένα χαρακτηριστικό θόρυβο. Οι πρώτοι Γερμανοί έμπαιναν την Καλαμάτα με βαριές μοτοσικλέτες και στρατιωτικά “Φολκσβάγκεν”. Τα τροχοφόρα δεν ήταν πολλά και μάλλον θ’ αποτελούσαν τμήμα της εμπροσθοφυλακής της μονάδας που είχε αναλάβει την κατάληψη της πόλης. Φυσικά δεν καθίσαμε να περιμένουμε επί τόπου για να το διαπιστώσουμε. Συνεχίσαμε να βαδίζουμε επιταχύνοντας ελαφρώς το βήμα μας.

Βολέψαμε όπως – όπως τις “αποσκευές” μας και καθίσαμε έξω σε καρέκλες, σκαμνιά και πέτρες οι μικρότεροι, κοιτάζοντας την Καλαμάτα αφ’ υψηλού –στην κυριολεξία –γιατί το χτήμα βρισκόταν σε ύψωμα. Όλοι φαίνονταν σκεπτικοί και δεν ήταν οι λιγότεροι (2) εκείνοι που διατύπωναν μαύρες προβλέψεις για το μέλλον.

Κάπου – κάπου ακούγονταν μακριά πυροβολισμοί. Όσο νύχτωνε οι πυροβολισμοί πυκνωναν.

Οπλα και πυρομαχικά
στο πεζοδρόμιο της Ναυαρίνου
(από το delcampe.net)

Σε λίγο προστέθηκαν και κροταλίσματα πολυβόλων, ενώ αργότερα άρχισαν ν' αυθακώνουν τον ουρανό και οι πύρινες καμπύλες των τροchioδεικτικών. Ξαφνικά ένα "πυροτέχνημα" φώτισε εκεί κάτω το νότο και επακολούθησε "μπουμπουνητό". Υστερα άλλο κι άλλο...

- Έχουν αγριέψει τα πράγματα, συνόπισε κάποιος τις σκέψεις όλων. Γίνεται γερή μάχη εκεί κάτω στην Παραλία, πέφτουν οβίδες...

Οι θόρυβοι της μάχης συνεχίστηκαν, για πολύ. Πότε εντεινόνταν, πότε κόπαζαν. Εκρηξη οβίδας δεν ξανακούστηκε. Κάποτε σώπασαν και τα πολυβόλα. Μόνο κάποιοι πυροβολισμοί ακούγονταν πού και πού.

Αγρυπνους μας βρήκε το ξημέρωμα. Με το φως της ημέρας ξανάρθαν τα αεροπλάνα. Αυτή τη φορά δεν έριχναν βόμβες. Εψαχναν για συγκεντρώσεις Αγγλων στρατιωτών. Τα βλέπαμε να χαμηλώνουν και να σαρώνουν με τα πολυβόλα τους κάποια σημεία με ψηλή βλάστηση.

Ένας νεαρός –που μαζί με τους δικούς του βρίσκονταν στην "κατασκηνώσή" μας– είχε την ανεπιθύμητη ευκαιρία ν' αποκομίσει μια αξέχαστη εμπειρία από τη δραστηριότητα της "Λουφτβάφε" σ' αυτόν τον τομέα. Δεν ξέρω πώς, κατόρθωσε να διακρίνει μια ομάδα Βρετανών που είχαν κρυφτεί σε κάποια συστάδα δέντρων, σε αρκετά μεγάλη απόσταση από το χτήμα. Χωρίς να ειπεί τίποτε σε κανένα ξεκίνησε, ο επιπόλαιος, να προμηθευτεί "εγγλέζικα" τσιγάρα. Είχε πλησιάσει όταν φάνηκε ένα αεροπλάνο που κάνοντας "βουτιά" άρχισε να πολυβολεί τη συστάδα. Πανικόβλητος ο δικός μας έπεσε... μονοκόμματος, κόλλησε τα μούτρα του στο χορτάρι και έμεινε εκεί ακίνητος μέχρι που έφυγε το αεροπλάνο. Φάνηκε τυχερός όπως επίσης –για κείνη την ώρα τουλάχιστον– και οι Βρετανοί. Γύρισε με την ψυχή στο στόμα ενώ όλοι, με πρώτους βέβαια τους δικούς του, είχαν λιώσει από την αγωνία. Κάποιος –παλιός στρατιωτικός– πήγε να τον συχαρεί για την ωριμότητα που έδειξε να πέσει και όχι να το βάλει στα πόδια. Εκείνος όμως τον διέκοψε:

- Ποιά ωριμότητα μου λότε; Επεσα γιατί... κόπηκαν τα πόδια μου από την τρομάρα.

Κάποια ώρα, ύστερα από μια πρόχειρη σύσκεψη, οι μεγαλύτεροι αποφάσισαν ότι προτιμότερο θα ήταν να γυρίσουμε. Κάτω φαινόταν όλα ήσυχια. Ο, τι ήταν να γίνει έγινε και μάλλον μεγαλύτερος κίνδυνος θα υπήρχε έξω παρά μέσα στην Καλαμάτα κάτω απ' αυτές τις συνθήκες. Ετσι πήραμε το δρόμο της επιστροφής και φθάσαμε στην πλατεία όπου είδαμε την ατελείωτη φάλαγγα.

- Για κοιτάχτε, οι Γερμανοί είναι ντυμένοι όμοια με τους Αγγλους, φώναζε ένας πιτσιρικάς.

Ομως, όλος εκείνος ο στρατός που βλέπαμε δεν ήταν οι Γερμανοί σε θριαμβευτική παρέλαση αλλά άοπλοι Αγγλοι που έπαιρναν το δρόμο της αιχμαλωσίας. Στα πλάγια της φάλαγγας με τα χακί, σε αραιά διαστήματα, με τις πράσινες στολές και τα χαρακτηριστικά κράνη τους, βάδιζαν ανέκφραστοι πάνοπλοι Γερμανοί στρατιώτες.

Είχα εκεί μπροστά μου για πρώτη φορά ζωντανή απόδειξη εκείνου που λέγεται “βρετανικό φλέγμα”. Οι αιχμάλωτοι δεν έδειχναν ούτε φοβισμένοι, ούτε ντροπισσμένοι. Πείραζαν ο ένας τον άλλο και τραγουδούσαν με τη συνοδεία φουσαρμόνικας και μικρών ακορντεόν που κρατούσαν μερικοί.

- Για ακούστε, τραγουδάνε τη “Μεξικάνα”, ξαναφώναξε ο ίδιος πιτσιρικάς.

Επρόκειτο για ένα διεθνές σουξέ της περασμένης χρονιάς (του 1940) το “South of the border, down Mexico way...” το οποίο στην Ελλάδα είχε αποδοθεί και έκανε... καριέρα ως “Μια Μεξικάνα όνειρο ομορφιά...”.

Ο κόσμος που κατά κάποιο τρόπο είχε αποκλειστεί στην πηλασία σχολίαζε τα διατρέξαντα της προηγούμενης νύχτας και πολλοί προσφέρθηκαν να μας ενημερώσουν:

“Τους ορμήσανε οι Εγγλέζοι και τους πήρανε το κανόνι. Ομως έρχονταν συνέχεια μπουλουόκια οι Γερμανοί κι εκείνοι κατάλαβαν πως δεν θα μπορούσαν να το κρατήσουν και θα τους το ξανάπαιρναν. Γι’ αυτό βγάλλανε και πετάζανε στη θάλασσα το κλείστρο...”

“Να δεις του Μποςκαίνου το σπίτι (3). Μια οβίδα διάλυσε τη τζαμαρία της ταράτσας, άνοιξε μια τρύπα τοσόση και πέρασε ως την άλλη άκρη...”

“Στη Ναυαρίνου, απέναντι στο τέρμα της Φαρών, είναι ακόμη ένα αντιαρματικό και δίπλα ένας σκοτωμένος Νεοζηλανδός. Λένε ότι τους θέρισε καθώς κατέβαιναν χθες το βράδυ και τον έχουν αφήσει ακόμη άθαφο για τιμωρία...”

“Εγώ με την παρέα μου πήγα πρωί – πρωί, όλο ακροθαλασσιά, μέχρι την Αγιασώ. Όλη η παραλία ήταν σπαρμένη με όπλα. Χιλιάδες. Σχεδόν δεν έβλεπες άμμο και χαλίκια. Και πάνω στο δρόμο πολλή αυτοκίνητα. Τα περισσότερα με σπασμένα τζάμια...”

Στο μεταξύ η φάλαγγα πέρασε, άδειασε η Αριστομένους και μπορούσαμε να συνεχίσουμε το δρόμο μας. Σε λίγο βρισκόμαστε κλεισμένοι στα σπίτια μας.

Τρίτη 29 Απριλίου 1941.

Το σκοτάδι που έπεφτε στην Ελλάδα έφτασε ως την Καλαμάτα και τη σκέπασε. Αρχισε η μεγάλη νύχτα. Μια νύχτα που έμελλε να διαρκέσει πάνω από 40 μήνες...

(1) Αγγλους έλεγαν τότε – τουλάχιστον οι μικροί – όλους γενικά τους στρατιώτες του εκστρατευτικού σώματος που συμπεριελάμβανε βέβαια και Αυστραλούς, Νεοζηλανδούς, Καναδούς, Ινδούς καθώς και Κύπριους.

(2) Γιατί όχι όλοι; Πρέπει να σημειώσω ότι πριν από την κατοχή υπήρχαν στην Καλαμάτα, αλλά προπάντων στην ύπαιθρο, αρκετοί γερμανόφιλοι. Τούτο βέβαια, δεν σήμαινε ότι οι άνθρωποι αυτοί πίστευαν στο ναζισμό, αλλά οφειλόταν στο γεγονός ότι η Γερμανία, λόγω του “κλήρινγκ” (διακρατική συμφωνία για συμψηφιστική ανταλλαγή εμπορευμάτων) ήταν σημαντικότερος εμπορικός εταίρος της χώρας μας. Γι’ αυτό είχε αρκετές συμπάθειες μεταξύ των παραγωγών, που θεωρούσαν τους Γερμανούς ως τους καλύτερους πελάτες τους.

(3) Στη Ναυαρίνου, απέναντι από το κέντρο “Ψαροπούλα”.

ΣΤΙΣ ΣΠΗΛΙΕΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΦΑΝΟΥΡΗ

ΒΑΓΓΙΩ ΒΟΥΡΝΑ

Ο βομβαρδισμός και η μάχη της Καλαμάτας αντιμετωπίστηκαν ως ένα από τα πολλά περιστατικά εκείνης της εποχής ακόμη και από πρόσωπα που πήραν ενεργό μέρος στην εθνική αντίσταση και από θέσεις ευθύνων. Είναι χαρακτηριστική η μαρτυρία που καταθέτει στο βιβλίο της "Όραμα και μνήμες" η Βαγγιώ Βουρνά, ένα πρόσωπο με μεγάλη πορεία και ιστορία στην αριστερά. Από το οποίο φαίνεται πως το μόνο που είχε αποτυπωθεί ήταν οι βομβαρδισμοί και η φυγή:

"Το άλλο πρωινό, δεν είχε ακόμη χαράξει, και μας πέταξαν απ' τα κρεβάτια οι σειρήνες. Χτυπούσαν ασταμάτητα.

- "Θα πλησιάζουν οι Γερμανοί στην πόλη έτσι που ειδοποιούν οι σειρήνες. Θα αρχίσουν τους βομβαρδισμούς για να τρομοκρατήσουν", είπε ο Θόδωρος και φορούσε τα στρατιωτικά του ρούχα που βρίσκονταν δίπλα στο κρεβάτι.

- "Ν' ανέβουμε στο βουνό. Να απομακρυνθούμε το γρηγορότερο", είπε η μητέρα μου, που είχε την ψυχραιμία να γεμίζει το καλάθι με ό, τι τρόφιμα βρίσκονταν στο σπίτι, Μικροί μεγάλοι έριξε ο καθένας ό, τι ρούχο βρήκε μπρος του και βγήκαμε στο δρόμο. Μόνο ο πατέρας μου έμεινε στο σπίτι. Αδύνατον να μας ακολουθήσει. "Προτιμώ να σκοτωθώ εδώ παρά να βρεθώ στο δρόμο", είπε. Οι σειρήνες συνεχίζουν. Όλος ο κόσμος τρέχει αλλόφρων, προς το ποτάμι, προς τις βουνοπλαγιές. Στις σπηλιές του Αγιοφανούρη μας φώναζε η μητέρα μου, που κρατούσε το καλάθι και καθυστερούσε. Δεν το έδινε σε κανέναν μας. Επρεπε να τρέξει γρήγορα να κρυφτούν, να σωθούν τα παιδιά της. Μόνο το σημείο συνάντησης "στις σπηλιές του Αγιοφανούρη" φώναζε. Σκαρφαλωμένη όλη η πάνω Καλαμάτα στις πλαγιές πάνω απ' την Αγιάνα έπαιρνε την πρώτη ανάσα κάτω απ' τα λιγιστά δέντρα. Ο ήλιος έριχνε τις πρώτες ακτίνες του ψηλά απ' το Καλάθιο, ενώ τα μαύρα χιτληρικά κοράκια πετούσαν πάνω απ' την πόλη κι έσπερναν τον χαλασμό και τη συμφορά, Κι όποιον πάρει ο χάρος. Στόχος τους, να σπείρουν τον τρόμο στο λαό. Να κάμψουν κάθε αντίστασή του στη γερμανική μπότα, που πλησίαζε και θα πατούσε σε λίγο στην πόλη. Αμαθος ο κόσμος πως να προφυλαχθεί, έτρεχε κι' έδινε στόχο. Γάζωναν τις πλαγιές απ' τα αεροπλάνα οι αδίσταχτοι πιλότοι του Χίτλερ. "Κρύψου εσύ με το χακί. Θα μας κάψεις" φώναζε μια γυναίκα στο Θόδωρο, που προσπαθούσε να βρει απυρόβλητο μέρος. Αρκετή ώρα βάσταξε η προετοιμασία του εδάφους απ' τον αέρα. Όλα γύρω τώρα ήρεμα στη φύση. Τα νερά στο γαληνεμένο Νέδοντα, όπως κάθε χρόνο, αυτόν τον ανοιξιάτικο μήνα κυλούσαν στα διακλαδωμένα ποταμάκια, κι έλαμπαν σαν ασημένιες νησίδες γύρω απ' τις άσπρες και καθάριες πέτρες. Καμαρώναμε την ομορφιά της φύσης και περιμέναμε, απαλύνοντας έτσι το φόβο. Τι άλλο μας περιμένει; Κανείς δεν ήξερε τι θα επακολουθήσει. Και ξαφνικά, ενώ το κρυστάλλινο νερό του ποταμιού συνέχιζε να τρέχει κι έφθανε κάτω απ' τη γέφυρα της Μεσσήνης (Αθηνών), για να συνεχίσει την πορεία του προς τη θάλασσα, πάνω της πρόβαλαν τα γήινα σιδερένια χιτληρικά στοιχεία, κι έφτασε ως εκεί ψηλά στο βουνό το βουντό τους. Πολλές φορές φέρνω στο νου και τη σκέψη μου αυτή την εικόνα, τα πρώτα γερμανικά τανκς πάνω στη γέφυρα, και πάντα νοιώθω την ίδια ανατριχιαστική φρίκη και αποστροφή όπως εκείνη την πρώτη στιγμή. "Τανκς, τανκς" ακούστηκε τριγύρω με τρόπο, και δεν υπήρξαν μάτια που δεν έκλαψαν. Τι θα κάνουμε τώρα; Τι θα κάνουν οι Γερμανοί; "Θα συλλιάβουν πολίτες" έλεγε ο ένας. Θα σκοτώσουν, για να

τρομοκρατήσουν" έλεγε ο άλλος. "Θα τραβηχτούμε πιο ψηλά και θα περιμένουμε" είπε ο θόδωρος. Εφθασε και η καθυστερημένη μητέρα μας. "Βγάλε το χιτώνιο. Να, φόρεσε τούτο το πουλόβερ", λέει στο χθεσινό υπολοχαγό του Ελληνικού Στρατού. Κι' αυτό είχε προβλέψει, όπως και την ασφάλεια στις σπηλιές του "Αγιοφανούρη", που δέχτηκαν σε λίγο για σιγουριά το πλήθος. Εκεί μέσα άναψαν φωτιές. Ψήθηκαν καφέδες. Τηγανίστηκαν πατάτες. Μοιράστηκαν φέτες ψωμί σ' όλα τα παιδιά, Μαγείρεψαν ό, τι πρόφθασαν, προνοητικές πάντα οι μανάδες, και πήραν μαζί τους, πριν εγκαταλείψουν τα σπίτια τους. Ο κοινός κίνδυνος, η κοινή μοίρα πόσο ενώνει τους ανθρώπους. Πνίγεται το δεσποτικό εγώ και προβάλλεται ό, τι πιο ευγενικό καταδυναστεύεται, η ανθρωπίνη αλληλεγγύη. Το φαγητό ηρεμεί τα νεύρα. Κατευνάζει το φόβο. Στυλώνει την καρδιά, ξαναδίνει κουράγιο. Και μοίραζε ό, τι είχε ο ένας στον άλλον, τον άγνωστο δίπλα του, και πίναμε το δροσερό νερό απ' τη βρύση του Αγιοφανούρη και περιμέναμε. Κ' ήταν η παραμονή μας στις σπηλιές έκφραση αποδοκιμασίας και αντίστασης κατά του τρομοκρατή εισβολέα. Απλώσε με το καυτό του σίδερο τον φόβο και τον τρόμο, επέβαλε ανεμπόδιστη υποταγή, μα κατελάμβανε μια έρημη πόλη. Όσοι Καλαματιανοί δεν είχαν φθάσει στο βουνό, κλείστηκαν στα σπίτια τους. Ψυχή δεν κυκλοφορούσε στους δρόμους και τα στενά δρομάκια της περήφανης Καλαμάτας, που ο λαός της ήταν διαπαιδαγωγημένος πως απ' την ηλικία 23ης Μαρτίου το 1821 ξεκίνησε η επανάσταση κατά της τουρκικής σκλαβιάς. Δεν ξέρω πού πρωτοστάθησαν τα τανκς ούτε με ποιόν ήρθαν σ' επαφή οι πρώτοι Γερμανοί κατακτητές της πόλης μας. "Θα τους υποδεχθεί ο φίλος τους ο Νομάρχης", έλεγε ο ένας. "Οι φίλοι τους οι αξιωματικοί της Χωροφυλακής", έλεγε ο άλλος ανάμεσα στον κόσμο. Εκείνο όμως, που έγινε αντιληπτό, ήταν πως δεν άρεσε στους Γερμανούς αυτή η σιωπή, αυτή η ερημιά, αυτή η βουβή αποδοκιμασία. Εκτός από το φόβο του λαού διέκριναν το βαθύτερο νόημα της αποχής του. Ενοίωσαν την απέχθεια και το μίσος του. Κατά το απογευματάκι, άρχισαν να καταφθάνουν οι απεσταλμένοι. "Να γυρίσετε. Κανέναν δεν πειράζουν οι Γερμανοί. Κ' ήρθε και ο δεύτερος και ο τρίτος, που διαβεβαίωναν πως κανέναν κίνδυνος δεν υπάρχει, να γυρίσουμε στα σπίτια. Και τι άλλο μπορούσαμε να διαλέξουμε; Τι μπορούσαμε να κάνουμε κι αν υπήρχε και κίνδυνος να συλλήβουν και να σκοτώσουν; Που να πήγαινε για ασφάλεια το υποδουλωμένο τσούρμιο του λαού; Κατά το ηλιοβασίλεμα, που απλώνονταν με τα ροζ μωβ χρώματά του βαθιά στο Ιόνιο πέλαγος, με βαριά πόδια, πήραμε τον κατήφορο. Φθάσαμε στα σπίτια μας χωρίς να δούμε Γερμανό. Είχαν στρατωνιστεί και οργανώνονταν; Δεν ξέρω τι έγινε στις άλλες περιοχές και την παραλία".

ΠΗΡΑΜΕ ΤΑ ΒΟΥΝΑ

ΝΑΚΟΣ ΚΛΗΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ο αείμνηστος αγαπημένος δάσκαλος (καθηγητής μας στο φροντιστήριο, πάντα έτσι τον φωνάζαμε) Νάκος Κληρόπουλος, έγραψε ένα μικρό βιβλιαράκι "Τότε στην Καλαμάτα" και "αρνούμενος" όπως γράφει να το ψάξει, γράφει ό, τι θυμάται από εκείνες τις ημέρες με μικρή εισαγωγική αναφορά:

"Οι Γερμανοί αφού καταλάβανε την Αθήνα, περάσανε τον Ισθμό και ξεχυθήκανε στην Πελοπόννησο. Είχαν προσηγηθεί Αγγλικά και Σέρβικα στρατεύματα. Οι Αγγλοι με την ελπίδα ότι η Καλαμάτα θα αποτελούσε γι' αυτούς λιμάνι διαφυγής, κάτι ανάλογο με αυτό που είχε γίνει πριν ένα χρόνο περίπου στην Δουνκέρκη και οι Σέρβοι, μάλλον γιατί δεν είχαν τίποτε καλύτερο να κάνουν έτσι όπως εξελίχθηκαν τα πράγματα στην πατρίδα τους. Μας έπιασε μανία φυγής. Μας έπιασε πανικός. Υστερα από τόσους θριάμβους, τόσες δόξες, τόσες νίκες, να σκληρωθούμε;

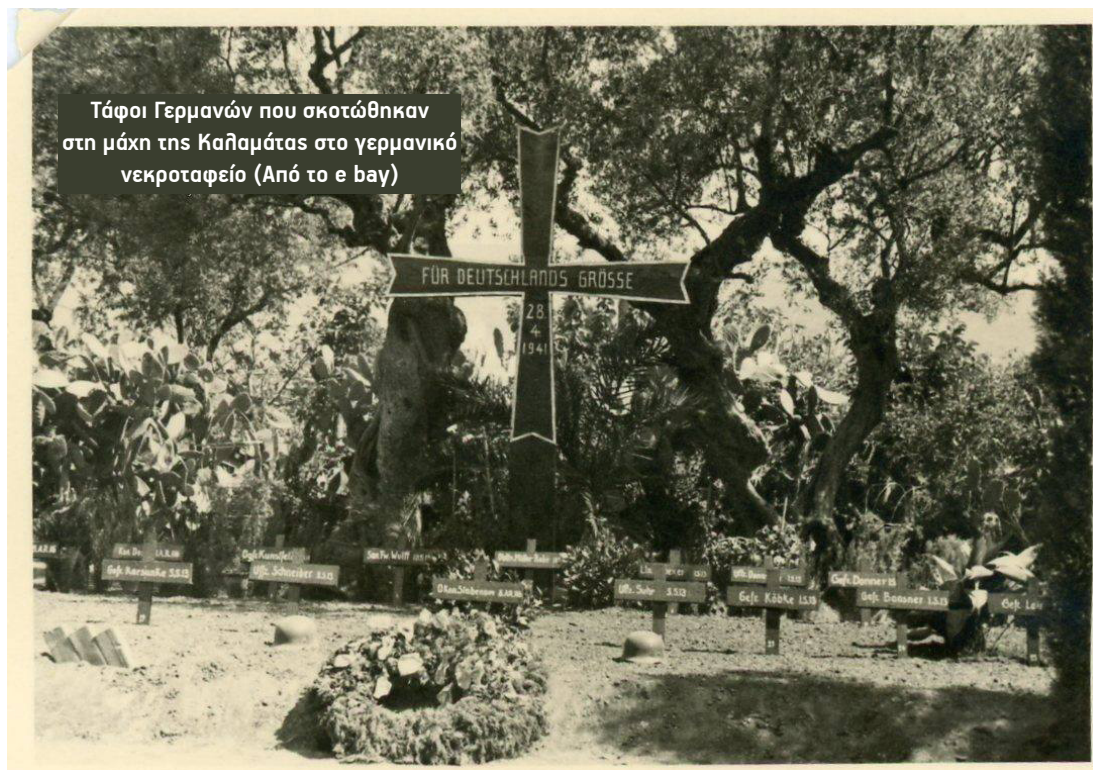
Να φύγουμε! Και που να πάμε; Οπου να ' ναι. Αρκεί να φύγουμε. Πήραμε τα βουνά. Αφήσαμε τη γιαγιά, τη μητέρα του πατέρα μου στο σπίτι -τι θα έκαναν σε μια γριά γυναίκα οι κατακτητές- και φύγαμε, χωρίς τρόφιμα, χωρίς προμήθειες, χωρίς τίποτα. Μηροστά ο πατέρας μου με τον Γιάννη, τριών χρονών τότε, στους ώμους, που έτσι και τον κατέβαζε, ύστερα από δέκα βήματα, του έλεγε "έλα τσεκουλάστηκες τώλα. Πάλε με μπολημπόλια". Πίσω η μάνα μου, με τον Κώστα μωρό, στην αγκαλιά της και πιο πίσω εγώ με την αδελφή μου την Τασία. Πρέπει να πήραμε το δρόμο προς τη Γιάννιτσα. Όταν πια είχε νυχτώσει βρεθήκαμε σ' ένα εγκαταλειμμένο μαντρί. Βολεύτηκαμε κουστά στραβά και κοιμηθήκαμε νηστικοί, σε μια γωνία. Το πρωί εμφανίστηκε ένας καλός άνθρωπος, που μας έφερε γάλα και ένα καρβέλι ψωμί, Εδώ τα έχω κάπως συγκεχυμένα. Είναι απολύτως φυσικό. Πάνε τόσα χρόνια. Και μη ξεχνάμε ότι όλα είναι αναμνήσεις. Είπα να μην ρωτήσω κανέναν, να μη συμβουλευτώ τίποτα. Να είναι όλα πηγαία. Δεν γράφω εξ άλλου ιστορία. Αναμνήσεις γράφω. Και αν κάτι δεν είναι απολύτως ακριβές, συγχωρείστε με. Δε χάθηκε ο κόσμος! Δε θυμάμαι λοιπόν, τι μεσολάβησε. Πάντως κάποια στιγμή βρεθήκαμε περικυκλωμένοι από Εγγλέζους και Γιουγκοσλάβους. Οι Αγγλοι φυσικά δεν ήταν όλοι Αγγλοι. Ησαν και Κύπριοι, και Καναδοί και Αυστραλοί, Και οι Γιουγκοσλάβοι βέβαια θα ήταν Σέρβοι, Βόσνιοι, Μαυροβούνιοι, Σλοβένοι.

Θυμάμαι πάντως πως ήταν ατάραχοι. Μόλις είχαν ξυπνήσει και οι Αγγλοι μάζευαν τις κουνουπιέρες τους, ενώ άλλοι ξυρίζονταν. Τους θαύμασα και τους συμπάθησα από τότε. Βέβαια ήλνε ότι με την πολιτική τους έγιναν αίτιοι δεινών για την Ελλάδα. Τι να πώ; Εγώ δεν είμαι ιστορικός".

ΣΕ ΣΠΗΛΙΑ ΤΗΣ ΜΕΓ. ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΣ

ΑΦΡ. ΟΙΚΟΝΟΜΕΑ

Η Αφροδίτη Οικονομέα – Πανίτσα στο βιβλίο της “Καλαμάτα πολυαγαπημένη, Χρονικό 1930-1970” με πλήθος ονομάτων, περιστατικών και... κουτορμπολιών κυρίως από την “καλή κοινωνία” της πόλης, στις 700 σελίδες φιλοξενεί λίγες αράδες για το βομβαρδισμό και τη φυγή χωρίς καμία αναφορά στα γεγονότα: “Άλλο φοβερό γεγονός ήταν κάτι εξαντλητικά τρεχάματα που εκάναμε εμείς και οι φίλοι μας σε χωράφια, σε βουνά, και σε λαγκάδια, έξω από την Καλαμάτα, όταν οι Γερμανοί εβομβάρδιζαν την πόλη. Ωσπου την πρώτη νύχτα κατελήξαμε στη Μεγάλη Μαντίνεια σε ένα σπήλαιο που χωρούσε πολύ κόσμο. Εμοιαζε σαν τα καταφύγια των πρώτων Χριστιανών. Εκεί μέσα διενυκτερεύσαμε. Μόλις μ’ επήρε ένας υπνάκος, ένοιωσα δύο θεόρατες πατούσες να με πατούν κατάστηθα και παρ’ ολίγον να με λειώσει ένας χονδρός που πηδούσε τα σώματα για να βρη τόπο να πλαγιάση. Την άλλη ημέρα επήγαμε στο σπίτι ενός συγγενούς στη Μικρή Μαντίνεια. Αλλά για κακή μας τύχη, ένας χοίρος στην αυλή είχε λυσσάξει και έτρεχε λυσσασμένος να δαγκώσει άνθρωπο να ξεθυμάνη. Από τον φόβο μας, τρεις μέρες κλειστήκαμε στο σπίτι μέχρι που κατάφεραν να τον δέσουν και τον επήραν από εκεί”.

ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗ ΣΤΗ ΒΕΡΓΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΛΑΓΙΑΝΟΣ

Ο Γεώργιος Πλαγιανός κάνει την κατάθεση των παιδικών του χρόνων σε ένα εκτενές κείμενο με “λογοτεχνίζουσα” μορφή που δημοσιεύτηκε στο “Μεσσηνιακό Ημερολόγιο” (Δεύτερος τόμος -2008) και περιγράφει τους βομβαρδισμούς και την περιπλάνησης της οικογένειας και των κατοίκων στην περιοχή της Βέργας:

Σάββατο 26 Απριλίου 1941.

Πρωί πρωί κινήσαμε (εγώ και η μάνα μου) για την Καλαμάτα για τα συνηθισμένα βδομαδιατικά ψώνια. Πήγαμε μέχρι τον Ξερίλλα και τότε είδαμε πράγμα πρωτόφαντο και ακατανόητο. Οι Αγγλοι κάλεσαν τους εν γένει διερχόμενους εκ της δημοσίας και τους επέτρεψαν να ληλητάήσουν τα πάσης φύσεως αντικείμενα, πράγματα, και είδη που περιείχαν τα φορτηγά της επιμηλητείας τους.

Ο, τι βάλει ο νους σου. Κουβέρτες, ιματισμός, σκεύη, τρόφιμα, κονσέρβες χιλίων ειδών και μεγεθών, μπισκότα, τσιγάρα, γκαζιέρες, κουνουπιέρες, γραφομηχανές, ζυγαριές, αντίσκηνα, κρεβάτια εκστρατείας, στρώματα, μέχρι μπράσσο για τα προύντζα. Πολλά πράγματα δεν τα παίρναμε γιατί δεν ξέραμε τι ήτανε.

Φορτώσαμε τα γαϊδουράκια μας μέχρι τα αυτιά. Φορτωθήκαμε και μεις όσο μπορούσαμε να σκώσουμε και ξεκινήσαμε.

Είχαμε βγει από το Αγγλικό στρατόπεδο και ανεβαίναμε στου Μπελαούρη τη ράχη με σκοπό να πάμε τα λάφυρά μας στο σπίτι και να να ξαναγυρίσουμε να μαζέψουμε και άλλα!

Η ώρα θάταν μεταξύ ένδεκα και δώδεκα όταν άρχισαν να ωρύνονται οι σειρήνες στην Καλαμάτα. Υπήρχαν δύο απ’ αυτές. Η μια πάνω στο “Ρεξ” και η άλλη πάνω από τον κυλινδρόμυλο της “Ευαγγελιστρίας”. Η πρώτη με ήχο μπάσο και η δεύτερη με ήχο οξύτερον.

Πριν καλά καλά σταματήσουν οι σειρήνες φάνηκαν τα αεροπλάνα. Πρόβαλαν από την ανατολή καθαλώντας το Καλήθιον τρία ή τέσσερα σμήνη πετώντας μεγαλοπρεπώς κατά τετράδας. Γέμισε η ατμόσφαιρα από το βουτό τους. Κρατώντας σταθερό το ύψος τους (ίσως χίλια μέτρα) βρέθηκαν σύντομα πάνω μας (έτσι μας φάνηκε) και άδειασαν το φορτίο τους. Δέσμη από βόμβες που λόγω του ύψους μας φαίνονταν μικρές σαν μισοκαδιάρικα μπουκάλια, Πόσες είχε κάθε δέσμη; Δέκα; Δεκαπέντε; Είκοσι; Ενοιωθα πως το μυαλό μου δεν δούλευε σωστά. Δεν μπορούσα να μετρήσω. Εβλεπα τις βόμβες ακριβώς πάνω από το κεφάλι μου.

Τους όρους “προσκόπευσις” και “πρόσω εκτροπή”, που θα έστελναν τις βόμβες πολύ πιο μπροστά ανάλογα με την ταχύτητα του αεροσκάφους και το ύψος του σημείου αφέσεως, ποιάς τάξερε αφού τόσο εγώ όσο και η καμένη η μάνα μου όσο και το αθώο γαϊδουράκι μας είμαστε εντελώς άπειροι και εξ ίσου ανίδεοι περί τα πολεμικά. Σταθήκαμε και οι τρεις σαν ξεροί και βλέπαμε με ένα είδος απάθειας τις βόμβες να κατεβαίνουν ενώ το σφύριγμά τους συνεχώς οξύνετο και ξέσκιζε όχι μόνον τα τύμπανα των αυτιών μας αλλά και την μεμβράνη που περικλείει τον εγκέφαλό μας, Κοντολογίς είχαμε παραλήσει.

Οι βόμβες πέσανε ανάμεσα στα Γιαννιτσάνικα και στα καρνάγια. Στο περιβόλι του Μπουγά, εκεί που τώρα έχει διανοιχθεί η οδός Αύρας (που τότε δεν υπήρχε) και όπου σήμερα έχει κτισθεί ο ομώνυμος συνοικισμός. Υπήρχαν και εκεί στρατοπεδευμένοι Αγγλοι. Αργότερα μάθαμε ότι

κάναν θραύση.

Στεκόμαστε μαρμαρωμένοι και δεν ξέραμε τι να κάνομε ή τι πρέπει να μην κάνομε. Εριξα μια αμήχανη ματιά στους Αγγλους που είχαμε προ ολίγου αφήσει. Καμία κίνηση δεν διακρινόταν. Όταν τους αφήναμε, ένας είχε ανάψει μια γκαζιέρα να ζεστένη νερό για ξύρισμα. Την ώρα του βομβαρδισμού το νερό ήταν έτοιμο. Οι βόμβες έπεφταν μακριά για την ώρα. Ο άνθρωπός ξυριζόταν. Ψυχραιμία ή αναισθησία; Δεν ξέραμε ούτε καταλαβαίναμε. Νοιώθαμε σαν χαμένοι.

Τα αεροπλάνα βομβάρδισαν με τη σειρά. Οι υπόλοιπες βόμβες πέσαν στην αμμουδιά και τη θάλασσα από το καρνάγιο μέχρι το μικρό αντιβραχίονα. Υστερα με τον ίδιο σχηματισμό κατά τετράδες, χαμήλωσαν, κάναν στροφή και άρχισαν να βάλουν με τα πολυβόλα τους. Όλα μαζί. Εγινε πανδαιμόνιο. Το απέναντι βουνό δημιουργούσε χιλιάδες αντιλήλους από τα στεφάνια και τις λαγκαδιές του. Ακουγόταν ένας συνεχόμενος ήχος σαν να σκίζεις ένα γερό πανί μπροστά σε ένα μεγάφωνο.

Αξαφνα πρόβαλε πάλι από το βουνό ένα σμήνος από πεντέξι αηλιώτικα πιο μικρά αεροπλάνα με έναν κινητήρα και σπαστά φτερά. Μέσα μου φτερούγησε η ελπίδα πως τούτα τα αηλιώτικα θάταν εγγλέζικα και ήρθαν να υπερασπίσουν το αγγλικό στράτευμα. Ναι! Έτσι θα ήταν. Να. Κι' όλης τα μεγάλα βομβαρδιστικά έπαιρναν το δρόμο της φυγής πετώντας πάνω από το δρόμο της Μάνης. Τα καινούργια φτεροζυγιάστηκαν σαν γεράκια και ένα ένα με τη σειρά τους χύμηξαν σχεδόν κάθετα με το ρύγχος προτεταμένο εναντίον του... λιμανιού. Αχ! Γερμανικά ήταν κι' αυτά. Ήταν τα τρομερά στούκας και βάλαν στο σημάδι το λιμάνι. Χτυπούσαν τα καΐκια, τις βάρκες και τις αποβάθρες, ορμούσαν με έναν δαιμονισμένο θόρυβο και έριχναν μίαν μόνον βόμβαν, αηλιά βομβάραν, αν κρίναμε σωστά από την ένταση του βρόντου της. Οι αποβάθρες, οι αντιβραχίονες, οι κυλινδρόμυλοι, τα σπίτια της Παραλίας σκεπάστηκαν από νέφη καπνού και σκόνης.

Είναι δύσκολο να περιγραφεί στο σύνολό της η εφιαλτική εικόνα η οποία συνετίθετο ως μικτή παράσταση οραμάτων, ήχων και συναισθημάτων. Ας πούμε έξαλλον όραμα εκρήξεων, σκόνης, καπνού, πιδάκων θαλασσίου ύδατος, ουρλιάσματος σειρήνων, βρυχηθμού κινητήρων.

Ας περιλάβωμε ακόμη στην έννοια των συναισθημάτων την έκπληξη, την αμηχανία, το σάστισμα και τον φόβο, γιατί στον πανικό δεν φθάσαμε ακόμη.

Κάποτε τα αεροπλάνα έφυγαν με κατεύθυνση ανατολική και οι σειρήνες σήμαναν λήξιν συναγερμού. Ησυχία απλώθηκε πάνω από τις αραιές πλέον τουλούτες του καπνού και της σκόνης. Αν τα αυτιά μας δεν βούιζαν ακόμη από το ηχητικό πανδαιμόνιο που είχε προηγηθεί, αν τα μάτια μας δεν βλέπαν ακόμη τους καπνούς και τις σκόνες, αν το στόμα μας δεν ήταν πικρό και στεγνωμένο από την αγωνία, αν δεν νοιώθαμε στα ρουθούνια μας καφτή τη μυρουδιά του δυναμίτη, αν σ' όλους τους πόρους του δέρματός μας δεν είχαν παγώσει οι θρόμβοι του κρύου ιδρώτος μας, θα νομίζαμε πως είχαμε οραματισθεί έναν φρικτό εφιάλητη που πάει πια πέρασε.

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ

Συνεχίσαμε το δρόμο μας και φτάσαμε στο σπίτι. Μόλις είχαμε ξεφορτώσει το ζωντανούλι μας από τα λάφυρά μας και οι σειρήνες ξαναχτύπησαν. Τα αεροπλάνα ξαναφάνηκαν. Καινούργια σφυρίγματα βομβών, καινούργιες εκρήξεις, καινούργιοι πολυβολισμοί. Μόνο πως τώρα όλα αυτά έγιναν από χαμηλότερο ύψος. Οι φτερωτοί χάροντες έπαιρναν ανοιχτές στροφές πολυβολιώντας και περνούσαν πάνω από το σπίτι μας. Νομίζαμε πως χτυπούσαν εμάς. Αργότερα καταλάβαμε πως την ώρα που περνούσε ένα από πάνω μας ένα δεύτερο πολυβολούσε ακόμη τους Αγγλους και μεις νομίζαμε πως ρίχνει αυτό που ήταν κοντά μας.

Δίπλα στο σπίτι μας ήταν ένα στεφανούλι πεντέξι μέτρα ύψος που στη ρίζα του είχε σκάψει

το ποταμάκι μια σπηλιτσα. Κατρακυλήσαμε με την ψυχή στα δόντια και λουφάξαμε εκεί έξαλλοι από το φόβο ενώ τα αεροπλάνα βομβάρδιζαν και πολυβολούσαν. Ακούγαμε τις εκρήξεις κάπως ξέμακρα κι' άξαφνα δύο απανωτές που κάναν τη γη να τραντάξη σαν νάκανε σεισμό ενώ χαλίκια ξεκόλλησαν από την οροφή του καταφυγίου μας και έπεσαν πάνω μας χωρίς όμως να μας βλάψουν.

- Παναγία μου, πάει το σπίτι μας.

Όταν ξανάγινε ησυχία και χωρίς να περιμένουμε τις σειρήνες να σημάνουν λήξιν τρέξαμε να ιδούμε αν υπάρχει το σπίτι. Το βρήκαμε όρθιο και άθικτο. Ψάξαμε γύρω να βρούμε που πέσαν οι βόμβες. Τίποτε. Πουθενά γούβα. Αργότερα μάθαμε πως οι βόμβες πέσαν κοντά στην Πούντα κανά χιλιόμετρο μακρύτερά μας. Φαντάσου τι θα γινόταν αν πέφταν στο σπίτι όπως είχαμε υποθέσει.

ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗ ΣΤΟΝ ΚΑΜΠΟ

Τα νεύρα μας είχαν σμπαραλιάσει. Μια σκέψις μας διακατείχε. Να φύγουμε. Το απόγευμα τα αεροπλάνα απεσύρθησαν κατάκοπα και κατακουρασμένα να ξαποστάσουν από το φονικό τους μεροκάματο. Τότε ξέσπασε ο πανικός. Ο κόσμος της πόλης μη ξέροντας τι ακριβώς είχε συμβεί παραπέρα και παρακάτω, κατελήφθη από την ψευδαισθήση ότι μόνον στη δική του γειτονιά κινδύνευε και πως φτάνει να άλλαζε μέρος και θα εσώζετο.

Έτσι οι κάτοικοι της Καλαμάτας ιδίως όσοι ευρίσκοντο κοντά σε (κατά την κρίση τους) στόχους, όπως ο σιδηροδρομικός σταθμός, η στρατώνα, οι γέφυρες του Νέδοντος, το λιμάνι, τα αμαξοστάσια του τραίνου και του τραμ, και γενικά ό, τι ο καθένας νόμιζε πως είχε στρατιωτική σημασία για τους Γερμανούς. Πετάχτηκαν λοιπόν από τα καταφύγια όπου πολλοί είχαν ξελημεριάσει μέσα για να μην χάσουν τη θέση που είχαν εξασφαλίσει, άρπαζαν τα μικρομπογαλιάκια τους και παίρναν δρόμο. Έτσι οι Καλαματιανοί βρέθηκαν στα ξώκλαρα, στα ρέματα, στις σπηλιές και στα συκόσπιτα. Πολλοί βγήκαν κατά τη περιβόλια των Γιαννιτσιανικών αλλά βλέποντας εκεί Εγγλέζους πήχτρα (άρα στόχους) συνέχιζαν το δρόμο τους για τα κοντινά χωριά.

Φορτώσαμε το γαϊδούρι, πήραμε και μες στα χέρια ό, τι μπορούσαμε και έξω ηλίου κινήσαμε για τον Κάμπο (Κάτω Βέργα σήμερα). Τουλάχιστον νάμαστε κοντά σε ανθρώπους. Νάχουμε και μες κάποιον να διαβουλευόμαστε. Στην αγροικία των Μούσγων έμεινε μόνο η γιαγιά που δεν μπορούσε να οδοιπορήσει αλλά δεν ήθελε να υποβληθεί και στην περιπέτεια της φυγής. Ήταν ογδόντα χρονών τότε.

- Εδώ θα μείνω. Να φυλιάω και το σπίτι. Τι; Μοναχό θα το αφήσουμε το σπίτι μας; είτε κάνοντας και λιγάκι χιούμορ (όσο επέτρεπε η τραγικότητα της κατάστασης).

Φτάνοντας στον Κάμπο βρήκαμε τον κόσμο ανάστατον. Όλοι είχαν εγκαταλείψει τα σπίτια τους και είχαν καταφύγει στις ρεματιές και τις σπηλιές της Μέσα Μεριάς και τις Βρυσούλας. Πολλοί φόρτωναν τα υποζύγια τους και φεύγαν για τη Χώρα. Κάποιοι θυμήθηκαν τις προφητείες του Παπουλάκη. Ο άγιος καλόγερος είχε μεταξύ των άλλων προφητεύσει ότι στη Χώρα "δεν θα πατήσει μολεμένο ποδάρι". Και αφού όλες οι προφητείες του για σιδερένια πουλιά και για τάφους ζωντανών επαλήθευσαν άρα και αυτή θα επαληθεύσει. Άλλος για τη Χώρα λοιπόν. Και μες επίσης.

Φτάσαμε σουρουπωμένο. Μπήκαμε ψηλαφητά στο σπίτι, σταλίσαμε "φωτοστεγώς" τα παράθυρα (αντιαεροπορική συσκότισις γαρ) και η μητέρα έστρωσε να κοιμηθούμε, γιατί από τις λαχάρτες και την κούρασι είχαμε "ταλλιαρίσει".

Εμένα δεν μου πήγαινε να κοιμηθώ με τις κότες. Εσμίξα με άλλους μείρακες και βγήκαμε

στο ξάγναντο του Μπάρδου. Αγναντέψαμε τη σκοτεινή Καλάματα. Ούτε ένα τοσοδούλι φωτάκι σ' ολόκληρη την πόλη. Λες και οι βομβαρδισμοί είχαν σκοτώσει κάθε ζωή.

Δύο σκοτεινές σκιές πλοίων εκινούντο βραδέως και ακούστηκαν οι αλυσίδες να χειροκροτούν στα "όκκια" καθώς τα πλοία αγκυροβολούσαν έξω από το λιμάνι. Κι' άλλες σκιές εκινούντο αθόρυβα πάνω στα νερά. Μερικές μάλιστα μπήκαν και στο λιμάνι και πλεύρισαν τους ντόκους ανάβοντας... Ναι ανάβοντας, παλληκαρίσια τους προβολείς τους. Καταλάβαμε ότι επιβίβαζαν στρατό. Κανένας δεν είχε ρολόγι και δεν ξέρω πόση ώρα κάτσαμε εκεί χαζεύοντας. Μας έδιωξε η βραδινή βουνίσια ψύχρα και η νύστα. Γυρίσαμε στο χωριό. Το βρήκαμε ξύπνιο ακόμη. Αλλοι έρχονταν. Αλλοι φεύγανε. Ναι φεύγανε κι' από εδώ. Οι ξωμάχοι. Οι τσοπάνηδες. Όσοι διέθεταν τσοπανοκάλυβα (και δεν ήταν λίγοι αυτοί) εγκατέλειπαν τα σπίτια τους και κατέφευγαν εκεί.

Ο πανικός μοιάζει με πυρκαγιά σε ξερόχορτα που απλώνει και γιγαντώνεται με την παραμικρή πνοή του ανέμου. Και άνεμος εδώ ήταν ο φόβος. Ο φόβος διακατείχε τα πάντα και αυτός καθοδηγούσε πια κάθε μας κίνηση ή και σκέψιν. Αν μπορείτε να καταλάβετε όσοι δεν ζήσατε τέτοιες "εμπειρίες", που την αγωνία την αναζητάτε ως ψυχαγωγία στις ταινίες που βάζουν τα τηλεοπτικά κανάλια μετά τα μεσάνυχτα. Μπράβο σας και καλή κάνετε. Σας ζηλεύω. Και γω και πολλοί ακόμη επιζώντες της χαλεπής εκείνης εποχής της άδικου και ασκόπου ανθρωποσφαγής.

Την επομένη (πουρνό-πουρνό) μετακομίσαμε στη σπηλιά του Γεροντούκου και τη μεθεπομένη στο Κοτσαϊίκο καλύβι στα Χρούσια. Η μάνα μου διαβουλεύετο με το Μπαρμπαβασίλη τον Κότση νέαν μετακίνησην στο Καλύβι του Χοιρολακίου εις τας εσχατίας του Καλαθίου όρους. Εκεί δεν θα μας εύρισκε ούτε ο θεός. Εχειάσθη μια μικρή ανταρσία για να δεχθί η μητέρα να μείνομε στη Χώρα στο σπίτι μας γιατί καταλάβαμε πως και στο Χοιρολάκι αν καταφεύγαμε, δεν απεκλείετο να μας άνοιγε η όρεξη να σκαπετήσομε στην Κρύα Βρύση. Φτάνει πια.

Κύρια ανησυχία μας ήταν η γιαγιά. Δεν έπρεπε να την αφήσομε μόνη. Η μητέρα λογάριζε τώρα που μας ασφάλισε όπως-όπως να κατέβη να την πάρη. Η γιαγιά μας παρήγγειλε την επομένη να μην ανησυχούμε γι' αυτήν. Της ήρθε παρέα καλή και μπόλιχη. Τα άλλα της ανήψια από τα Γιαννιτσάνικα. Όλες σχεδόν οι οικογένειες Νταντή και Χειλά, απομακρυνόμενες από τους Εγγλέζους (τους στόχους των αεροπλάνων). Και αυτοί διακατείχοντο από την ίδια με όλους ιδέα. Οτι άλλαξαν τόπο και σώθηκαν. Εκεί που εμείς νομίζαμε ότι θα χανόμαστε. Ετσι ησυχάσαμε προσωρινώς διότι νέα χαμπέρια προστέθηκαν στο δραματικό "σενάριο". Οι Αγγλοι για να μην δίνουν στόχο απλώθηκαν σε όλον τον τόπο από τη θάλασσα ως το ριζοβούνι.

Γέμισαν τα λαγκάδια, οι σπηλιές, οι καρκάνες και τα απάγγεια από τους διασπαρμένους στρατιώτες που (όπως μάθαμε αργότερα) εκ τούτου κυρίως του λόγου δεν κατόρθωσαν να μπούνε στα πλοία. Με τη διασπορά η αγροικία μας των Μούσγων με την γιαγιά και τους φιλοξενούμενους της καθίστατο κέντρον του "στόχου". Φαίνεται όμως ότι οι Γερμανοί βομβαρδιστάδες δεν είδαν τους καμουφλαρισμένους στρατιώτες ή τους είδαν αλλά τους θεώρησαν αμελητέους έχοντας συγκεντρώσει την οργή και την ορμή τους εναντίον του λιμένος.

ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΟΣ ΚΑΪΚΙΟΥ

Την άλλη μέρα (Κυριακή 27) Απριλίου) πάλι στο Μπάρδο και εν συνεχεία στο Χάληπινο για να βλέπομε και το Κάτω Χωριό και τον Αημυρό. Τα γερμανικά αεροπλάνα ήρθαν και ξανάρθαν και βομβάρδισαν ανενόχλητα. Εννοείται βέβαια ότι εμείς βρισκόμαστε ψηλότερα από τα αεροπλάνα και τα βλέπαμε όλα "αφ' υψηλού" στην κυριολεξία. Ενα στούκας είχε βάλει στο σημάδι ένα καϊκι στο Αημυρό, Πρέπει να είχε πολλή ψυχή ο καπετάνιος του. Το αεροπλάνο έριξε τη βόμβα του

αλλά στα λίγα δευτερόλεπτα που μεσολάβησαν από την εφόρμηση μέχρι την άφηση της βόμβας ο καπετάνιος με φουλ τη μηχανή έκοψε όλο το πηδάλιο και άλλαξε πορεία. Η βόμβα έπεσε λίγα μέτρα δεξιά του. Ένας τεράστιος πίδακας νερού ξεπετάχτηκε και αφροί νερά και καπνοί σκέπασαν το καφερό το σκαφάκι, που όμως δεν βούλιαξε. Έτρεχε κλυδωνιζόμενο πάνω στα κύματα που σήκωσε η βόμβα ενώ ο Γερμανός έπαιρνε στροφή και επανήρχετο με το πολυβόλο του. Βλέπαμε το γαζί που κάνουν οι σφαίρες πάνω στη θάλασσα. Οι μικρές πιστιλιές τους διεκόπτοντο από το σώμα του καϊκιού και συνέχιζαν για λίγο από την άλλη μεριά. Ο Γερμανός ξανάπαιρνε στροφή και ξαναπολυβοηούσε. Υπολογίζοντας τις πιστιλιές των σφαιρών βρήκαμε πως το πετύχαιναν τρεις ή τέσσερεις σε κάθε επίθεση και πάνω από δέκα αν κατόρθωνε ο φονιάς αεροπόρος να προσβάλλη το καραβάκι στο διάμηκες.

Ο καπετάνιος προσπαθούσε κάθε φορά να φέρη το σκάφος του κάθετο προς τη γραμμή εφορμήσεως του αεροπλάνου και τις πιο πολλές φορές το κατόρθωνε. Ωσπου ο Γερμαναράς εξήντησε τις σφαίρες του και πάει στα κομμάτια του ο άνανδρος (κατά τη δική μας κρίση) που δεν ντράπηκε το μπόι του και τη δύναμή του και πήγε και τάβαλε με το μικρό παιδάκι. Το άσπλο αλλά και ατρόμητο τρεχαντηράκι.

Αργότερα μάθαμε πως το τρεχαντηρί ήταν γεμάτο Εγγλέζους. Πως σκοτώθηκαν δύο μόνον αλλά τραυματίστηκαν πάρα πολλοί. Εν τούτοις το σκαφίδιον πήρε τους τραυματίες και τους ζωντανούς και τη νύχτα κατόρθωσε να αποηλεύση και να σωθή σώζοντάς τους.

Όταν μας έκοψε η πείνα πήραμε τον ανήφορο από τη ρεματιά του Δεντρουλίου (για να έχομε

κάλυψι τις καρυδιές) γυρίζοντας στο χωριό και σχολιάζοντας όσα είχαμε δει. Κάποιος της παρέας (αν θυμάμαι καλά ο Βαγγέλης ο Κουμούτσος) είπε απρόοπτα.

- Ρε παιδιά σκεφτήκατε πόσα ψάρια θα σκότωσε η βόμβα;
Κανείς δεν απάντησε γιατί κανείς δεν είχε σκεφτεί τέτοιο πράγμα.
Και ο Βαγγέλης συνέχισε.

- Ε ρε αν ήμουνα κοντά τι ψάρια θα μάζευα.

Μετά το φαγητό ξαναβγήκαμε στην πλάτσα. Μας άρεσε να κοιλάμε κοντά στους μεγάλους και να ακούμε κρίσεις και γνώμες επί των γενομένων και αναμενομένων. Εκείνη την ώρα κανένα αεροπλάνο δεν κυκλοφορούσε.

Αξαφνα βουητό μεγάλο αντήχησε και όλοι τρέξαμε στα τουράκια να ανιχνεύσουμε τον ουρανό να δοπύμε τα αεροπλάνα. Πουθενά κανένα. Ούτε φτερό ούτε πούπουλο. Μυστήριο η παραίσθησίς μας;

- Ρεεε χα χα χα ρε ο χερόμυλος της θειά Λιούς είναι, ξεφώνησε ο Γιάννης ο Μοθωνιός σκάζοντας στα γέλια και παρασύροντάς μας όλους σε μια εκτονωτική θυμηδιά

Πράγματι η θειά Λιού ή Πανταζίνα που το σπίτι της ήταν ακριβώς κάτω από την πλάτσα, κουφή η φουκαριάρα, και ασυγκίνητη από τους βόμβους των αεροπλάνων και τους κρότους των εκρήξεων, θέλησε να κόψει το χόντρο της και έβαλε μπρος το χερόμυλό της. Μόνο πως τον τοποθέτησε χάμω στο πάτωμα και ολόκληρον εδονείτο δίκην πολλαπλασιαστικού ηχείου και έκανε τόσον θόρυβο όσον καμμιά δεκαριά περίπου αεροπλάνα, συνεπικουρούντος και του πανικού από τον οποίον διακατεχόμεθα επί μονίμου βάσεως.

Ολόκληρος η Κυριακή ήτο μια επανάληψις του Σαββάτου. Εντατικοί βομβαρδισμοί, κυρίως του λιμένος, πανικός μεταξύ μαχίμων και αμάχων. Αβεβαιότης, αστάθεια, σύγχυσις. Μονολεκτικώς: Χάος.

Το βράδυ ξανάρθαν τα καράβια. Δεν μπήκαν όμως στο λιμάνι. Στήθηκαν αλιά κάπα απέναντι απ' τα καρνάγια όπου σήμερα η συμβολή της οδού Αύρας προς Ναυαρίνου. Οι στρατιώτες διασπαρμένοι, ασυντόνιστοι, καταπονημένοι από τους βομβαρδισμούς καθυστέρησαν να συγκεντρωθούν και τα καράβια ξανάφυγαν σχεδόν άδεια, όπως μάθαμε αργότερα. Η ίδια φάσις επανελήφθη και τη Δευτέρα το βράδυ. Μόλις όμως το πρώτο καράβι ζύγωσε, είδαμε από το θεωρείο μας του Μπάρδου τις εκλάμψεις ενός κανονιού από την βάση του μικρού λιμενοβραχίονος που κανονιοβολούσε το πλοίο. Θα έριξε πάνω από είκοσι σύντομες κανονιές και μετά... εσίγησε απότομα. Το πλοίο τραβήχτηκε χωρίς να καταδεχθή να απαντήση. Είδαμε στη δημοσιά φάλλαγγες αυτοκινήτων που μετεκινούνται προς την Καρδαμύλη με μισοκαλυμμένα τα φώτα τους".

Νεκρός στρατιώτης (από το delcampe.net)

Η ΦΥΓΗ ΣΤΑ ΒΟΥΝΑ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΑΝΙΑΤΗΣ

Ο Βασίλης Μανιάτης θυμάται στιγμές από την επόμενη ημέρα σε κείμενο που δημοσιεύτηκε στις 30/4/2018 στο "Θάρος": "Το πρωί της 29ης Απριλίου βρήκε την Καλαμάτα και 7.000 συμμάχους στα χέρια των Γερμανών. Οι υπόλοιποι έφυγαν προς τη Μάνη- που αργότερα με τη βοήθεια των Ελλήνων φυγαδεύτηκαν προς τη Μέση Ανατολή.

Θυμάμαι, άλλοι από τους συμμάχους, που δεν είχαν παραδοθεί, έφυγαν για τα βουνά. Μέσα από τον ξεροπόταμο Νέδοντα έφυγαν βορινά της Καλαμάτας, κι άφηναν μέσα στις μάντρες του ποταμού παλιάσκες- όπλα- ασφυξιογόνες μάσκες- κιβώτια σιδερένια με σφαίρες, μέχρι και ένα οπλοπολυβόλο.

Φεύγοντας, ζητούσαν «μπρέντ και γουότερ», ψωμάκι και νερό.

Οι καλοί μας γείτονες τους έδιναν ό,τι είχαν και τους γέμιζαν τα παγούρια με νερό. Αυτοί, σε ανταπόδοση, έδιναν ρολόγια, ξίφη, ασημένιες ταυτότητες, πιστόλια, ασημένιους σταυρούς κ.ά., αλλά οι καλοί και πονετικοί Έλληνες δεν έπαιρναν τίποτα από όλα αυτά. Κοίταζαν μόνο να τους βοηθήσουν. Ποιος ξέρει τι να έγιναν αυτοί οι άνθρωποι!

Όλα αυτά, θυμάμαι, γίνονταν στη θέση «Κοτρώνι», σημερινή ιχθυαγορά.

Ένας στρατιώτης, ψηλός και ροδοκόκκινος, μου χάρισε μια ασφυξιογόνο μάσκα και την έκρυπα κάτω από το κρεβάτι μου. Όμως, το ανακάλυψαν οι γονείς μου και την έθαψαν βαθιά στην αυλή μας. Φόβος και τρόμος από τους κατακτητές. Είχαν ειδοποιήσει τους Καλαματιανούς να παραδίδουν σ' αυτούς ό,τι στρατιωτικό είδος είχαν, ή έβρισκαν, αλλιώς επί τόπου θανατική εκτέλεση. Θυμάμαι ακόμα ότι στο σημείο εκείνο –θέση «Κοτρώνι» οδού Σπάρτης τότε- είχαν εγκαταλείψει και ένα στρατιωτικό «τζιπ» ξεσκέπαστο με ένα μεγάλο ασύρματο και ένα μεγάλο πολυβόλο. Είχε ακόμα και ένα ραδιόφωνο, το οποίο μετέδιδε συνέχεια".

Πουγκοσλαβικά χαρτονομίσματα σκορπισμένα στους δρόμους (από το delcampe.net)

ΚΡΥΒΟΝΤΑΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ

ΤΑΚΗΣ Π. ΧΙΟΥΡΕΑΣ

Ενας μετέπειτα ηρωτεργάτης του ΕΑΜ, ο Τάκης Π. Χιουρέας, επέστρεψε στην πόλη λίγες ημέρες μετά και στο βιβλίο του "Η ζωή στην Καλαμάτα και την περιοχή της" γράφει για την "ουρά" της ιστορίας που είναι από εκείνες που έμειναν "ζωντανές" γιατί τις γνώρισαν πολλοί και ήταν "ζωντανή" στη διάρκεια της κατοχής. Και αυτή δεν είναι παρά οι εγκλωβισμένοι Βρετανοί που δεν πιάστηκαν αιχμάλωτοι: "Είχα καθυστερήσει μερικές ημέρες στην Αθήνα, κι' έτσι βρήκα την πόλη αναστατωμένη μεν, αλλά όχι σε καώδη κατάσταση, γιατί στο μεταξύ είχαν αρχίσει να λειτουργούν μηχανισμοί αναζήτησης κάποιων στοιχειωδών ρυθμών ομαλότητας για την επιβίωση των κατοίκων.

Εκείνο όμως που παρατήρησα ήταν το ότι, ο κόσμος και πάλι όχι μόνο δεν ήταν κατατρομαγμένος για τα τραγικά γεγονότα που ζούσε η χώρα μας, αλλά αυθόρμητα όλοι προσπαθούσαν να βοηθήσουν και να κρύψουν τους Αγγλους και Σέρβους, που είχαν καταλήξει στην πόλη μας οπισθοχωρώντας. Παράλληλα μάζευαν τον οπλισμό και τον έκρυβαν όπου και όπως μπορούσαν".

Γωνία Φαρών
και Ναουσίνου
μετά τη μάχη
(από το
delcampe.net)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΙΑ “ΑΓΝΩΣΤΗ” ΣΤΙΓΜΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ	Σελ. 4
ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟΝ “ΚΥΚΛΟ ΤΗΣ ΣΙΩΠΗΣ”	Σελ. 7
Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ	Σελ. 9
Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	Σελ. 14
Η ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	Σελ. 22
Η ΑΠΕΛΠΙΔΑ ΕΚΚΕΝΩΣΗ	Σελ. 26
ΕΝΑΣ ΗΡΩΑΣ ΣΤΗΝ ΚΑΛΑΜΑΤΑ – Ο ΛΟΧΑΓΟΣ ALBERT GRAY ΑΠΟ ΤΟ RED CLIFFS.....	Σελ. 31
ΕΝΑ ΑΓΡΟΚΤΗΜΑ ΠΟΥ ΛΕΓΕΤΑΙ ΚΑΛΑΜΑΤΑ	Σελ. 35
ΜΙΑ ΣΥΓΚΛΟΝΙΣΤΙΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ - ΧΡΗΣΤΟΣ Δ. ΣΟΦΡΩΝΑΣ	Σελ. 38
Η “ΜΕΞΙΚΑΝΑ” ΤΩΝ ΑΙΧΜΑΛΩΤΩΝ – ΓΙΩΡΓΟΣ Β. ΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΣ	Σελ. 47
ΣΤΙΣ ΣΠΗΛΙΕΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΦΑΝΟΥΡΗ - ΒΑΓΓΙΩ ΒΟΥΡΝΑ	Σελ. 50
ΠΗΡΑΜΕ ΤΑ ΒΟΥΝΑ – ΝΑΚΟΣ ΚΛΗΡΟΠΟΥΛΟΣ	Σελ. 52
ΣΕ ΣΠΗΛΙΑ ΤΗΣ ΜΕΓ. ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΣ – ΑΦΡ. ΟΙΚΟΝΟΜΕΑ	Σελ. 53
ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗ ΣΤΗ ΒΕΡΓΑ – ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΛΑΓΙΑΝΟΣ.....	Σελ. 54
Η ΦΥΓΗ ΣΤΑ ΒΟΥΝΑ – ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΑΝΙΑΤΗΣ	Σελ. 60
ΚΡΥΒΟΝΤΑΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ – ΤΑΚΗΣ Π. ΧΙΟΥΡΕΑΣ	Σελ. 61

Μνημείο αφιερωμένο στους πεσόντες κατά τη μάχη της Καλαμάτας που βρίσκεται στη νοτιοδυτική γωνία του Πάρκου Σιδηροδρόμων, που αναγέρθηκε με πρωτοβουλία της Αδελφότητας των Απομάχων της Ελληνικής Εκστρατείας 1940-1941 και του Δήμου Καλαμάτας, μετά από ενέργειες του τότε προέδρου της Εντοπιου Χόρληγκτον. Τα αποκαλυπτήρια έγιναν στις 17 Μαΐου 1994.